KÓBOR TAMÁS

ARANYHAJU RÓZSIKA

BABA-REGÉNY

NYUGAT
IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1912

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-139-3 (online)
MEK-16964

TARTALOM

ELSŐ RÉSZ.
A BABABOLTOS.

MÁSODIK RÉSZ.
A GAZDAGSÁG.

HARMADIK RÉSZ.
A BÁLKIRÁLYNŐ.

NEGYEDIK RÉSZ.
A PRINCESSZ MEG A PÜSPÖK.

ÖTÖDIK RÉSZ.
VISSZAFELÉ.

ELSŐ RÉSZ.
A BABABOLTOS.

1.

Hol volt, hol nem volt - azóta négyemeletes palota áll ott, központi fütéssel és meleg vizvezetékkel - volt egyszer a Dunaparton egy üres telek. Palánk szegte körül, gaz verte föl és éjjente gazdátlan kutyák ott gyüléseztek rettentő vonítás közepette. A telek majdnem a viz széléig ért s a part alatt egész térség nyilott a vizen hosszú szálfás tutajokból. Ezeken a tutajokon szoktam volt ugrálni gyermekkoromban, onnan ismerem a puszta telket s ezt az egész gyermekhistóriát, mely, isten ucscse, elejétől végig csupa mese. Ha elolvasták, maguk is látni fogják, hogy nem csaptam be önöket.

Ha a való világban egy telek üres, akkor lakatlan is. De az én dunaparti telkemnek a gazdátlan kutyákon kivül állandó lakói is voltak. Állandó, bért fizető lakók, akiknek szállása ott volt, ahol az esti szürkületbe sovány, éhes füstoszlopocska szokott belefeketedni. Ha jól oda nézel, látod, hogy két hüvelyknyi cső emelkedik ki a földből, az állandó lakók kéménye. S ha rá is merészkedel a telekre, akkor egy szúette, vaskapcsos csapóajtót is látsz, az állandó lakók diszkapuja. Ennél többet nem is lehet látni, mert ha nyilik a csapóajtó, s te a rossz létrán lefelé botorkálsz, már nem látsz semmit. Ez a tanya felső világításra van berendezve, de üvegteteje nincsen.

Olykor azonban, ha bőség van a háznál, mégis van világosság. Nagy deszkaládán egy kicsi konyhalámpa áll, melynek pisla, füstös lángja köhög a levegő savanyuságától. Vagy olykor, mikor teljes a szegénység, valami különös, se földi, se égi világosság dereng a vak homályban. Az egyik zugban mintha sárga sugárkéve bomlott volna széjjel. De erről most korai beszélni.

Kop, kop. Az első csoda. A rozoga létrán egy falábu ember kopog lefelé. Falába épp akkora vastag, mint a létra foka, nagy ügyesség kell, hogy a sötétségben melléje ne lépjen. S ő nem lép melléje. Ő a vidám Gelencsér Mátyás, akit a tutajosok Faláb Matyinak szólítanak.

- Princessz! - kiált még lefelé kopogva - mi rotyog a fazékban?

- Levegő! - felelt egy vékonyka hang és hangosan kacag.

- Nehogy elsózd, - szól Faláb Matyi - különben megmondom a princnek, hogy keressen magának másutt menyasszonyt.

Ezzel leért a pinceodu fenekére. A ládán a kis lámpa pislogott, mellette egy tizenkét éves fiú ül, irka fölé hajolva. Arca olyan mint a pergament, melyre régi krónikákat irtak volt, s két fekete szem örök lázban birkózik a betükkel, melyek nem tudnak előle elmenekülni, de mielőtt elnyeletnék magukat, gyuladásosra marják. A fehérje vörös, mint az egéré, s az arca is olyan. Alsó állkapcsa nincsen, felső állkapcsa előre nyulik, szomorun, keskenyen. De mikor Faláb Matyi árnyéka az irkájára esik, az egérarc is szélesre huzódik.

- Püspököm, - köszönti Faláb - hát ilyen udvart tartasz? Sebaj, ird föl a mai napot is. Minden nap, mely vacsora nélkül telik el, föl legyen jegyezve. Majd ha püspök leszel és Tercsiből princessz, ugyanannyi napon át duplán vacsorálunk. Erre mérget vehet, akinek van pénze méregre.

- Megint semmi? - cincog a princessz.

Alig látszik ki a földből, pedig tizennégy éves. Faláb Matyi azt mondják róla, hogy már akkora volt, mint ő, de falánk volt, s mig mások koplaltak, ő saját magát ette. Persze hogy elfogyott. A kis lánynak is olyan fekete a szeme, mint öcscséé, a fehérje szintén vörös, de nem a lámpától, hanem a füsttől. Vékonyka, csenevész fekete haja egy fonatban olyan, mint egy vékonyka kötél, melyet a koponyára koszoruba tüzött. Apró melle egyre úgy jár, mint a fujtató. Hja, véli Faláb Matyi, a falat idelent sovány, de a levegő kövér, munka ezt a tüdőbe szivni.

- Megint semmi? - cincogja utána Faláb Matyi. - Édes kis princessz, hát mért megint? Azért, mert tegnap nem volt semmi, abból még nem kerül mára. Különben ma is az van, ami tegnap. Este van, s aki éhes, egye meg az elmult napot.

Ismét kacagnak.

És Faláb Mátyás lecsatolja a lábát s magasra emelve ugrálja körül az asztalt.

- Ne bomolj már - szól rá a sötétből egy mély asszonyi hang. Zord akar lenni, de csak kihangzik belőle a titkos kacagás.

- Ugy, ugy, anyjuk - szól Faláb Matyi és a zug felé ugrál. Ott átnyalából valamit. - Nincs szebb élet a párosnál, ugy-e öreg aranyom? Gyerekek, aki még morogni mer holmi kenyérről, vagy egyéb gazdag embereknek való inyencségekről, azt fejbe verem a falábammal. Ide nézzetek, én vagyok az apátok, ez itt anyátok. Mind a ketten minden nap jóllaktunk, s a föld felett, pádimentomos szobában laktunk. S most is ott élnénk, jóllakottan, de akkor ti nem volnátok. A tekintetes úr, ez a ti nagyapátok, nem akarta a falábu embernek adni a lányát, hát elszöktünk, mert azt mondottuk: ha mi nem szökünk meg, akkor hogyan neveljünk a hazának princesszt és püspököt?

- Bolond az apátok - szól az asszonyhang, de nem nagyon komolyan.

- És tubica az anyátok. Hát mondjátok meg, lehet-e nélküle élni? E ragyogó szépség nélkül? Mert a torkába döföm a falábamat annak, aki nem hiszi el, hogy szép. Csak láttátok volna tizenöt-évvel ezelőtt, kék princesszruhában, sárga máslival a nyakán s lelógó két copfjával. No, meg füzve is volt és mindennap ebédelt. No azután meg láttatok volna engem, vadonatuj falábammal, a félszijját sem rágtuk le akkor vacsorára, s a bajuszomat is kifentem és az öklömmel egy csapással törtem fel a kókuszdiót. Szép pár voltunk, teremtucscse és kár lett volna ide a föld alá nem sülyednünk, a szerelem szent nevében.

A mord asszony átfogja Faláb Matyit, aki vállára támaszkodott. Így vezette az asztal-ládához, s leültette a deszkapadra. A lámpa rápislogott s vörhenyes füstöt pöfékelt nevettében. No ez ugyan szép pár! Az ember magas ugyan, de puposra görnyedt, torzonborz, piszkos, szürke rablószakállal, aprókat hunyorgató gyáva zöld szemmel és kiálló pofacsontokkal. S az asszony, valami rongybatyuból kiólálkodó halálfej, mélyen az üregekbe vesző szemmel, melynek szine nincs is.

- Apám, - szólt az egérarcu fiu s összehuzza orrát, mint a szaglászó nyul - akkor is falábod volt, mikor születtél?

- Ebadta kölyke, gunyolsz? Azt hiszed, a jó istennek olyan pazarló kedve van, hogy huszonnyolc forintos falábakat teremtene a csecsemőknek? Olyan lábbal születtem, mint te, olyan husos, csontos és olcsó volt, mint akármelyik milliomosé.

- Hát hogy vesztetted el?

- Megint ugratni akarsz, kölyök? Nem ugrok, azért se, most is ugy mondom el, mint eddigelé. A burkusháboruba vittek, mert azt mondták, e nélkül a legény nélkül nem verhetjük meg a burkust.

- Nem is verték meg ezzel a legénynyel sem - veti oda a princessz s elkapja a fejét, mert Faláb Matyi feléje ütött.

- Nem ám, mert még alig lőttem le kétszáz dzsidást és három tucat gránátost, hát egy ágyugolyót küldtek egyenesen a lábamnak. El is kapta, mint a kutya a kolbászt, abban a minutumban, mikor a burkus főgenerális hasába akartam bökni a szuronyomat.

- Kardot mondtál a minap.

- Szurony volt, komisz lelke, ha mondom! A kardomat már elébb bennfelejtettem a burkus alvezér gégéjében. Hát, mint mondom, épp akkor a szuronyomat akartam a főgenerális beleibe mártogatni, mert olyan gusztusos világoskék zekéje volt, mikor az ágyugolyó elvitte a lábamat. Még csak annyi időm volt, hogy a másik lábammal szájon rugjam a főgenerálist, aztán mind a ketten elbuktunk. Mer valaki kételkedni? - tette hozzá zordonul és körülnézett. Azután mind a négyen nagyokat kacagtak.

- Ilyeneket sem mesélnék, - szólt aztán nevetve - ha ennivalónk volna. Akkor egyszerűen megmondanám, hogy sohase láttam burkust, s a lábamat mint forgalmi tisztecske a vasutnál vesztettem el. Meg kellett menteni az orient expresszt, amelyen nagyon finom emberek utaznak s másképp nem volt lehetséges. Hála Istennek, mert mennyivel többet koplalnék most, ha a másik lábamat is táplálnom kellene.

S megint kacagtak. Kacagtak, hogy odafönt a kutyák a kis kéménylyuk köré gyültek és bekandikáltak.

- Itt lakmároznak - morogta az egyik irigyen s a többi fájdalmasan üvöltött.

- Különös - mondja egy vén farkaskutya, aki hajdanában egy mészárosnál szolgált - innen sohasem kerül ki csont. Persze, tisztitott húst vásárolnak, cubák nélkül.

- Szamár beszéd - szólt megvetően egy kiszolgált foxli - ezek az emberek komisz, fukar népek, megeszik a csontot is, mert sajnálják tőlünk.

- Bezzeg, ha szervezetünk volna, - morogja egy sánta komondor - kivivnók, hogy embernek tilos legyen csontot enni.

Odalent pedig kacagtak, míg a princeszből ki nem tört a zokogás és hanyatt vágódott a földön.

- Meghalok - hebegte s Faláb Matyi egyetlen térdére vonta a gyermek fejét s paskolta a kezét.

- Valamiképen egeret kellene fogni és megsütni - szólt komolyan. - Finom falat, a francia-burkus háború idején a francia császár számára külön fogdosták az egereket.

S erre megint csak kacagtak, legjobbizűen a princesz, aki menten föl is ocsudott.

- Tán nekünk is jobb dolgunk volna, ha kacagni tudnánk - szólt a hallgatódzó eb, s erre valamennyien helyeslően üvöltöttek és szétszaladtak. Nagyon rossz szag áradt ki a kéménylyukon.

- Én sem birom tovább - gondolta a kis lámpa. Egyet sercegett, egyet füstölt, egyet lobbant s aludni ment. Csak a kanóca izzott még s még nagyobb bűzt csinált a földalatti oduban.

- Teringettét, - szólt Faláb - hogy előbb nem gondoltam erre. Megihattuk volna a petróleumot. Most nem ittuk meg, mégis sötétben maradunk. Hol a lábam? No persze, a jó gondolat mindig későn érkezik. Menjünk aludni. Jó éjszakát gyerekek, vigyázzatok házra, tűzre, hogy ha majd lesz, hozzá legyetek szoktatva.

A fal mentén zörgött a szalma. A gyerekek is, a szülék is összekaparták maguknak, hogy mentül puhább legyen a fekvőhelyük.

- Próbáljátok rágni s ne féljetek semmit. Ha holnap nem birnátok a koplalást, megfőzzük a maradék falábszijjat levesnek. Vagy csokoládénak, ha jobban izlik. Most köszönjétek meg a jó Istennek, hogy ma is oly jól gondunkat viselte s forduljunk a fal felé. Jó éjszakát!

- Jó éjszakát! - hangzott kórusban. A szalma suhogott, zizegett, egy-egy nyögés belefulladt a sötétségbe és aztán csönd. Csönd, mely eltarthatott volna örökké, ha egy perc multán meg nem szakad. A Sötétség, mely eddig orvul a zugokban leselkedett, most urrá lett az egész oduban.

- Igazán olyan jókedvüek? - gondolta magában. - Most megnézem.

S a gyerekek vackához kandikált, azt végig tapogatta testetlen ujjaival. Az ujjak megnedvesedtek. A két gyerek szorosan egymáshoz tapadt s könyeik egybefolytak. Hol az egyik, hol a másik odaértette száját testvére füléhez, így diskuráltak.

- Szegény öregek, nem birom tovább.

- Istenem, csak ne kivánná apa, hogy iskolába járjak, akkor lopnék.

- Én meg koldulnék.

- Mindjárt gondoltam, hogy komédiások - szólt a Sötétség, s a másik zugba nézett. Ott feltünő állhatatossággal zörgött a szalma. - Ahá, az öreg Faláb a legnagyobb komédiás. Két kezével, megmaradt lábával túrta a szalmát, hogy a gyerekek ne hallják a rivását. A Sötétség azonban jól hallotta és a felesége is. Vékonyka, cérnahangú sirás volt, oly vékonykára sodorintotta összeszorult gégéjében a ravasz Faláb Matyi, hogy úgy hangzott, mint a nyulé. Az asszony, míg félkezével az ura haját simogatta, a másikból öklöt csinált, azzal nyomkodta vissza szemébe a könyeket.

- Ezt nem lehet megbocsátani, - rítt Faláb Matyi - nem, ezt nem lehet megbocsátani. Az Isten nem is bocsátja meg nekem, amit veled tettem, s én nem bocsátom meg neki, amit velünk tett.

- Ne káromold Istent, - leheli az asszony - úgy fogadtuk meg, hogy egymásért mindent eltűrünk, és Isten szavunkon fogott. Tűrjünk, már nem tart sokáig.

- A gyerekeink, - nyögi Faláb - azok is éhen vesznek.

Erre az asszony már nem tudott felelni. Csak kitátotta száját, levegő után kapkodott s megszorította ura kezét. S fülelt a másik vacok felé.

- Alszanak - gondolta.

- Alszanak, - sugta Tercsi az öccsének, a ki teletömte száját szalmával, hogy ki ne törjön a zokogása - hála Istennek, ők legalább alszanak.

Ekkor történt a második csoda. Egy vad üvöltés, vesékbe ható: s aranyszőke világosság a kéménylyukon kergette ki a sötétséget. S a szőke világosság földerítette a harmadik zugban a harmadik vackot, ahol két rémesen hosszu vastagabb pálca összecsapkodott öt-öt vékonyabb pálcikát. S valahonnan, egy almáról, vagy akkora fejről lecsuszott egy kendőcske, s a kendőcske alól kibomlottak a világító aranykévék. Egy pillanat még - s egy hosszu, madárorru asszony ül a zugban s egy aranyhaju gyermek bujik az ölébe, mig mellette a szalmán egy még kisebb, kopasz gyermek bamba egykedvüséggel szopogat egy darabka vasat.

- Mamus, mamus, ne! - rimánkodik az aranyhajú gyerek.

A hosszú, madárorrú asszony erre összecsuklik, mint a behajtott zsebkés s magas fejhangon zümmög magában, mint az olyan ember, kinek a foga fáj.

- Mamus, mamus! - könyörög mellette a gyermek s ahogy fejecskéjét fölemeli anyja arcához, a fény az oduban szikrázik, reszket s még fölebb kergeti az árnyékot.

- Hahó! - kiált föl Faláb s felül és felül a két gyerek és felül a felesége. - Kisütött a nap, vagy lecsuszott a Rózsika kendője? Mit énekel szomszédasszony ilyen késő éjjel?

A madárorru mintha álmából ocsudott volna föl, a falábú emberre mereszti szemét. Irtózatos nézése van az asszonynak, kerek szeme körül az üreg olyan nagy és tányérszerü, mint a bagolyé.

- Vagy jókedvében énekel? - évődik tovább Faláb Matyi. - Akkor csak halljuk, nagyon szeretem a nótát, de vidám legyen.

Az asszony most megszólal. Rekedten, tompán, mintha minden szótagot kalapácscsal ütne ki egy rekedt dobon.

- Nem jut eszembe semmi, három napja nem jut eszembe semmi.

- Akkor Deduka okosabb mint maga, szomszédasszony, annak eszébe jutott, hogy a vasnak, ha jól megszopja az ember, sós ize van. Aztán mit akar? Nem tudós maga, szomszédasszony! Csak a tudós hal éhen, ha nem jut semmi az eszébe.

- Bácsi, - szól most az aranyhaju gyermek - mondjon valamit mamusnak, hogy ne fájjon annyira a szive.

- A te gyomrod fáj neki Rózsika, nem a szive. Hát mondjak valamit, amitől te jóllakhatnál? Ha én ilyet tudnék, mindjárt megmondanám valamennyiünknek. Hát birod még a koplalást, aranyhaju Rózsika?

- Ó, - szólt a gyermek s szeme rajongva csüngött édesanyján - én nem is vagyok éhes.

- Mikor ettél utóljára?

Az mindegy, nem vagyok éhes! - kiáltott a gyermek s felugrott. Dobbantott a lábával s rázta a fejét, hogy csak úgy végigomlottak a falon a fényhullámok.

- Pedig mennyi pénzt kereshetnél, Rózsika ha anyád engedné. Elmehetnél éjjeli mécsesnek, vagy villamos lámpának, mutogathatnád magadat panorámában, a hol katonák őrmestertől lefelé csak a felét fizetik, eljöhetnél velem koldulni, hej, ez lenne a legjobb.

- Soha! - kiáltott aranyhaju Rózsika - én nem koldulok soha, inkább éhenhalok. Ugy-e, mama?

- Jó, jó, meg lehet ezt tenni koldulva is. Ismerék olyan embert, aki koldul, mégsem milliomos. És olyan milliomost is, aki nem koldul. Ugy-e, anyjuk? Hanem, hopp! Erről a kolduló milliomosról eszembe jutott valami. Ha van eszetek, holnap akár kétszer vehettek kenyeret s holnaputánra is marad, sőt a püspökömnek és a princessznek is adhattok egy falatot, házbér fejében.

- Beszéljen! - sipitott a madárorru asszony. - De az Isten szent szerelmére, ebből ne süljön ki tréfa.

- Dehogy is, szomszédasszony, a legkomolyabb okosság. De persze, azt már nem tudom, hogy az ilyen büszke nép, mint maguk, megfogadják-e? Hát el kell menni a Dorottya-utcába. A Dorottya-utcában a nagy bababoltba. Talán látta már? A Polgár Sámuel bababoltja. S ott meg kell kérdezni Sámuel mestert, hogy mennyit hajlandó adni a Rózsika aranyhajáért?

- A Rózsika aranyhajáért?

- A Rózsika aranyhajáért. Sámuel mester ért a hajhoz. A rendes szőke hajnak is vagy négyszáz forint az ára, a Rózsika hajának nincs is ára, mert világító haj nem igen került még piacra.

- Négyszáz forint!

- No legyen nyugodt, Sámuel mester nem ad négyszáz forintot, csak követel ennyit, ha elad. De vagy tiz-tizenkét pengőt leszurna ő is a Rózsika hajáért. Nos, csitri, odaadod az aranyhajadat?

Csönd lett. A kisleány térden állott s ölbe rakta kezét. Kicsi, gömbölyü arca a tulajdon haja fényében hamvas fehér volt, mint az elefántcsont. Pici száj, pici orr és két bágyadt, fekete kerek szem, olyan volt, mint a baba. Bámult, bámult, míg a többi mind félig nyilt szájjal rámeredt, lesvén az itéletet.

- Az aranyhajamat - szólt végre mindenről megfeledkezve. - Az aranyhajamat, melyre oly büszke vagyok! Levágassam és ne legyek többé aranyhaju Rózsika. A többi gyerek az utcán nem mert engem bántani az aranyhajam miatt, de ezután utánam szalad és szid és gunyol és kiáltja: Rózsika, hova tetted az aranyhajadat? Jaj, mamuska! - kiáltott föl és sirva fakadt - hát kivánod ezt tőlem?

- Nem kivánom tőled - szól csöndesen a madárorru asszony s bagolyszeme egy orv oldalpillantással a vasat szopó gyerekre néz. Aranyhaju Rózsika azonban tetten érte ezt a pillantást s még keservesebben sirt.

- Rossz vagyok, rossz vagyok, - zokogott - de nem akarok rossz lenni: Menjünk, mamus, rögtön, nagyon éhes vagyok, adjuk el az aranyhajamat, mert enni akarok.

- Nono, - morog Faláb Matyi - úgy mondod, mintha nem volna igaz, pedig istenucscse, csakugyan éhes vagy és inkább éhen halnál, semmint megennéd a hajadat. Hanem figyelj rám, kis aranyhaju. Ha jól akarsz járni, nyirasd le a hajadat bőröstől, hogy utána se nőjjön, mert nagy baj lesz abból, ha fölnőtt korodban is világít az aranyhajad s te büszke leszel rá.

- Ne bántsd, - mordul a Faláb felesége - még annak se örüljön a gyerek, amit Istentől kapott? A bőr megfakul, az arc beesik, a csont kimered, de a haj arany marad, akármennyit éhezünk is. Az isten áldjon meg, gyermekem, s ne busulj, egy-két hónap alatt ujra kinő a hajad.

- Igazán? - örvendezik Rózsika.

- És ujból levágathatod Sámuel mesternél - morog Faláb. - De most már, kislány, oltsd el a lámpádat, mert gyomrunk aludni akar.

Aranyhaju Rózsika engedelmesen a kendőcskéje után nyult. Mint felhő a holdat, úgy bekapta a kendő a világító aranyhajat. És nyomban sötét lett az oduban. Emitt egy csomó haj kibujt a kendő alól s fénye még végigtáncolt a falakon, de Rózsika nyomban lefogta és a kendő alá tolta. És sötét lett és a szalma ismét zizegett, a lélegzet sóhajtott, a princessz és püspök vackáról még gyomorkorgás hallszott, aztán megszünt minden különbség a pinceodu és a hercegi család hálópalotája között. Sors, étel, ruha sokféle van, de sötétség csak egyetlenegy.

2.

A Dorottya-utcában csakugyan ott van a Sámuel mester bababoltja. Nem olyan, mint a többi bababolt, nincs nagy kirakata, sőt este gyertya sem ég az ablakban. Olyan bolt ez, melynek nem kell cégér, mégis viszik az áruját, mintha arany volna. Leirjam a boltot? Dehogy irom le. A mint belépsz a szűk ajtón, közönséges játékos-boltot találsz. De szemben az ajtóval kopott vörös posztóajtó van, s ha azt félrelebbented, akkor tágas helyiségbe jutsz, mely szakasztott olyan, mint az Opera szinpada, mikor a Babatündért adják. Ezt pedig minden gyerek látta már, következésképen nem kell leirnom.

De le kell irnom Sámuel mestert, aki az ablak mellett egy kopott irópult előtt ül, magas gyerekszéken s ceruzával a kezében egyre az üzleti könyveit forgatja. Kicsi ember, szürke

kecskeszakállal, finom metszésü ajakkal és keskeny orral, melynek cimpái egyre reszketnek, mint a nyulé. S a beesett arc soha egy pillanatra sem nyugszik. Minden ötlet, minden észlelés egy-egy barázdát rak reá, mely nyomban eltünik. S minden barázdát egy különös finom, szinte jóságos mosollyal kerget el. Persze, hiába, mert Sámuel mester mindig gondol valamit, így mindig születik arcán egy ránc, melyet mindig agyonüt egy finom, jóságos mosollyal. Igy arca örökös nyüzsgés tanyája s hogy még véletlenségből se legyen egy pillanatnyi nyugodalma, hát finom, arany pápaszemet visel, melyet csontos hosszú ujjaival egyre igazgat, mivel folyton lefelé szalad az orrán.

Sámuel mester művész és azért barna bársonyzekét visel. Viseli ezt az egy zekét vagy száz esztendő óta, azért az ember inkább azt vélné, hogy olasz kőfaragó, mint mesebeli művész és inkább napszámos, mint Pest városának köztiszteletben álló egyik legelső polgára. Sámuel mester tagja mindennek, aminek polgár ember tagja lehet. A jótékony egyletnek, a negyvenötös bizottságnak, az iskolaszéknek, a nevéről elkeresztelt asztaltársaságnak, keresztapja a kerület minden szegény gyermekének, protektora minden ügyes-bajos polgártársnak, minden kórházban van egy ágyalapitványa s minden ima érte könyörög. Mert jó, mert kitünő ember és senkitől nem sajnál sem egy jó szót, sem egy adományt, ha erről tudomást szerez a közvélemény.

Nos hát, reggel tiz órakor az irópultján ül Sámuel mester, mikor gyáván nyilik az ajtó s betámolyog rajta a madárorru asszony aranyhaju gyermekével. Nappal az arca még csunyább, mint éjszaka, de nem olyan rémes. Bagolyszemében az eltiportak alázatos félelme. Reszketve tartja kezében Rózsikája kezét, aki kopott fekete fejkendőjét a nyakán összefogja s szintén minden izében reszket.

- Jó napot kivánok, bababoltos ur - szól az asszony alázatosan.

- Adjon isten, szegény asszony, - felel Sámuel mester, helyre tolván pápaszemét, mosolyával agyonütvén a homlokára szaladó dupla ráncokat - mivel szolgálhatok? Babát akar venni kis lányának? Szép kis lány, jó kis lány, jól teszi, ha babával jutalmazza.

- Dehogy vennék babát, boltos ur, - felel a szegény asszony - özvegyasszony vagyok, két árva siratja édesapját. Kenyérre van szükségünk, nem babára.

- Ahu! - mondja Sámuel mester és helyeslőn bólogat a fejével. - Most már értem. Eltévesztette az ajtót, szegény asszony, de én nem haragszom érte, sőt szivesen megmutatom magának, hogy hol van a legközelebbi pék.

- Nem tévesztettem el az ajtót, boltos ur, előbb ide kellett jönnöm, csak azután mehetünk a pékhez.

- Ahu! - ismétli Sámuel mester és ide-oda forog a gyerekszékén. - Értem, értem. Valaki hozzám küldte. Az emberek nagyon jószivüek és tudják, hogy én is nagyon jószivü vagyok. Tehát mindenkit hozzám küldenek. Magát is, ugy-e, szegény asszony?

- Igenis.

- Ahu! És ki küldte magát hozzám és ezt a jó édes gyereket? Egy gróf ur? Egy képviselő ur? Egy jótékony hölgy, vagy talán ujságiró?

Nagyon nyugtalanul, nagyon mohón, nagyon boszusan és roppantul finoman mosolyogva öntötte a szegény asszony elé ezeket a kérdéseket, aki az éhségtől is szédült, a kérdéseknek az áradatától pedig meg is tántorodott. A mosolygó emberke a magas pult mögött ködbe veszett, s szinte alig hallotta már a saját hangját, mikor felelte:

- Egy másik szegény ember mondta, hogy itt jó helyen járok. Faláb Matyinak hivják.

- Huhu! - bugta a kis ember s most nem mosolygott. Megüvegesedett a szeme, megdermedt az ökle. Aztán leperdült a gyerekszékről s a szegény asszony elé ugrott.

- Huhu! Faláb Matyi, így mondta, jó asszony? Az küldte ide, hogy könyörögjön érte? Hogy bocsássak meg neki s adjak neki és pereputtyának ételt és melegséget? Hát maga tudja, hogy ki vagyok én és kicsoda az a Faláb?

A szegény asszony egészen odáig volt. Sámuel mester előtte állt s apró szeme az övébe szikrázott. Csontos ujjai az arca előtt kaparásztak, mintha karmolni akarnának. Aranyhaju Rózsika pedig annyira félt, hogy édesanyjához tapadt s a hogy fejecskéjét odaszorította anyja csipőjéhez, hát csak lecsuszott róla a kendő s kibomlott alóla az arany sugárpatak. Kibomlott, leszakadt a vállán, szinte a padlót érte s betöltötte az egész boltot, hogy gyémántosan föl-csillogott minden bádog és üvegszemcse.

Sámuel mester pedig visszahőkölt s mindent elfelejtve, felkiáltott:

- Micsoda csodahaj!

- Ugy-e, csodahaj! - kap a szón a szegény asszony. - S most már érteni fogja, boltos ur, mit keresek itt. Nem akarok venni, nem akarok koldulni, csak el akarom adni egyetlen kincsemet, ezt az aranyhajat. Megveszi, boltos ur?

Sámuel mester elmerült a haj nézésében s el volt felejtve Faláb Matyi, s mindaz, amit e névvel kapcsolatban gondolt. Most csak a művész élt, gondolkozott és beszélt.

- Hogy megveszem-e, szegény asszony? Hogyne venném meg. Maga szegény asszony, én pedig - egész világ tudja - jószivű ember vagyok. Hát hogyne venném meg ezt a hajat, ha egy szegény asszonynak jót tehetek vele?

- Az Isten is megáldja érte!

- Jó, jó, de ez nem bizonyos. Bizonyos csak az, hogy üzletileg véve a dolgot, csacsi vagyok, ha megveszem ezt a hajat, mikor minden fiókom tele van hajjal s minden pénzem a hajban fekszik. Erre talán husz év mulva kerül sor, hol leszek én husz év mulva! De hát nem üzletből veszem, hanem mert megesik a szivem a szegénység láttán. Igy van az, jó asszony, igy bizony. Az öreg Sámuel mestert még senki sem hagyta el könnyes szemmel. Az öreg Sámuel mester minden könnyet letöröl.

- Isten áldása nem marad el, boltos ur.

- Arra, mondtam már, nem számítok. Szép haj, szép haj - szólt aztán, ujjai között szitálva az arany hullámot. - Maga ezt aranyhajnak nevezi? Az üzleti forgalomban szemtelen szőke a neve s nem nagy ára van.

- Hiszen világít, boltos úr!

- Haha! Világít? Csakugyan világít? Az lehet, de csak a fejen. Mihelyt levágjuk, elhal, mint a szentjános bogár lámpása, s egészen közönséges szemtelen szőke haj lesz belőle. Hja, ha nem volna világító, ha ilyen volna mint ez - látja? Ez egészen fénytelen, fakó szőke haj. Ez ér valamit. Ha ilyen volna a kis lányé, akkor sokat adhatnék érte, mert ez nagyon ritka.

- Az én gyermekem haja nem ér annyit, mint ez? Ó, boltos úr, ha tudná, mint fáj a szivem, hogy meg kell tőle válnom! Fekete szegénységemet ez ragyogta be. Ennek a fényénél kötögetek, varrogatok, ennek a csodájára jár mindenki, aki hallott felőle, s hogy levágassa, olyan nehéz, nehéz áldozat az én jóságos kis gyermekemtől.

Sámuel mester most már izig-vérig művész volt. Soha arcán a ráncok akkora kengyelfutást nem végeztek. Mosolya csakúgy szikrázott, angyali jóság lávaként ömlött belőle s melegitette még a szepegő éhes gyermek szivét is.

- Értem magát, szegény asszony, bár olyan volna az egész világ, hogy értékül elfogadhatnám, amit magának ér. De lássa, ez a haj csak magának a gyermeke haja, mindenkinek másnak csak haj. Aztán hogy harisnyát lehet mellette kötni - lássa, annak sincs értéke másutt. Mert másutt egyszerüen lámpát gyujtanak s úgy világítanak. Aki megveszi azt a babát, melynek parókáját ebből a hajból csinálom, csak azt nézi, hogy valódi haj-e, a többivel nem törődik s nem is fizeti meg a többit. Ha minden ember olyan volna, mint én, hát adnék ezért a hajért husz forintot is, de nem minden ember olyan, mint én, hanem azt mondja: szemtelen szőke? Kilója két forint ötven krajcár.

- És... és hány kiló telik ebből? - kérdi hüledezve a szegény asszony.

Sámuel mester fölkacagott. Oly szives, jóságos kacaj volt. A bolt előtt elmenet egy cica hallotta ezt a kacagást s megállva, mosolygott a bajusza alatt. Egy polcon siró baba nevetősre vált tőle. Aki ezt a kacagást hallotta, beláthatott a Sámuel mester szivébe s most már érthette, miért telt meg az egész város az ő jóságának hirével.

- Hány kiló? - ismételte jóságos kacagás közben. - No, szegény asszony, ugyancsak fájna az aranyos baba feje, ha a jó Isten rosszul bánna vele és kilószám adná neki a hajat. Hiszen annyi szent, hogy nem minden gyereknek van ilyen sulyos haja. Majd mérlegre teszem ha le lesz vágva, de akármi legyek addig is, ha kevesebb husz dekánál.

- És ezért mennyi jár? - hüledezik a szegény asszony.

- Husz dekáért? Husz deka mindenütt a világon ötödrésze a kilónak. Tehát jár érte a kettő ötvennek is az ötödrésze. Kerek szám negyven krajcár, de én megtoldom: hadd legyen ötven. Hé, Gyuri!

A szegény asszonynak leesett az álla.

- Ötven krajcár - motyogta inkább magában - ötven krajcárért adjam oda a kislányom büszkeségét. Pedig Faláb Matyi azt mondta, hogy ezért tizenkét forint is...

- Úgy, - mosolygott Sámuel mester - be jól érti az a maga Faláb Matyija a hajüzletet. Hát mért nem adott érte tizenkét forintot, ha olyan jól ért hozzá? Hanem röviden, szegény asszony, az az ember halálos ellenségem, azért emlitett ilyen rettentő árat, hogy ha majd tőlem csak ötven krajcárt kap, akkor szivtelen uzsorásnak tartson. Engem, akit a világ legjobb emberének ismer.

- Már most mit csináljak? - tanakodik a szegény asszony.

Sámuel mesternek pedig megesett rajta a szive és megmondta, hogy mit csináljon.

- Nekem, jó asszony, ez a vásár nem üzlet. Csak szivességből csinálom s azért egészen önzetlenül tanácsolok magának. Ha nekem volna gyerekem s az én gyermekemnek volna ilyen haja, hát nem adnám el öt hatosért...

- Ugye-e nem?

- Nem bizony, föltéve, hogy a gyermekem nem éhes, vagy e nélkül is tudok neki kenyeret adni. De ha éhes és máskép nem adhatok neki kenyeret, hát odaadnám a haját akár huszonöt krajcárért is.

- Igaza van, bababoltos úr - sóhajt a szegény asszony. - Nyirja le hát isten nevében.

- Hamar, hamar, mamuska, mert már nagyon éhes vagyok - szól közbe Rózsika. Az egész idő alatt szeme körüljárt a boltban és nézte a kalandos játékszereket, miket sohasem látott. Különösen a babákat, akik skatulyában álltak, gyönyörüen felöltözve, félig nyiló piros ajkuk közül fehér jóllakott fogsor villan elő, gömbölyü fekete szemük bátran és büszkén néz s

fodros hajukon virágos kalap diszlik. Harisnyájuk is van, csatos cipőjük is van, sőt mellettük apró ládák állnak nyitva, abban még több ruhájuk van.

- Jaj de szépek - gondolta aranyhaju Rózsika.

És nézte az aranyos ágyon alvó babákat, rózsaszin puha takaró alatt, habos fehér, csipkés párnán s a szemük be volt hunyva s aludtak oly mélyen és boldogan s ha fölébresztik őket, nyomban megnyilik a szemük s világosan néznek bele a világosságba. Nagyon szerette volna tudni, milyenek ezek a babák belül, de csak azt állapította meg, hogy nem éhesek.

- Igen, hamar, hamar - bólogatott Sámuel mester s remegő ujjait belemélyesztette az aranyhajba, mint a keselyü körmét a bárányka gyapjába. - Gyuri, Fajankó Gyuri! - kiáltotta rikácsolva, agyonütöm azt a kölyköt, ha rögtön itt nem terem.

- Talán hivott a majsztram? - szólt most egy pöttön gyerek a kárpitajtóban. Nagyon fura legény volt. Picike mint Hüvelyk Matyi, de még ennek a csöppnek is kurta volt az a nadrág és kabát, melyet viselt. Cipője sem volt, csak papucsban lapátolgatott s majdnem térdig kivöröslött a hustalan lábaszára. A feje nagy és ötszögletü volt: két szöglet a homloka, kettő az arccsontja, egy az álla, mely nem is volt áll, hanem egy pont, mint a ceruza hegye. Lapos orra volt, óriási likakkal és széles szája, ajak nélkül. Szem helyett pedig két óriási fekete golyót viselt az üregében, minden fehére nélkül. Haj helyett pedig mintha sündisznó-parókát viselt volna. A legfeltünőbb rajta mégis a bal füle volt. A jobb füle alig látszott, a bal ellenben mint egy kifeszített vitorla lebegett mellette, mikor szaladt s lelohadt, mint a kutyáé, mikor megállt.

- Talán hivtalak-e? A tüdőmet kiorditottam utánnad, gazember. Hamar hozd a hajvágó-óllót, meg a hajvágó-köpenyt.

- Szaladok, - szólt Fajankó Gyuri s a szemét törülgette: micsoda világosság ez?

- Nem mégy?

- De röpülök, majsztram, hanem micsoda világosság ez! Jézus - kiáltott, meglátva Rózsika aranyhaját - és ezt fogjuk levágni, majsztram?

A majsztram megsokalta ezt a fecsegést s egy ugrással a fiu mellett termett. Csontujjaival a bal füle felé nyult, de a fiu gyorsabb volt s hirtelen fordulattal a jobb füle került a majsztram keze ügyébe. Már pedig Sámuel mester - isten a tudója, miért - csak a bal fülét huzogatta, azért lett olyan nagy.

- Megyek már, majsztram, csak egy pillanatig had gyönyörködjem ebben a szép hajban. Csuhaj, majsztram, milyen szerencsés is maga. Most már van haj a hercegnő babája számára, amit eddig hiába keresett. Ez a haj, ha ezer pengőt ad érte, megér majsztramnak huszezret.

- Hallgatsz, kutya kölyke? Még elhitetné ezzel a szegény asszonynyal, hogy a haja ezer pengőt ér.

- Hát ha nem ér ezret, megér tizet.

Ekkor, életében először, Sámuel mester nem ragaszkodott a bal fülhöz, hanem isten igazában meghuzta Fajankó Gyuri jobb fülét.

- Ajaj! - jajgatott ez, féllábát magasra emelve - hát nem tudtam, hogy majsztram csak néhány hatost akar adni ezért a kincsért.

Ezzel kiszabadította magát és kacagva eltünt a vörös posztóajtó mögött. De iziben ismét kintermett, fehér lepellel a karján, egy rengeteg hajvágó-ollóval a kezében.

- Jer hát, kis aranyos, - szól Sámuel mester - ülj ide erre a magas székre, az én székemre. Aztán a válladra teszszük ezt a szép fehér köpenyt és...

- És megnyuzunk - tette hozzá Fajankó Gyuri, rémesen csattogtatva az olló szárait, hogy a kislány megijedt s anyja szoknyájába kapaszkodott.

- Hallgatsz, gazember? - ordit rá Sámuel mester...

- Megnyirunk, akartam mondani, majsztram. Csuhaj, micsoda aranyeső lesz itt, kár, hogy legalább az egyik fürtjét nem magam nyirhatom.

- Eredj, aranyom - sugja a madárorru asszony.

- Mamuska úgy fáj a szívem, legalább egyszer még hadd nézzem meg magamat tükörben.

- Aranyos gyermek, jó gyermek, megérdemli, hogy minden kívánsága teljesüljön - bólogat Sámuel mester s egy kis kézitükröt tart a gyerek elé.

- Nem kell - mondja ez s kendőjével eltakarja arcát, - Mamuska nem fáj a nyirás?

- Egy csöppet sem, angyalom, csak a szivemnek - sugja az asszony.

- Az enyémnek is - sóhajt aranyhaju Rózsika. Aztán hirtelen belemarkol hajába, az arca elé borzolja, átöleli és magához szorítja.

- Isten veled, szép aranyhajam, ne haragudj rám, hogy odaadlak, de már nagyon éhesek vagyunk s majd ujra kinősz.

Ezzel szaladva megkerüli a pultot s fölkapaszkodik a székbe. Sámuel mester nyakába keríti a fehér vászonköpenyt s Fajankó Gyuri mellette terem, villogó szemmel, az ollót csattogtatva. A madárorru asszony hangosan fölzokog, aranyhaju Rózsika kezébe temeti arcát s minden izében remeg. A mester mohón nyul az ollóhoz - Isten veled, szép aranyhaj!

3.

No nem kell megijedni. Még nem hullt le. Sámuel mester csak egyet csattint az ollóval, aztán leereszti, föltolja szemüvegét, lekapja kis selyemsapkáját, arcára kiül millió ránc s egy alázatos mosoly, meggörnyed, koponyájával a földet surolja, úgy csoszog ismét a pult elé. Szegény asszony, aranyhaju gyerek, aranyhaj, meg a jó vásár is várhat, mert akik a kis boltot most fényükkel betöltötték, többet érnek minden egyébnél.

- Kezét csókolom, kegyelmes hercegasszony, kezét csókolom, kegyelmes hercegkisasszony, nagy tisztesség ez szegény boltomnak, hogy ilyen fényes vendégek nem röstellik betölteni nagyságukkal.

A fényes vendégek valóban oly fényesek voltak, hogy meg kellett vakulni tőlük, vagy legalább is alázatos mozdulatlanságba dermedni. A kis bolt előtt négylovas hintó állt, aranyos, puderes kocsissal a bakon, aranyos, puderes lakájjal a boltosajtóban, melyet mereven nyitogatott s becsukott a fényes uraságok mögött. Azaz nemcsak a fényes uraságok mögött, hanem a kiséretük mögött is, mely nem volt fényes.

- Adjon isten, boltos, szivesen ereszkedem le boltodhoz - szólt a hercegné. - Magas volt mint egy hercegné, szép volt, mint egy hercegné s ha a dunaparti telek odujába kerülne, sokkal tovább maradna szépnek, mint a halálfejü asszony maradt, mert ő hercegné. Fejedelmi csipkepalást omlott le vállairól, gyémántok csillogtak hajában, rubintból volt a kalaptüje gombja s a gyöngyvirágdisz a kalapján valódi gyöngyökből telt ki. Apró keze, mely elől a csipkepalástot összefogta, fehér keztyübe bujt s a keztyüjén hordta mesés kincsü gyürüit, hadd lássa mindenki, hogy ő hercegné. Azért mégis szóba állt a boltossal, magyarul beszélt hozzá s az ő nyelvének sem volt más szótára, mint más embernek. Igazán kár, hogy ebben az egyben nem mutathatta, hogy hercegné.

S mellette ragyogott a hercegkisasszony. Egy hét esztendős gyerek - bocsánat - egy hét esztendős hercegkisasszony. Biborbársony volt a ruhája, arany pántlikával beszegve, gyémánt pántokkal összekapcsolva. Gyöngyökből volt kirakva félcipője csatja s harisnyáját tündérek kötögették tiz forint napibérért. S fején a kalap nagy volt és szép volt, mint egy hercegkisasszony jövője s nagy, marabutollas kalap alatt egy kövér, jóllakott hercegkisasszony arca nézett ki. Ha napszámos gyermeke ilyen, akkor mondhatnád: mért olyan tömpe ennek a gyermeknek az orra, mért olyan nagy a szája, mért olyan feketés a bőre s apró zöld szeme mért néz oly gonoszul? De a biborbársony köntös, a marabutollas kék kalap alatt, mikor hajporos inas áll az ajtóban s egy hercegasszony áll mellette édesanyjaként, csak ennyit szabad mondani: a hercegkisasszony is hercegi volt.

- A bábum! - dünnyögte a hajlongó boltos felé a ragyogó hercegkisasszony.

- Álma, - szólt zengő hercegi hangon a hercegné - te talán elfelejtetted, hogy ez a boltos köszönt neked s a közönséges emberek köszönését is fogadni kell.

- Bábumat akarom - dünnyögi a hercegkisasszony, miután figyelmesen végighallgatta a hercegi mama nyájas intelmeit.

- Ducandre úr, mi ez? - fordul most a hercegasszony méltatlankodva hátra. Ahova a tekintete ért, éppen ott kötelességszerüen állt teljes feszes méltósággal egy uraság, elegánsan, mint egy úr, de mivel még sem volt herceg, hát ismertető jelül nagy rézgombok voltak a kabátján. És arca finom volt és homloka tudós és a keze fényes volt és a bajusza szigorú. Fényes kezében egy aranygombu nádpálcát tartott, azzal szalutált, mélyen hajlongva a kegyelmes hercegasszony előtt.

- Nyugodt lehet, kegyelmes asszonyom, ezen a hibán rögtön segitünk. Álma hercegkisasszony!

- Hallom - szólt a kis hölgy és arca földerült.

- Álma hercegkisasszony! Ez a derék ember itt köszönt önnek, mit kellett volna tennie?

- Fogadni a köszönését, hopmester úr.

- Ugy van, Álma hercegkisasszony. És ön mit tett?

- Én a bábumat akartam, mert mára igérték, s ha este a születésnapi bálomon nem lesz meg a beszélő csoda-bábum, akkor én felgyujtom a házat, vagy nem iszom meg a tejemet.

- Álma hercegkisasszony, tudja-e, hogy ön most engedetlen, sőt, ha a kegyelmes asszony ezt a kifejezést megengedni méltóztatik...

- Megengedem - bólint a kegyelmes asszony.

- Akkor ki merem mondani, hogy ez neveletlenség, mely nem méltó egy hercegkisasszonyhoz. Ugy van-e, Álma hercegkisasszony?

- Úgy van, hopmester úr.

- Micsoda jellem! - örvendezik a hercegasszony.

- És mit érdemel a neveletlenségért?

- Verést, hopmester úr.

- Micsoda igazságérzet! - ujjong a hercegasszony.

- Igaza van, Álma hercegkisasszony, de mielőtt e végső eszközhöz nyulnánk, alkalmat adok önnek, hogy hibáját jóvátegye.

- Nem kell kegyelem hopmester úr, ha megérdemeltem, csak büntessen.

- Micsoda hősiesség! - csodálkozik a hercegasszony.

- Akkor Álma hercegkisasszony, legyen meg ahogy akarja. Addig fogom verni, amig észre nem veszem, hogy a lecke fogott. Pribicskó Janó!

- Jaj, Ducandre úr, ne legyen kegyetlen gyermekem iránt - könyörög a hercegasszony.

- Bocsánat, kegyelmes asszonyom, én tudom kötelességemet. Nem vagyok kegyetlen, csak szigorú, amint a nevelés érdekei megkivánják.

- Akkor legyen, - sóhajt a kegyelmes asszony - nem akarok véteni a nevelés érdekei ellen.

- Készenlét, Pribicskó Janó! - kommandiroz a hopmester úr.

- Itt vagyok.

Aki ezt mondta, csakugyan itt volt. Fajankó Gyuri a posztóajtó mögül nézte a társaságot és azt gondolta, ilyet még ő nem látott soha, pedig az ő szemeinek nincs fehérje. Egy hosszú, nyurga fiú, olyan, mint a vonalzó, még inkább olyan, mint egy nádpálca. Csipőjét félkézzel át lehetett fogni. A válla szélessége alig volt két arasz. Olyan volt, mintha amolyan csufolódó tükörből nézték volna, mely lapítja és nyujtja az emberformákat. S az arca olyan volt, mintha fából faragták volna ki, tökéletesen merev és szögletes, egy orr, egy száj, két fül, mind csak úgy odaragasztva, minden összefüggés nélkül a többi arcrészszel és kék szeme volt, merev, mint a halé.

Ez a fiú egy pillanatra keresve körülnézett, azután meglelvén, amit keresett, a pultra hasalt, arccal mereven Aranyhaju Rózsika felé.

Ducandre úr kiegyenesedett. Arca szigorú és ünnepies volt. Tudós szemeit szurósan a hercegkisasszonyra függesztette s magasra emelte aranygombos nádpálcáját.

- Álma hercegkisasszony - szólt merev hangon. - Az illedelmes gyermek, még ha hercegnő is, tartozik magát illedelmesen viselni.

Az aranygombos pálca átsivított a levegőn és csattogva lesujtott Pribicskó Janóra.

- Jaj! - sikoltott aranyhaju Rózsika.

Ám Pribicskó Janó faarcán egy ideg sem rándult. Mint ha nem is őt érte volna az ütés, halszemét merően aranyhaju Rózsikára függesztette, aki megijedt a saját jajától s most rémülten, könnyben uszva farkasszemet nézett a pulton hasaló fiúval.

- A hercegnők, Álma hercegkisasszony, - folytatta szigorú hangon a hopmester, miközben minden hangsulyos szónál lecsapott a nádpálcával - nem azért születnek, hogy a közönséges emberekre lenézzenek, hanem a rang kötelezettségekkel jár. Nézze édesanyját, őkegyelmességét, aki isteni mintaképe minden hercegnőnek. Ilyenné kell lennie önnek is. Fején a legelőkelőbb korona nyugszik, de nyájasan hajlik a szegény ember felé, mert Isten azért teremtette a nagyokat, hogy kegyelmesek legyenek a kicsinyek iránt.

Vagy husz csapás hullott le e megható beszéd alatt s Pribicskó Janó meg sem moccant. Ellenben a hercegkisasszony szemmel látható érdeklődéssel figyelt a hulló csapásokra s nem tudott velük betelni. A szegény asszony gyermeke mellett térdre roskadt az iszonyattól, aranyhaju Rózsika a fehér lepel alatt a kezét tördelte, sőt az utolsó csapásnál meg is simogatta az egyszerűen rámeredő faarcot. Fajankó Gyuri a posztóajtó mellől rémült érdeklődéssel közelebb sompolygott, magasra feszítve balfülét, a hercegnő pedig a hopmester ajkán csüggött s hallgatta érdeklődve, mint a szentbeszédet.

- Megértette, Álma hercegkisasszony? - kérdi végül szigoruan a hopmester.

- Még nem - felel a bájos hercegkisasszony vidáman kacagva.

- Akkor, úgy látszik, nem fejeztem ki magamat elég nyomatékosan - szól a hopmester s most minden ütés előtt megsuhogtatja a nádpálcát, hogy a csattanása úgy hangzott, mint a puska. - A gazdagság és a rang isten adománya, hogy vele a szegények javára sáfárkodjanak. Akiknek nincs rangjuk és vagyonuk, nem rosszabbak, és nem alsóbbrendüek, csak a magasabbrendüek gyámolitására szorulnak. Nyájasnak és kegyelmesnek kell irántuk lenni. Ez a szegény ember itt, akinek köszönését nem fogadta, nem herceg, nem gróf, hanem babagyáros. Mit gondol, Álma hercegkisasszony, jó volna, ha ez a szegény ember is gróf vagy herceg lenne? Akkor születése napjára hiába kivánna magának aranyszőke beszélőbabát, mert a grófok és hercegek nem csinálnak babát. Következésképpen ilyen embereknek is kell lenni és olyanoknak is, akik még szegényebbek, akik cipőt varrnak, fonalat szőnek, ruhát készítenek, gyémántot csiszolnak, szóval akik létrehozzák mindazt, amire a kegyelmes hercegnőknek szükségük van. Megértette?

A hercegkisasszony szeretett volna tovább is okulni, de a rettentő csapások sértették fülét. Azonfelül Pribicskó Janó ruhája ott, ahol verték, foszladozni is kezdett, ami csunya látványnak igérkezett. Ennélfogva Álma hercegkisasszony abbahagyta nevetését s kicsit az oldalát is fogván, mondotta:

- Meg, hopmester úr.

A hopmester úr pedig ismét szalutált a hercegné felé s mélyen meghajtva magát, mondá:

- Jelentem, kegyelmes hercegasszonyom, hogy a lecke fogott.

- Szegény fiú - sugta aranyhaju Rózsika, miközben könnyei omlottak. A halszemü fiú még egy pillanatig rábámult, aztán ajka sajátságosan megrándult, úgy sugta, hogy csak Rózsika hallotta:

- Sajnálni Pribicskó Janót? Isten áldjon.

Ezzel fásultan, némán lemászott a pultról s meg sem vakarván fájó részét, mintha mi sem történt volna, az ajtó mellé állt, ahol az exekució előtt posztolt.

A hercegasszony pedig elragadtatva ölelte magához leánykáját.

- Micsoda jó felfogása van, milyen aranyos lélek! S ön, Ducandre úr, milyen ékesszólóan tud nevelni. Rendszere valóban csodálatos.

Ducandre mélyen meghajolt.

- És ön kegyelmes hercegasszony, vetekedhetik a Gracchusok anyjával jellemszilárdság dolgában. El kell ismernem, hogy rendszerem kissé kegyetlen s száz anya közül alig egy tudná végignézni gyermeke ily rideg neveltetését.

- Ó, - szólt sóhajtva a kegyelmes asszony - én mindenbe belenyugszom, ha gyermekem neveléséről van szó.

- Most pedig a bábumat akarom - mondja a hercegkisasszony.

- Helyes, aranyom, most már a te kivánságod az első, mert megjavultál s születésed napja van. Megvan hát az aranyszőke beszélőbaba, boltos?

Sámuel mester nem győzi ráncait elmosolyogni. Mélyen hajlongva, kezeit a levegőben mosogatva, motyogja:

- Megvan kegyelmes hercegnőm, hogyne lenne meg? A baba megvan, szép és csodás, amilyen baba még sohasem volt, egészen készen van, éppen csak a hajat kell még ráilleszteni.

- De nekem hajastul kell! - rikácsol a hercegnő.

- Úgy van, neki most kell, ismétli a hercegasszony határozottan. - Honnan van az, boltos, hogy nekünk mára kellett a baba s a baba még nincs meg? Hát szabad ezt egy szegény embernek megtenni, mikor egy hercegnő születésnapjáról van szó?

- Ó, kegyelmes asszonyom, - töredezik Sámuel mester - hiszen éppen azért nincs meg. Egy hercegnő babájának nem adhatok akármilyen hajat. Végig kutattam raktáramat, hogy méltó anyagot találhassak, de amit találtam, az méltó a leggazdagabb bárókisasszony babájához, de nem méltó egy hercegnőéhez.

- Akkor magának nem szabad hercegnőtől rendelést vállalni. Különben ezzel most már nem törődöm. Én szivesen pártolom a szegény embert, de ha még ma át nem adja a rendelt babát olyan csodálatos szépen, ahogy nekem kell, akkor vasraveretem s ha lehetséges lesz, fel is akasztatom. A polgárembereket is nevelni kell.

- Ó hercegné, - sóhajt Sámuel mester - hiszen meglesz a baba, mert végre megszereztem a legnagyobb áldozatok árán azt a hajat, amilyet baba még nem viselt. Ide nézzen a hercegné.

S ezzel aranyhaju Rózsikára mutatott.

- Ah, ah! - csodálkozott a hercegné - ez valóban gyönyörű haj. Ettől van ez a különös világosság a boltban?

- Ettől, - szól diadalmasan Sámuel mester - s azt hiszem kegyelmességed most már gáncsát dicséretre fogja változtatni.

- Igaza van, boltos, dicséretet érdemel buzgalmáért s én megadom önnek a megérdemelt jutalmat.

De nemcsak a hercegasszony volt elragadtatva, hanem Álma kisasszony is. Magasra nyujtott karokkal Rózsikához rohant és belemarkolt a hajába.

- Igen, ezt akarom, igy szép, vigyük mindjárt magunkkal.

- De gyermekem, - mosolyog a hercegné - tévedsz, ez nem baba, hanem eleven gyermek, akinek a hajából csinálja a boltos a te babád parókáját.

- Nem, nem, ez kell nekem, nekem nem kell más baba, erősködik a hercegkisasszony és bájos gyerekességével a mutatóujját Rózsika szemébe nyomja.

- De értsd meg, gyermek, - ismétli a hercegné - ez eleven gyermek, nem baba. Csak nem akarsz egy eleven gyermekkel játszani? Hiszen akkor nem lenne babád, hanem a játszótársad. Már pedig csak nem fogadsz játszótársnak egy rongyos koldusgyereket?

- Legyen nyugodt, kegyelmes kisasszony, ha meglátja a valódi babát, amit készítettem, nem fog többé e gyermekhez ragaszkodni. Oly szép az, hogy ahhoz foghatót álmodni sem lehet s gyönyörü hangon mondja: mama, mama!

Ezzel Sámuel mester intett Fajankó Gyurinak. Fajankó Gyuri eltünt s megjelent, karján egy gyermeknagyságu babával. Ezüst ruhában, gyémánt colliervel, gyönyörű rózsás, mosolygós arccal és kopasz fejjel. Mikor Álma kisasszony a babát meglátta, a földre vetette magát és kapálódzott kézzel-lábbal.

- Nem kell, nem kell! - rikácsolta - Ez kopasz!

- De értsd meg gyermekem, ebből a hajból fog kapni s nem lesz kopasz.

- Nem kell, nem kell! Ha akármilyen hajat kap is, mindig tudni fogom, hogy milyen csunya volt haj nélkül. És nekem ma születésnapom van s te olyan babát igértél, amilyen nekem tetszik s most nem akarjátok megadni. Ezt a babát akarom, ha, gyerek, hát meg kell ölni és babát csinálni belőle.

Erre az elmés fordulatra mindenki egy pillanatra megdermedt. De aztán a hercegné boldogan mosolygott:

- Milyen ötletes eszed van - szólt diadalmasan körülnézve s mikor szeme a Sámuel mesterével találkozott, az is csodálkozva mosolygott s bólogatott fejével s mikor a szegény asszony tekintetével találkozott, az iszonyodva fordult el.

- Ép úgy az én gyermekem az, mint a hercegnő a kegyelmességedé, - mondotta.

A hercegasszony azonban mintha nem is hallotta volna e szemtelen beszédet, mert ő nyájas volt a szegényekhez. Csak odaszólt a boltoshoz:

- Most már tudom, jó ember, hogy honnan van boltjában ez a különös kellemetlen szag. Máskor ha jövök, és ilyen szegény asszony van a boltjában, távolítsa el.

- Szolgálatjára, kegyelmes asszonyom. Hallotta, szegény asszony, hogy jelenléte sérti ő kegyelmessége érzékeny szaglóidegét. Hát menjen ki.

- Gyere hát, gyermekem, - szólt szinte megkönnyebülve a madárorru asszony.

- Csak maga menjen, a gyermek itt marad, - szól Sámuel mester - hiszen még nincs megnyirva s hallotta, hogy ez a haj kell a kegyelmes asszonynak.

- Nem hagyom el gyermekemet, inkább nem adom el a haját sem. Gyere Rózsika.

- Hallatlan! - szörnyülködik a kegyelmes asszony. - Hát ilyenek a szegény emberek? Hallja, hogy szükségem van a gyermeke hajára és mégis úgy akar elmenni, mintha nem tudná? Hát érdemes akkor jónak lenni a szegények iránt?

- Ne engedjék, - kiáltott a hercegkisasszony. - Öljétek meg, hogy el ne mehessen. Nekem ő kell babának, öljétek meg és adjatok rá ezüst ruhát, más nem kell születésnapomra!

- És maga, szegény asszony, anyának tartja magát? Mikor egy másik anyát lát maga előtt, akinek a gyermeke szenved, ha kívánságát nem teljesítik s mégis el akar menni s egy anyát itt hagyni szenvedéseivel s gyermeke kielégitetlen vágyával? Ó istenem, - sóhajt könybelábadó szemmel a hercegné - s még azt mondják, hogy a szegény embernek is van szive!

A helyzet valóban szivhasogató volt. Ott állt a csipkepalástos hercegné a méltatlan szenvedés könnyével a szemében, legszentebb anyai érzésében megbántva, szemben a koldusasszonnyal, a szivtelen odulakóval, aki a sárban fetrengve megkinozza a fényesség lakóját. Hogy nem nyilt meg a föld, hogy elnyelje azt a kőszivű teremtést! Sámuel mester lesujtó tekintete megkisérelte a föld kettéhasitását ott, ahol a madárorru asszony állt, de, ugy látszik, még jókor eszébe jutott, hogy ez a hely az övé s visszaszivta a büntető csodát. Ducandre úr, a szigorú nevelő, nem is birta az undok látványt, elfordult s még igy is eltakarta az arcát. A madárorru asszonynak pedig éreznie kellett volna a hatást, amit elvetemültségével keltett, s mégsem érezte. Konokul fölszegte fejét s még neki állt feljebb. Két karját magasra emelve, rikácsolta:

- Nincs szive a szegény embernek? Nincs, nincs, nincs, nincs! Csak gyomra van, korgó, hasogató, zabálni akaró gyomra. Tudja mért nincs, kegyelmes gazdag asszony? Ez a gyermek itt három napja nem evett, otthon az öcsikéje talán éhen halt, s nekem nincs szivem, mely megesnék e cifra gyermek akaratosságán, nekem csak gyomrom van, mely érzi e gyermek gyomrának gyötrelmeit. Vegyék meg a haját, adjanak egy darab kenyeret, lehet, hogy akkor szivem is lesz.

Förtelem volt. A hercegasszony bedugta fülét keztyüs kezével, mert fölötte immuzikális volt ez a kitörés. Ducandre úr szolgálatkészen megsuhogtatta nádpálcáját:

- Neveljem ezt a némbert?

Ám a hercegasszony most is jó volt s nem óhajtotta nevelni a neveletlent. Sámuel mester ezuttal a földre ejtette mosolyát, hogy a ráncok elhatalmasodtak arcán, mint zsombékon a hangyák.

- Elég! - kiáltotta szigoruan. - Ne felejtse, hogy az én házamban van s itt tilos kiabálni, Kegyelmes asszonyom, azt hiszem, mégis a legjobb lesz, megnyirni ezt a gyermeket s kidobni az anyjával együtt.

Ebben megnyugodott volna a hercegné, de a kedves Álma kisasszony más nézeten volt.

- Nem engedem a babámat, - kiáltotta - ő az enyém, más nem kell nekem.

A hercegasszony magánkivül volt.

- Szegény, szerencsétlen gyermekem, - siránkozott - mért büntet az isten azzal, hogy teljesíthetetlen kivánságod támadt? Ducandre úr, az Istenre, magyarázza meg ön neki, hogy kivánsága lehetetlenség.

- Szolgálatjára, kegyelmes asszonyom - szól hajlongva Ducandre. - Álma hercegkisasszony, fog-e szavamra hallgatni önként, vagy megint a nádpálcára utal engem?

Pribicskó Janó nem is várt a feleletre, hanem menten a pultra hasalt. És igaza volt, mert a bájos gyermek rá sem hederitett a hopmesterre, hanem egyre Rózsika felé nyujtotta kezecskéit s egy automata következetességével orditotta:

A babámat akarom, ezt akarom babának.

Hiába beszélt neki a hopmester és döngette botjával Pribicskó Janót. A körülöttük állók szive majdnem úgy repedezett, mint Pribicskó Janó nadrágja, de a meggyőző érvelésnek nem volt semmi foganatja. Azaz mégis volt. Sámuel mester, aki néhány percig mélyen elmerült gondolataiba, most a hercegné felé közeledett és sugott neki valamit, amit a többi alig hallhatott:

- Kegyelmes asszony, a lelkiismeretem nem lenne nyugodt, ha a szegény hercegnő szenvedéseit nézem s nem mondanám meg, hogy lehetne rajta segíteni.

- Hogyan?

- Egyszerüen a kivánsága teljesítésével.

- Ön nincs eszénél, boltos. Én hercegné vagyok ugyan s ez a rongyos asszony csak koldus, mégis Isten parancsa tiltja, hogy gyermekét megölessem.

- Az nem is szükséges, kegyelmes asszonyom, én is jámbor keresztény vagyok. De van egy tudományos eljárás, mely nem öli meg a testet, csak megbénítja a lelket. Nem hallott kegyelmességed soha a mutustatikai mumifikációról?

- Soha. Mi az?

Sámuel mester előszedte legszivesebb mosolyát.

- Nem csodálom, hercegné, hogy nem hallott erről a tudományról, melynek szerény föltalálója s titkának egyetlen tudója én vagyok. De elég a tény: én az eleven gyermekből is tudok holt babát csinálni, az anyag megkövesítésével, a lélek megzsibbasztásával s éppen csak annyit hagyok meg benne, ami szükséges, hogy a baba valamit produkáljon. Például; beszélő babában meghagyok néhány szót, melyet mondhat, járó babában elevenen hagyom bizonyos számu lépésekre a járó izmokat. Egyebekben a gyermek dermedt, megkövesitett s épp oly érzéketlen, mint más baba.

- Igazán? S a lelke azért megvan s a teste nincs megölve?

- Nincs, mert az emberi élet átlagos tartama alatt úgy meghal, mint az eleven ember. De hát addigra minden baba elromlik s a hercegkisasszony sem szándékozik nagylány korában még babával játszani.

- Nagy Isten, hiszen ez pompás! Ugy-e hogy gyermekem lángész? Mintha csak megsejtette volna az ön tudományát, úgy kivánta ezt a gyermeket. De mondja csak, nem lesz nagyon ronda baba? Gondolja meg, koldushusból lesz!

- Nyugodt lehet, kegyelmes asszonyom. Hanem más baj is van.

- Hogy a gyermek nem a mienk? Azzal ne törődjék. Ha nem tetszik a koldusnak, menjen panaszra. Annyira megbántott, hogy nem tarthat számot semmi kiméletre.

- Ez is akadály, noha nem legyőzhetetlen. Ezt pénzen eligazíthatom, ha rám méltóztatik bizni. Hanem nagyobb akadály a költség. Kegyelmességed méltóztatott ötszáz forintot engedélyezni a mesterséges babának, ám a mutustatikai mumifikáció olyan költséges eljárás, hogy egész vagyonba kerül, persze, csak nekem szegény embernek olyan sok ez, kegyelmességednek nem.

A hercegné ég felé emelte szemét.

- Jóságos isten, gyermekem szenved s ez az ember azt hiszi, hogy törődöm az árral?

- Bocsánat, - hajlong Sámuel mester - átlátom, hogy alávalóan hitvány voltam, de tekintse hercegséged nyomorult polgári voltomat, mely mellett százezer forint rengeteg összeg, s ennyibe kerül a mutustatikai mumifikáció.

- Gyermekem könnyéről van szó, jó ember, az ára nem sok.

- Akkor még a koldusasszonyt kell kártalanitani a gyermekért. Tetszik tudni, mégis kellemetlen volna, ha lármát csapna és az ujságok...

- Igaza van. Mit gondol, mennyivel lehetne elhallgattatni?

- Azt hiszem, az az asszony elszédül, ha ezer forintot kinálnak neki.

- Én is azt hiszem, azért talán elég lesz ötszáz is.

- A hogy parancsolja, hercegasszony, de szükség esetén ugyebár fölhatalmaz...

- Hogyne, de azért iparkodjék valamit lealkudni. Legalább ötven forintot. Tudja, ugyis nagyon sokba kerül már a baba.

Sámuel mester meghajolt.

- Mindent el fogok követni kegyelmességed jogos érdekében.

E beszélgetés a puffogó nádpálca fedezete alatt folyt le. Pribicskó Janó csak feküdt, feküdt s faarca rámeredt Aranyhaju Rózsikára, aki zokogva simogatta a megkinzott fiú arcát.

- Elég! - kiáltott most Sámuel mester s a nádpálca-pedagógus kezelője kérdően nézett a hercegnőre.

- Igen, Ducandre, elég, fölösleges szegény gyermekemet továbbra is megrendszabályozni, ez a jó ember talált valami módot a kérdés megoldására.

Az a jó ember pedig soha jobb nem volt, mint most. Még Pribicskó Janó merev arca is föl-engedett e sugárzó jóság láttára. A megváltó halk lépteivel közeledett Aranyhaju Rózsikához s áldásos kezét rátette aranyhajára.

- Ne félj, szegény gyermekem, eleget gyötrődtél. Látom és örömmel látom, hogy megbecsülöd isten áldását és sajnálod levágatni ezt a szép hajat. Nem is vágom le, meghagyom neked s mégis adok pénzt, hogy sem neki, sem öcsikédnek nem kell soha többé éheznie.

Nem éhezni többet. A jó Sámuel mester értett a csizióhoz. A gyermek alélt szemeiben fölcsillant a mohóság. A madárorru asszony reszkető inaiba uj rugalmasság szállt s közel huzódott s nyitott szájjal bámult reá.

- Úgy bizony - folytatta a megvesztegető szót a jó Sámuel mester. - Öcsikéd úr lehet, édesanyád annyi kinlódás után végre jóléthez és nyugalomhoz jut. Te pedig, kis lurkó, nemcsak aranyhajadat tarthatod meg, hanem pompás selyemruhát viselhetsz, a hercegné palotájában lakhatsz, aranyágyban hálhatsz és soha, soha semmid sem fog fájni. Nos, mit szólsz hozzá?

A gyermek mintha álmodott volna. Sorra végignézte a képeket, miket Sámuel mester szava fölidézett. Aztán boldog igézetében összekulcsolta kezét s pergő könnyek mellett rebegte:

- Istenkém, ha ez igaz volna.

- Igaz, igaz, hiszen én mondom. S látod, hogy jobban bizzál szavaim komolyságában, látod ezt a sok pénzt? Mit gondolsz, mennyi pénz ez? Ötszáz forint. Ezt most anyád kezébe adom. Látod?

A pénz csakugyan édesanyja kezében volt. A madárorru asszony már a pénznek puszta érintésétől is mintha megifjodott volna. De aztán gyanakodva nézett a leselkedő társaságra s elkiáltotta magát:

- Mit akarnak a gyermekemmel?

- Ej, ej, jó asszony, - szólt szigoruan, de feddő hangon Sámuel mester - ön az anya, az ön beleegyezése nélkül természetesen semmit. De éppen mert anya és jó anya, nem fogja visszautasitani gyermekei szerencséjét. Otthon van egy gyermeke, aki éhezik...

- Ó jaj!

- Itt van egy gyermeke, akit a haja árával akart táplálni. De meddig? Holnap, holnapután ismét itt az éhség s nincs többé eladó haj. Gondolja meg: maga örökös koplalásra, vagy előbb-utóbb éhenhalásra tartogatja gyermekeit. Most kérdezze meg ezt az okos gyereket, hogy szeretné-e egész életét tovább is így tölteni?

- Ó, csak nem éhezni, - sugja Rózsika - minden jó, ha az ember nem éhezik.

- Hallotta? S ha nem hallotta volna, tán nem tudná? Hát hiszi-e, hogy a maga gyermekének jobb dolga van, mint például ennek a babának, mely nem lát, nem hall, nem kap soha süteményt, de verést sem kap és éhséget sem érez? Felelj csak jó gyermek, nem volna jobb neked is ilyen aranyos babának lenned, amelynek semmi sem fáj és aki mindig szép?

- Ó, ha baba lehetnék! - sóhajt aranyhaju Rózsika.

- Lehetsz, lehetsz - biztatja Sámuel mester, aki nem is remélte, hogy ilyen simán megy majd a dolog. - Hiszen éppen erről van szó! Látod, beviszlek a laboratóriumomba, egy tündéri álmot varázsolok reád, olyan boldogságot fogsz érezni, mint kevés ember, látsz angyalokat és hallasz égi muzsikát. Biborszinben, lilaszinben, narancssárgaszinben apró madarak fognak körülted röpködni s a füledbe csicsergik a babaélet szépségét. Aztán nem fog fájni többé semmi, ilyen maradsz, amilyen vagy, mindig szép ruhában, mindig világító aranyhajjal s nem is vénülsz meg, mint a többi gyermek. Az örök ifjuság és szépség!

- Baba akarok lenni! - kiált most aranyhaju Rózsika szinte ugyanazon az akaratos hangon, amelyen az elébb Álma hercegnőcske neveletlenkedett.

- Soha, - szólt a madárorrú asszony, reszketve rázva ki kezéből a pénzt - nem érted, hogy meg akarnak ölni?

- Hogy mondhat ilyet! - méltatlankodik Sámuel mester. - Hiszen azért fölakasztanának engem! De ugy lesz, ahogy mondom: gyermeke nem hal meg, sőt ellenkezőleg, örök ifjuságot juttatok neki varázslatos tudományommal s az a haszna is lesz belőle, hogy az élet nem fog neki fájni.

- Tud majd gondolkodni? - kérdi a madárorru asszony.

- Hát nem jobb volna magának is, ha nem tudna gondolkodni?

- Igaz, igaz. Tud érezni?

- Hát olyan jó, ha a szegény ember érezni tud?

- És szeretni sem tud majd, rólam sem tud, engem is elfelejt?

- Nem, - szól Sámuel mester most, a szegény asszony vállára téve kezét. - Mindig a magáé marad. Az aranyszőke beszélőbabát fogja pótolni, melynek azt kell mondania: mama. Rózsikája is ezt fogja mondani, még pedig a szivéből. Ezt az érzést meghagyom neki, de az nem fáj.

A madárorru asszony bólogatott a fejével és azt mondta:

- Soha.

De szavában már nem volt meggyőződés. Nem akart beleegyezni, de már szerette volna, ha megtörténik, lehetőleg beleegyezése nélkül, lehetőleg akaratának ellenére. A pénz, mely ismét a kezében szorongott, örökre kihull belőle, ha komolyan ellenkezik. A pénz egy éhes asszony, egy éhes gyermek anyjának kezében hatalmasabb, mint Isten és ékesszólóbb, mint az ördög. Szegény agya nem is igen értette már a dolgokat. Csak azt, hogy az egyik gyermeket gazdaggá teheti azzal, hogy a másiknak ne fájjon semmi. S Rózsika maga is akarja s nem hal meg, csak nem fáj neki semmi. Ezt ismételte magában, miközben gépiesen tiltakozott:

- Soha, soha!

Sámuel mester azonban már biztos volt a dolgában. Most már a pénz beszéljen, ne ő.

- Szegény asszony, - mondotta s hangjában csak úgy remegett a mély érzés - kérdezzen bárkit a városban, azt fogja hallani, a szegényeknek egy jó barátjuk van, az öreg Sámuel mester. Ugy figyeljen hát ide, hogy az öreg Sámuel mester szól magához. Én nem szorulok a maga gyermekére. Beállithatnék akármelyik munkáslakásba s elkiáltanám magamat: melyik anya adja ide a gyermekét, hogy a hercegné palotájába jusson s ne fájjon neki semmi? S ezer gyerek között válogathatnék, a haját úgy fösthetném, hogy szebb is lenne a gyermekéénél. S még fizetnem sem kellene, mert a szegény emberek mind azt vallják, hogy szegény gyermeknek jobb nem tudni az életről. És mégis magához szólok, nagy összeget adok magának, sőt ide nézzen, még kétszáz forinttal megtoldom. Gondolja meg jól, mielőtt még egyszer azt mondja, hogy soha.

- Soha - sóhajtotta a madárorru asszony s nyult a pénz után. Aztán keserves zokogásban tört ki s magához szorította gyermekét. - Nem adom el gyermekemet! - kiáltotta, miközben bucsúzott gyermekétől.

- Anyus, - szólt a gyermek, két karját anyja nyaka köré fonva - nem birom tovább az éhséget. Hidd el, én nagyon szivesen odaadtam volna a hajamat, de sokkal jobban fájt volna. Ne álld utját szerencsémnek, mert szerencse nekem, ha finom baba lehetek s ha most nem lehetek baba, az élet nem fog többé tetszeni, még ha volna is kenyérke.

- Gondolsz-e majd anyádra? - zokogta a madárorru asszony. - Nem fogod megbánni, amit kértél, s aztán szidni az anyádat, hogy eladott? Fogsz-e öcsikédre gondolni, akit megmentettél, s a fájdalmamra, mely örökre siratni fog?

- Baba akarok lenni - ismétli a gyermek s könyörögve emelte kezecskéjét.

- Uristen, te tudod, mit tétetsz velem! - kiáltott térdre hullva a szegény asszony. Aztán hirtelen letörölte könnyeit s csodálatosan megnyugodva s megnyugvásában megszépülve, a hercegné felé fordult.

- Kegyelmes asszony, fog-e arra gondolni, mikor az új babára néz, hogy eleven gyermek volt s még most is élet van benne?

- Micsoda kérdés, - felelte a hercegasszony - hiszen mindenkinek el fogjuk mondani, hogy Álmácska születése napjára milyen különös babát kapott!

- Kegyelmes hercegkisasszony, - szólt a szegény asszony Álmácskához - fogja-e szeretni, gondozni új babáját?

Álmácska durcásan megfordult s oldalt sanditott Rózsikára.

- Jobb szeretném, ha megölnék, mert utálom a koldusgyereket, de ha szép ruha lesz rajta és szép hangon fog beszélni, s a többiek megpukkadnak az irigységtől, hogy nekem valódi gyermekből csinált babám van, akkor nagyon fogom szeretni.

- És - folytatta a szegény asszony, aki ezt a beszédet is úgy fogadta, mintha megnyugtató lett volna - szabad-e néha megnézni gyermekemet?

- Hogyne, hogyne, - szólt Sámuel mester a hercegné felé hunyoritva - a hercegné ő kegyelmessége mindenesetre talál majd módot, hogy a baba az ön szeme elé is kerüljön.

A szegény asszony nem szólt semmit, csak összeroskadt magában, mint egy batyu.

- Isten akarata, - motyogta s görcsösen zsebébe gyürte a pénzt - az egyiket kockáztattam, de a másikat megváltom a nyomoruságtól. Az én szájamba nem kerül falat ebből a pénzből, csak a másiké legyen, csak a másiké.

- Derék asszony maga, - szólt Sámuel mester meghatva - de magának is élni kell, azért majd gondoskodom, hogy valahol munkához jusson.

- Eljöhet hozzám konyhát, folyosót surolni, - szólt nagylelküen a hercegné - s tudja, ilyenkor az aranyhaju beszélőbabát is láthatja.

- Meddig várjak még? - sikoltott Álma hercegnő, akit a megható beszédek fölötte untattak.

- Igaza van, kis hercegnő, - mosolygott Sámuel mester. - Egy félóra alatt elkészül a baba és nyomban hozzáláthatunk. S hogy ez a félóra ne tegye próbára a kis hercegnő türelmét, meghivom, hogy nézze végig az érdekes látványosságot. Mert valóságos látványosság lesz, mely nagyon fogja érdekelni még a kegyelmes asszonyt is.

- Én is maradhatok? - kérdi félénk alázatosan a madárorru asszony.

- Talán ne, - szól a hercegasszony - lehet, hogy a gyerek majd magára néz s valami csunya vonás marad az arcán.

- Bocsánat kegyelmes asszony, de az ügy érdekében szükséges, hogy ez az asszony jelen legyen. Szükségem van rá, hogy a baba mamát mondhasson, sőt ahogy most néztem, amint szemeiből a köny csepeg, nagyszerü koncepcióm támadt. Nem gondolja, kegyelmes asszony, hogy valóságos feltűnést keltene egy beszélő és siró baba, aki valódi könyeket tud ejteni?

- Remek lesz, - ujjong Almácska - síró baba, ez kell nekem!

- Akkor jelen kell lenni az anyjának is, hogy e procedura alatt ne haljon el a gyermekben az anyja utáni vágyódás. Ettől fog beszélni és ettől fog sirni.

- Ahogy jónak látja, jó ember. Én mindenbe belenyugszom, s köszönöm önnek, boltos, hogy anyai szivemnek ezt az örömet megszerezte. Magának pedig, szegény asszony, szívből megbocsátom, hogy anyai szivemnek ezt a fájdalmat okozta.

A madárorru asszony feje lecsuklott. Bűnbánóan, lesujtva rebegte:

- Bocsánatot kérek, kegyelmes asszony, nem voltam eszemnél.

- Jó, jó, hiszen megbocsátottam.

- Akkor, ha úgy tetszik, hercegné, hozzáláthatunk a munkához. Kegyeskedjék beljebb jönni a mumifikáló helyiségbe. Te is, aranyos gyermekem, nézz még egyszer ki az utcára, hogy lássad a napot, aztán sokkal szebb dolgokat fogsz látni.

És aranyhaju Rózsika kinézett az utcára. És látta Isten szép verőfényét s a hercegasszony hajporos inasát, négy lovát, üveges hintóját, s két kicsi iskolásgyereket, akik sóváran nézték a kirakat babáit. Aztán leszökött Sámuel mester magas gyerekszékéről s édesanyja karjaiba rohant.

- Mamus, mamus, olyan boldog vagyok!

S a szegény asszony mélyen sóhajtott s vitte gyermekét a piros posztóajtó mögé. A boltban csak Pribicskó Janó és Fajankó Gyuri maradt.

4.

Pribicskó Janó a boltajtó mellett, Fajankó Gyuri a piros kárpit mellett. A két különös legény most mereven egymásra bámult. Pribicskó Janó változatlan faarcával, Fajankó Gyuri megkövesült szemmel, égnek álló sörtehajával, mint egy kis krampusz. Aztán megmozdult s óvatos macskaléptekkel közeledett Janóhoz. Minél közelebb ért, balfüle annál magasabbra emelkedett s magához kötötte Janó tekintetét. Mikor egészen közel voltak egymáshoz, egyugyanabban a pillanatban Fajankó Gyuri megtapogatta Pribicskó Janó hátát, ez pedig kiváncsian s kiméletesen Fajankó Gyuri balfüléhez nyult.

- Nem is véres, - szólt ámulva Fajankó Gyuri - hogy csinálod?

Pribicskó Janó önérzetes, oktató hangon felelt:

- Ehhez érteni kell, ez a mesterségem.

- De mégis, ha engem így vernének, cafatokban szednének le a pultról.

- Hja, - szólt büszkén Pribicskó Janó - ennek csiziója van. Ha jön a pálca, összehuzom a husomat, így csak a bőr kapja az ütést, az pedig kemény, mint a szaru. Fogd csak meg.

- Krokodilbőr. - bólogat Fajankó Gyuri nagy tisztelettel. - Hallod, te nagy tudós vagy. Aztán mért vagy olyan vékony?

Pribicskó Janó nevetett. Ami azt jelenti, hogy komoly pofáját kettéhasitotta a szájával s kilökött belőle két sor fekete fürészfogat.

- Ez is a mesterséghez tartozik. Minél vékonyabb vagyok, annál kisebb rész ér a pálcából. Néhány év mulva már olyan vékony leszek, hogy a pálcának csak a hegye fér el rajtam. Akkor aztán fizetésjavitást kérek.

- Jé - csudálkozik Fajankó Gyuri. - Aztán kezdetben sem fájt, mikor még nem tudtad a mesterséget?

Pribicskó Jankó a fejét csóválta.

- Nem volt kezdet. Olyan időre nem emlékszem, hogy nem verték volna rám a hercegnő büntetését.

Majd félő kíváncsisággal lehajolt Gyurihoz s szemét egészen a füléhez értette.

- Neked meg ez a mesterséged?

- Ez bizony - szólt büszkén Gyuri - ilyen füle nincs senkinek. És azt meg te nem birnád ki, ha a majsztram meghúzná a füledet.

- Nem bizony. Nem is tudtam, hogy a fül ennyire nyulhatik.

- Másé ki is szakadna. De az enyém! Ó ha nagy leszek, iskolát nyitok az inasgyerekeknek a fülhuzásból.

- Hogy csinálod?

- Egyensulylyal, pajtás. Mindig engedni kell a kéznek, erre hajlongani, arra csavarodni, de mindent a kellő pillanatban. Ismerni kell a kéz szokásait, aztán megy, mint a karikacsapás. A fül nyulik, de nem fáj.

- Aztán meddig tart ez nálad?

- Meddig? Amig én is felnövök, bababoltot nyitok s nekem is lesz inasom. De én emberséges mester leszek, én mind a két fülét fogom huzni, mert ez szebb. Hát te, belőled mi lesz?

- Nem tudom. Azt hallottam, ha a hercegnő nagy lesz, akkor nem kell már nevelni, s akkor engem nem fognak többé verni.

- Mit csinálsz majd akkor?

- Semmit.

- És mit fogsz enni?

- Jé, - szólt most a faarcú - már ezelőtt is gondolkoztam erről, mikor az a szép gyerek mondta, hogy éhes. Hát csakugyan olyan nagy dolog az evés?

Fajankó Gyuri rámeresztette golyószemeit s fölcsapta a fülét.

- Te, - szólt kételkedve - hát van ennél nagyobb dolog a világon?

- Nem tudom. A mióta élek, egy marék száraz kenyérhajat kapok, azt le muszáj nyelni, mert azt mondják, e nélkül nem használhatnak. S a nevelő úr olykor megfenyeget, hogy ha nem leszek kéznél, olyan kosztot ád, mint a főszakácsnak, aki olyan vastag, hogy állni sem tud, s attól én is széles leszek, mint ő.

- Jaj de furcsa vagy. Hát akkor minek élsz te, ha nem kapsz jól enni?

- Hát azért él az ember, hogy egyék?

- Természetesen. Én azért inaskodom, azért huzatom a fülemet, azért tanulom a babamesterséget, hogy ennivalót szerezzek. S a te hercegnőd is azért van, hogy egyék s azért hercegnő, mert mindenfélét tud enni és annyiszor, ahányszor eszébe jut. S az emberek közt azért vannak majsztramok és hercegek, mert azok mindenfélét ehetnek és azért vannak szegény emberek, mert csak akkor ehetnek, ha a gazdagoknak valamit csinálnak. És én ugyan nagyon szeretném, ha olyan kemény bőröm volna, mint neked, de ha csak száraz kenyérhajat kapsz, akkor szivesebben vagyok itt, mint a ti palotátokban. S mondhatom, ha a ti palotátokban volnék,

akkor egyszer pofon ütném a hercegfrajlát, fügét mutatnék a hercegdámának és elszaladnék. El bizony.

Pribicskó Janó hanyatt esett rémületében.

- Ilyeneket mersz gondolni? Egy hercegnőt megütni?

- Hát aztán? - pattog Fajankó Gyuri. - Hát nem olyan teremtés mint te, vagy én?

- A hercegnő? Dehogy! Hiszen hercegnő!

- De azért olyan husból van, mint te, vagy én.

- Azt csak úgy gondolod.

- Ezt tudom. Nincs különbség ember és ember között.

- Az igaz, de hercegnő és ember között van. Aztán bizonyosan tudod, hogy mi emberek vagyunk?

- No, ez a fiú tisztára megbolondult.

- Te okos vagy, - szólt lassan Pribicskó Janó - te babát is tudsz csinálni, de én már sokat gondolkodtam ezen, aztán úgy magyaráztam magamnak a dolgot, hogy a kutyák, akár kicsinyek, akár nagyok, bizonyosan kutyák, mert egyformán ugatnak, csóválják a farkukat és viselnek kutyamárkát. De én egészen más vagyok, mint a nevelő úr, a nevelő úr is más, mint a hercegné, a boltos is más, te is más vagy, aztán ha mindnyájan emberek volnánk, akkor nem félnénk annyira a hercegnétől. Azért mi mindnyájan emberek vagyunk, de ő hercegné.

- Te meg szamár vagy, ökör vagy - ordított dühében toporzékolva Fajankó Gyuri. - Nem szégyelled magadat így gondolkodni? Ő is ember, ha beleszurom a bicskámat, meghal s ha két napig nem eszik, hát fölfordul. Az isten nem tesz különbséget, csak a pénz, meg hogy ő selyemágyon született. Eredj innen, mert felruglak, te haszontalan nyomorult kutya, te!

Pribicskó Janó nem kotródott, nem is sértődött meg ezen a beszéden. Csak föltekintett a plafondra és erősen nézte. Aztán hirtelen megszólalt:

- Te, aztán az a gyerek, az is csak ember?

- Eredj, te mamlasz.

- Mert azt mondta nekem, szegény fiú és sírt, amíg engem vertek. Hogy fájhatott neki a verés, amit én kaptam? Ezért gondoltam, hogy ő nem ember és nem hercegnő, hanem ennél is több, mert az csoda, hogy meg tudja érezni a más verését.

Fajankó Gyuri most egyik lábáról a másikra ugrált s oldalt pislogott a nyurga legényre, mint a madár.

- Nem sajnált még téged senki? - kérdi aztán.

- Nem tudom, mi az.

- Te nem sajnáltál senkit?

- Mi az?

- Hogy fájt volna a szíved s szeretted volna, hogy a másik ne szenvedjen.

- Soha. De mikor a kis lány sirt, akkor úgy éreztem, mintha belül vertek volna, s amikor az arcomat simogatta, azt gondoltam, hogy a bőröm megpuhult s egy kicsit éreztem az ütéseket.

- Hát ez a sajnálat, - magyarázta Fajankó Gyuri és ettől szeretnék most ide berontani s a fejükre gyújtani a házat, mert kilopják abból a gyerekből a lelket.

- Rossz neki, amit vele csinálnak?

- Hogy rossz-e? Hát nem hallod, hogy kilopják belőle a lelkét?

Most valami csoda történt. Pribicskó Janó faarca egyszerre éledni, mozogni kezdett. Nyurga testét remegés futotta át s még a szemében is cikázott valami s az ökle is magasra emelkedett.

- Nem tudom, mi a lélek, - szólt összeszorított fogakkal - de te okos vagy és azt mondod, hogy ez rossz neki. Gyere hát be és verjük széjjel őket s ne engedjük ellopni a lelkét.

- Szétverni a hercegi társaságot?

Pribicskó Janó egy pillanatra összecsuklott, de aztán rázta a fejét.

- Nekem az mindegy. Azt mondta, hogy szegény fiú és fájt neki az én verésem. Ezért nem engedem őt bántani senkitől.

- Lám, lám, mégis van benned élet - csodálkozik Fajankó Gyuri és körüljárta Janót. - Tudod mit? Legyünk jó barátok.

- Jó, - szólt amaz és belecsapott a törpe legény széles tenyerébe. - És most verjük őket széjjel.

- Azt nem lehet, - szólt szomoruan Fajankó Gyuri - ők erősebbek, s ha gyöngébbek volnának, hoznának egy regement katonát s akkor megint erősebbek volnának. A kislányon nem lehet segíteni, de mi ketten össze fogunk tartani s vigyázni fogunk rá, ha baba lesz, hogy össze ne törjék. Igéred ezt?

- Igérem, És te meg fogod mondani, hogy mi árt neki s én éjjel-nappal, amikor nem vernek, nézni fogom és meg fogom neked mondani, hogy mi történt vele.

- Jól van, - szól Fajankó Gyuri - és én is nagyobb leszek valamikor és akkor meg fogom neked mutatni, hogy mint kell a hercegnőkkel bánni, akik lelket lopnak pénzen.

A két új barát kezet fogott. Azután Fajankó Gyuri odavonta barátját a függönyhöz.

- Kandikálj be te is, nézzük mint lopják ki az aranyhaju lelkét.

5.

A posztókárpit két csücskén tekintett be a két fiú. Akkor ültették aranyhaju Rózsikát egy elefántcsont-trónusra. Rá sem lehetett ismerni. A beszélő baba ezüstös, gyémántokkal átszőtt ruhácskája volt rajta. Pompásan illett neki. Aranyhaja köpenyegként terült a vállára. Elefántcsontszinü arcocskája szakasztott olyan volt mint más babáé.

Két kezét a trónus két támlájára kellett fektetni. S ült mozdulatlanul, csillogó szemét Sámuel mesterre függesztve, türelmetlenül és kiváncsian.

A trónus alatt félkaréjban álltak a többiek. A hercegné is a lányával, mintha hódoltak volna az ezüstruhás koldusgyereknek. Itt, ebben a környezetben meg kellett ismerniök, hogy a baba az úr. Tág, gömbölyü teremben csupa baba és sajátságos kerékszerkezetek. És óriási vasutak, nagy és zsufolt lóistállók, az ostromolt várba szaladó katonák, létrák és lépcsők, kötelek és vizipuskák, skatulyák és hordók álltak szerteszét. S minden olyan félelmetes félhomályban volt, melyet még a Rózsika aranyhaja sem tudott bevilágítani s az ember úgy érezte, hogy a szaladó katonák nekifoghatnák a puskájukat, valamelyik sarokból ráugorhatik egy oroszlán. S a posztóajtó mellett, szemben a trónussal, állt a madárorru asszony és kiterjesztette karjait.

- Kész! - szólt most Sámuel mester és hangja komoly volt.

És odalépett a trónushoz s kezét a gyermek tarkójához tette.

- Nézz édesanyád szemébe - szólt meghatva - és mindig ránézz, akármit hallasz és látsz is, csak nézz rá. És gondolj arra, hogy te most hercegnő vagy és mindig az maradsz és jó dolgod lesz s jó volna, ha már mindenen túl volnál.

Aranyhaju Rózsika bólintani akart a fejével, de nem tudott. A mester érintésétől mintha nyaka megmerevedett volna. Félni kezdett, de nem volt érkezése. Egyszerre csak a gömbölyü terem kékülni kezdett. Enyhe, nefelejtskék világosság árasztotta el, mely mintha alulról jött volna. S mikor elért aranyhaju Rózsika fejéhez, akkor felülről rózsaszinü világosság ereszkedett le s a két fény elválasztva maradt, mint a tájképeken az ég szine a viz szine fölött. Ekkor Sámuel mester egy arany kelyhet tartott elébe, az aranykehelyből rubint-szopókával ellátott cső lógott ki. Sámuel mester a szópókát Rózsikának nyujtotta.

- Éhes vagy, aranyhaju gyermekem, szivd föl az aranykehely levét, ebben az inynek minden földi gyönyörüségével lemondasz a testi kin minden gyötrelmeiről.

Rózsika mohón kapott a szopóka után. Fajankó Gyuri belemarkolt Pribicskó Janó karjába, hogy fölszisszent.

- Most dermeszti meg a vérét, - sugta Gyuri reszketve - szegény gyerek, most már vége van.

- Üssünk szét, - sugta Pribicskó Janó.

- Most már jobb, ha bevégzi, szegény gyerek meghalna, mert a vére már nem kering.

Aranyhaju Rózsika pedig szivta, szivta az aranykehely nedvét s arcáról sugárzott a boldogság. A mosolygó babák merev derüje ömlött el rajta. Szeretett volna édesanyjának inteni, de nem tudott mozdulni.

- Mama, - dadogta - olyan édes!

A madárorru asszony meg intett feléje.

- Hála Istennek, hogy jól esik.

- Mama, - szólt szinte megrészegülten Rózsika, - hagyok neked is.

Ekkor Sámuel mester közelhajolt a gyermek arcához és ijesztőn szigoru hangon szólt rá:

- Nem szabad mást mondanod, csak azt az egy szót: mama!

A gyermek egy kicsit megrettent ettől a hangtól, de ebben a pillanatban egy káprázatos szép pillangó szállt át a levegőn s letelepedett az aranyhaj közepében. S ugyanakkor jobbról, balról, alulról, fölülről lágy hárfahangok zengtek össze s az összes babák, katonák, skatulyák, hordók, kerekek, menazsériák megindultak. Táncoltak, hajlongtak a babák, rohantak, harcoltak a katonák, egymásra rontottak a fenevadak és a lovak rázták a fejüket és farkukat.

- Most elkábul az esze - sugta Fajankó Gyuri. - Hunyd be a szemedet pajtás, mert neked is megárt.

- Ugy-e szép? - sugta Sámuel mester Rózsikának, aki elzsibbadva az italtól, elkábulva a látománytól s a zsongitó muzsikától, csak nézni, nézni tudott. - Látod? ezek a hangok elviszik tőled a szenvedéseket. Ezek a játékok örülnek, hogy társukká fogadhatnak.

S balkezével most végigsimította Rózsika arcát. Fagyos hidegség járt a keze nyomában, mert a tenyere be volt vonva acéllal. S az érintéstől megmerevedett Rózsika arca. Próbálta mozgatni, nem birta. Aztán a kéz végigjárt a nyakán, külön megnyomta a torkát, hogy beleszorult a kiáltás. És ekkor aranyhaju Rózsika le akart szökni a székről, de nem tudott fölkelni, s a Sámuel mester keze végigvonult az egész testén s a hova ért, ott merev nehézséget érzett. Megrémült a szegény kis gyerek, a segítséget keresve, körüljáratta a szemét. De csak bamba bámulásra talált, mignem szemben találta magát édesanyja őrjöngő tekintetével. S ekkor

hozzá szeretett volna röpülni, szerette volna kiáltani: ments meg! De torka összeszorult, nyelve megbénult s csak ez az egy szó hagyhatta el az ajkát, panaszosan, zokogásba fulladtan:

- Mama, mama!

A hercegné elégedetten bólogatott, Álmácska pedig tapsikált örömében:

- Nagyon szépen mondja, nagyon szépen.

S tehetetlen vergődésében Rózsikának meg kellett ismernie, hogy mindennek vége, s ekkor kicsi szivét a bánat és szomoruság szorította össze, s szeméből csöndesen, egyenletesen szivárogtak a könnyek s folytak végig arcán. A könny nedvességét nem érezte már és erről tudta meg, hogy többé nem kislány, hanem baba.

- Nézzétek! - ujjongott a kis hercegnő - hogyan sir, de milyen nagyszerüen sir! Istenem ha ezt meglátják, eszi őket az irigység.

- Pribicskó! - szólt szigoruan a hopmester.

Pribicskó Janó gépiesen előrement s egyéb alkalmatosság hiján a földre hasalt a trónus előtt, szemben Rózsikával.

- Hercegnő, - szólt a hopmester szigoruan - a szép játéknak kell örülni, mert arra van szánva, de szivtelennek lenni, a mások irigységének örülni, csunyaság. Az ember legszebb ékessége a jóság, a mások szenvedésének enyhítése, s amikor ön ilyen fényes valódi gyermekből csinált babát kap, akkor örömét meg kell osztania társnőivel, nem pedig az irigységüknek örvendeni. Aki irigy, annak fájó érzése van s a jó gyermeknek fájó érzést nem szabad okoznia. Értette?

Álmácska nem sokat bánta most, hogy Pribicskó Janó csak vagy harminc botütést kapott, hát igent intett, hogy értette. Pribicskó Janó megnézte az egyre omló könnyeket s találgatta, vajjon most is az ő ütései fájnak-e az aranyhaju babának? De annak a szeme már olyan fényes és merev volt, mint a babáké szokott lenni s a madárorru asszonyra volt függesztve. A könnyei omlását a szeliden panaszos kiáltás kisérte:

- Mama! Mama!

- Készen van? - kérdi a hercegasszony.

- Nem tart már soká, kegyelmes asszonyom az anyag elkészült, most még csak a mozgások számára meg kell törni az egyes izületeket. Kell, a nyakát forgassa, a karjait emelgesse, lábát, térdét hajtogathassa. A többi készen van.

Ezzel Sámuel mester fogta Rózsika jobb karját s könyökben befelé törte. Vérfagyasztó kiáltás harsogott a teremben, még a hercegasszony is megijedt, még Álmácska is befogta a fülét, a madárorru asszony pedig arccal a földre került.

- Ejnye, ejnye, - mérgelődik Sámuel mester - tessék nyugodt lenni, csak elfelejtettem még beállítani az idegzetét. Bocsánat, hogy a kiáltás bántotta hallásukat, de azt a törést még ugy érezte, mintha élő embernek törnék szét a karját. No, de pótlom a mulasztást s minden rendben lesz.

Ezzel acéltenyerével végigvasalta Rózsika hátát. A gyermek az elébb irtózatos fájdalmat szenvedett, de ettől a vasalástól minden fájdalom elmult. Csak roppant nehézséget érzett minden tagjában, mintha ólomból lenne keze-lába. S a szivében maradt valami epedő fájdalom az édesanyja után, mitől a könnyei peregtek.

- Egy ideget épen kell hagynom, - szólt Sámuel mester - ebbe belekapcsoljuk a gépezetet. Olyan lesz, mint a villamos világításnál, ha összekapcsolják az idegzetet, akkor a baba érezni és sirni fog, de ha nem akarják, hogy sirjon, akkor ki kell kapcsolni az ideget s akkor nem érez semmit, következésképp nem is sir és nem is beszél.

- Nagyon elmés, - szól vidám ámulással a hercegné - sokkal praktikusabb, mint azok a mellkasba helyezett hangprések, melyek ha átlyukadnak, nem érnek semmit.

- Itt nem romolhatik el a beszélő és sirókészülék, legfeljebb a kapcsoló, az pedig rögtön kicserélhető, mint a villamos lámpánál, - magyarázza önérzetesen Sámuel mester.

- És a hang is természetes, meg a kiejtés! Csak ne higyjék, hogy a baba még mindig gyermek.

- Ezt sem hihetik majd, ha megtapogatják s különösen ha az izületüket forgatják. Még ezeket kell megtörnöm s aztán a baba tökéletesen kész.

Ezzel hozzálátott az izületek töréséhez. Előzőleg kikapcsolta a beszélő és siró ideget, aztán fogta Rózsika nyakát, egyet csavart rajta balra, egyet jobbra, majd előre, majd hátra. Rózsika félt a fájdalomtól, de aztán megrémült attól, hogy nem fájt egy csöppet sem, még a kéz érintést sem érezte. Ugyanez történt, mikor a bal karját törték könyökben és vállpercben. A lábhoz érvén, Sámuel mestert már ellepte a verejték.

- Nagyon kemény anyag - nyögte s nagyokat szuszogott.

De csak végzett ezzel is és aranyhaju Rózsika nem érzett semmit s ez rettenetes gyötrelem volt. Ugy megkivánta az első kartörés gyilkos fájdalmát és szeretett volna sírni, visszasírni az örökre elmult fájásokat, az éhséget, a hideget, de nem tudott sírni sem, mivel az elevenen hagyott idegzet most ki volt kapcsolva.

- Készen vagyok, kegyelmes asszonyom, - jelentette homlokát törülgetve Sámuel mester - boldog vagyok, hogy életem és tudományom remekművét hódolattal a kis hercegnő lábaihoz rakhatom.

Ezzel leemelte aranyhaju Rózsikát az elefántcsont-trónusról. Ebben a pillanatban elhunyt a kék és rózsaszinü fény, elnémultak a hárfák és megdermedtek az összes mozgó játékszerek. Fagyos félhomály kopaszon, rongyosan fogta körül a társaságot s a szép pillangó, mely Rózsika hajára telepedett volt, most hangtalan, ijedt szárnylebbenéssel eltűnt a magasban. Csak az új baba körül táncolt, reszketett az aranyhaj világossága és megcsillogott az ezüstruha csillámain.

Álma hercegnő odarohant a babához. Magához szorította, végigtapogatta az arcát, a tagjait.

- Csakugyan baba, - kiáltotta végtelen örömmel. - Mondja csak, boltos, nem törik el, ha a földhöz vágom?

- Nem törik el.

- És ha kalapácscsal ütögetem, akkor sem?

- Akkor sem, de jó lesz nem ütögetni, mert behorpad és akkor csunya lesz.

- Most azt akarom, hogy sírjon.

- Akkor kegyeskedjék csak itt ezt a gombot jobbra forgatni s ha eleget sírt, akkor tessék visszaforgatni balra.

A hercegnő meg is tette s erre a babának megeredtek a könyei és ezüstös hangja panaszosan, epedve bugta:

- Mama, mama!

A madárorru asszony erre fölbugott.

- Engedjék, hogy egyszer, utoljára megöleljem - könyörgött.

- Nem lehet, szegény asszony, - magyarázta a hercegné - be találná piszkitani a drága ezüstruhát. Ezt csak nem kívánhatja tőlünk, mikor ma lesz a születésnapi bál, amelyen tiszta ruhában kell az új babát bemutatni.

A madárorru asszony alázatosan lehajtotta fejét. Ezt át kellett látnia.

Álma hercegnő belemarkolt az aranyhajba és megcibálta, amugy istenesen.

- Nem fáj neki?

- Nem.

- Akkor nem bántom - szól a jószívü gyermek, amiért jutalmul csókot kapott édesanyjától.

- Aztán, ugyebár, ez a baba most épp olyan buta, mint a többi?

- Hogyne, - mosolygott Sámuel mester - ez a baba épp oly keveset lát, hall, ért és érez, mint a többi mesterséges baba.

Aranyhaju Rózsika szerette volna odakiáltani neki, hogy téved, de csak egykedvü merev babaszemmel kellett hallania ezt a beszélgetést. De lelkét irtózatos rémület fogta el. Úgy látszik, Sámuel mester valahol elhibázta a dolgot, elfelejtette az agyát is megdermeszteni, vagy azt hiszi, hogy agya meg van dermesztve. És az emberek nem tudják, hogy ő lát, hall, ért és belül érez s úgy bánnak majd vele, mintha oktalan baba volna. S neki nincs módjában jelt adni magáról s egyetlen könnyebbsége csak az lesz, ha bekapcsolják a gépezetet s ő sírhat és azt mondhatja: mama.

Szerette volna édesanyját látni, de nem lehetett, mert a hercegnő úgy tartotta, hogy arca a hóna alatt oldalt volt fordítva. Majd a hercegnő kiváncsian fölborította, fejjel lefelé, mert végig akarta próbálni minden irányban, hogy az aranyhaju baba most már nem érez semmit. Aztán arcul ütötte jobbról-balról, amitől égető szégyent érzett belül, de a hercegnő elégedetten nevetett rá:

- Látod? Milyen jó neked. Mert ha még most is rongyos koldusgyerek volnál, akkor is pofonütnélek, a hajadat cibálnám, de akkor ugyebár ordítanál?

- Milyen elmés! - csodálkozik Sámuel mester. - Sejtelmem sem volt, hogy a hercegnő korában egy fiatal hölgynek ekkora intelligenciája legyen.

A madárorru asszony meg egészen közelre kuszott s nézte a babát, hogy majd kiugrott a szeme. Kutatta benne a gyermeke lelkét és nem találta. Mintha nem is ő volna, hanem a kőmása, idegennek érezte ezt a drágaruhás babát s tétova lelkében fölvetődött a kérdés; hova lett az én gyermekem? Aztán térdre borult a hercegasszony előtt s könyörgőn fölemelte hozzá két kezét:

- Ó, hercegasszony, - szólt - úgy beszélek önhöz, mint anya az anyához.

A hercegasszony összébb vonta magán csipkepalástját s fenséges megvetéssel nézett le a térdeplő asszonyra.

- Igy ne szóljon hozzám, jó asszony, mert ez az összehasonlítás sértő. Mint anya az anyához? Hát maga anyának tartja magát, olyan anyának, mint én vagyok? De hát honnan veszi ezt az arcátlanságot? Én anya vagyok, aki semmi áldozattól sem riadok vissza, hogy gyermekem kivánságát teljesitsem. Hiszen éppen most látta, mire képes az én anyai szivem. S éppen most mutatta ki, mire képes maga a maga elvetemültségében. Eladta gyermekét, hitvány pénzért, rongyos néhány száz forintért. Hát tesz ilyet egy anya? Tennék ilyet én? Hát hol van az a

pénze a világnak, amelyért ezt tenném az én drága gyermekemmel, amit ön tett a magáéval? Menjen innen jó asszony, én nem akarok önnek semmi rosszat, de az olyan nővel, aki eladja gyermekét, rossz együtt lenni.

Helyeslő zugás. Mindenkit áthatott a hercegasszony szavainak igazsága. Legjobban a madárorru asszonyt. Bólogatott a fejével, helyeselt a szemeivel, aztán szégyenkezve az arcába huzta kendőjét s kiosont a teremből, vissza sem nézve gyermekére.

- Mama, mama! szólaltatta a hercegnő most babáját, de ez a szó most belevágott a madárorru asszony lelkébe és futott, futott, hogy ne hallja s mégis hallotta. S gondolta, hogy annyira igaza van a hercegasszonynak, hogy nem is megy hozzá surolni.

Álma hercegnő pedig átnyalábolta babáját, hogy a kocsiba vigye. De nagyon nehéz volt. Ennélfogva intett Pribicskó Janónak, hogy vigye ő. S Pribicskó Janó átölelte aranyhaju Rózsikát, faarcát beleértette az aranyerdőbe, úgy motyogta:

- A lelkembe ment a lelked, sajnálni tudó szépséges leányka és veled leszek és vigyázok rád s ha nem fáj is semmi, mint nekem sem fáj a verés, azért gondolni fogom, hogy a keménység alatt neked is van lelked s tudni fogod, hogy barátod vagyok.

S aranyhaju Rózsika hallotta és értette a szavakat s noha nem tudott örömet érezni rajtuk, mégis gondolta, hogy jó ezt tudni neki. Egy ember legalább van, aki nem nézi élettelen babának. S nagyon szeretett volna valami jelt adni, de nem tudott. Mig a kocsiig értek, két merev, lélektelen arc meredt egymásra, mintha egyikben sem volna élet.

Hajporos inas nyitotta aranyhaju Rózsika előtt a hintó ajtaját. Hercegasszony és hercegnő között ült piros bársonyos párnaülésen. A hintó körül bámész kiváncsiak népsége gyülekezett, köztük egy rablószakállú sánta ember, aki lyukas kalapját a hercegné elé tartotta, de Ducandre ur által félrelöketett, hogy falábával ugy ugrált, egyensulyért birkózva, mintha táncolt volna. S a tömeg nevetett rajta és éljenezte a hercegasszonyt, aki nyájas biccentéssel köszönte meg a megszokott ovációt. Mert a hercegasszony még hiresebb volt szíve jóságáról, mint Sámuel mester. És Sámuel mester mélyen bókolt a hintó ablakába s a sorokon végigmordult a szó:

- Milyen remek baba, hja, Sámuel mester nemcsak aranyos jószivü, de nagy művész is.

Aztán a hajporos kocsis a finom lovak közé csapott, de csak finoman és a hintó megindult aranyhaju Rózsikával, a babahercegnővel, aki elgondolta mindezt a pompát és mondogatta magában:

- Azért mégis gazdag vagyok, palotában leszek, finom ruhát viselek s mindenki bámulni fog.

S bámult babaszemével, csak mikor a hercegnő megfordította hátán a gombot, gyülemlett szivébe az epedő fájdalom. S megeredt szeméből a köny és ajka szüntelenül, panaszosan ismételte:

- Mama, mama!

MÁSODIK RÉSZ.
A GAZDAGSÁG.

1.

Hát tesz ilyet egy anya? A madárorru asszony végigrohant az utcákon s folyton ezt gondolta: igaza van a hercegasszonynak. Hát tesz ilyet egy anya? Hogy nézzen még halandó embernek a szemébe? De hogyan van az, hogy most mindent másképp lát s nem is bir visszaemlékezni arra, hogy hogyan látta elébb? Homályosan arra az ötletére gondolt, hogy a maga számára nem nyul ehhez a pénzhez. Igen, ehhez tartja magát. Akkor a jó isten látni fogja, hogy nem önzésből adta el gyermekét, hanem a másik gyermekéért.

Zsebéhez tapogatott, a bankók suhogtak. Ami vére még volt, az arcába szökött. Ah, pénze van. Vehet mindenfélét. Sok pénze van, soká vehet mindenfélét. Annyi pénz az, hogy tán nem is lehet mind elfogyasztani. Ugy érezte, jóvá tesz mindent, ha most valahol fölnyalábol egy kosár ennivalót s leszórja a csapóajtón keresztül. Hamar, hamar. És gyáván, egy kis bankópénzt a kezében szorongatván, hogy a boltos lássa s el ne kergesse, beállitott egy hentesüzletbe. Találomra, ami szemébe ötlött, megvásárolta, aztán bement a tejesüzletbe s kis gyermekének egy üveg tejet vásárolt, majd a péknél beszerzett egy egész kenyeret. Ezt hazaviszi, de ő nem nyul hozzá. S a hus szaga, a tej illata és a kenyér ropogós gyürkéje ostromolta az éhségét.

- Nem, - gondolta és beleharapott a kenyér csücskébe. Ettől az egyetlen falattól rosszul lett, hogy a sarkon le kellett ülnie egy kőre, de aztán nekiesett a kenyérnek és tépett, tépett belőle, még egy falatot, többet nem, no de most igazán az utolsót. Így szaladt végig az utcákon s az emberek utána néztek és jókat kacagtak rajta.

Ahogy a dunaparti telekhez ért, két gazdátlan kutya elébe szaladt és csaholva szaglászta a füstölt husokat. A madárorru asszony azonban elhessegette őket. No persze, mintha éhes kutyák javára szerezte volna be azt a drága ételt. Nagy nehezen fölemelte a csapóajtót s lebotorkált a létrán. Odalent mélységes csönd volt, de itt, mint odafönt a kutyák között, a csomagok illata megmozgatott mindenkit.

- Husszag - czirpelt egy vékonyka hang, a princesszé volt.

- Itt van, egyenek, - szól rekedten, diadalmasan és a következőktől félve, a madárorru asszony. Ő maga a tejesüveggel az ő vackához tapogatódzott s szólongatta gyermekét. Nem látott semmit a nagy sötétben, de keze megtalálta a kicsi arcot, mely hideg volt s a kicsi szájat, melyben még mindig benne volt a sósizü vasdarab.

- Cukrom, - suttogja a madárorru asszony s vad sikoltozással elejti a tejesüveget. A gyermek meg volt dermedve és meg volt halva.

- Segítség! Meghalt! - ordított keservesen a szegény anya s az odu lakóinak megdermedt a lelke, de azért hallatszott a sötétben, ahogy zizegett a csomag papirosa, mikor kitépték belőle az ennivalót s tömték csámcsogó szájukba. És a halálkiáltásra csak a princessz kiáltott föl:

- Összetörte? Milyen jó lett volna mamának!

Ez a tejesüvegnek szólt.

A madárorru asszony hirtelen elhallgatott. Ölébe vette a kicsi holttestet és végigmérte az ujjaival s nem gondolt semmit, semmit, csak azt, hogy milyen kár érte éppen most, amikor vége van a nyomoruságnak. Csökönyösen ezt gondolta, mert ravasz eszével észrevett az agya

egyik szögletében egy másik gondolatot, mely ugrásra összehuzta magát s a legelső rést fölhasználná, hogy reátörjön és agyongyötörje. Jól látta ezt a kánya gondolatot, de ügyes volt, nem engedte fölülkerekedni. Az volt abban a gondolatban, hogy hát most minek adta el az egyik gyermeket, ha a másik nincsen? Hogy most vagy ő él a gyermeke árából, vagy az idegenek, s hogy Isten keze nehezül reá ilyen rettenetesen a rettenetes bűn miatt, melybe sodródott.

- Jobb így, szomszédasszony, - motyog szoporkálva a halálfejü asszony - szegény gyereknek jobb, ha isten magához veszi.

A püspök és a princessz még ennyit sem szólt. A halál jelenléte megborzongatta a hátukat, de jóllakhattak. Ekkor nyilik a csapóajtó és - kop, kop, lefelé botorkál Faláb Matyi.

A nagy sötétben nem látott semmit. De az étel szaga őt is megcsapta. S nem is kellett látnia, - keze bizton odaért, ahol ennivaló volt és ő is evett, evett, evett. De egy szó sem kelt ajkán, mintha összes tréfáit elfelejtette volna.

- Apus, - sugta neki a püspök - a kis gyerek meghalt.

Erre koppantott egyet a falábával, de most sem szólt. Nagysokára aztán megszünt a csámcsogás, az éhenhalóknál is beáll egy pillanat, amikor abbahagyják az evést, noha van még étel az asztalon. Ezt a püspök sohasem hitte volna, de életében most volt először alkalma több étel előtt ülni, mint amennyi belefér.

Faláb Matyi most a madárorru asszony vackához tapogatódzott.

- Ezen már nem lehet változtatni, - szólt komoran - most már csak a temetésre kell gondolni. De hiszen ez sem lehet nagy ügy, az egyik gyerekért csak adtak annyit, amennyivel a másikat temetheti.

- Tudja? - motyogja a madárorru asszony.

Faláb Matyi nevetett.

- Tudom, tudom. Ott voltam a dicső mester boltja előtt s láttam aranyhaju Rózsikát, amint a hintóba ültették. Vert volna meg az isten, mikor magát ahhoz a sátánhoz küldtem, de így is jó. Aranyhaju Rózsikának kitünő dolga lesz, voltaképen nem is való másnak, mint babának.

- Az isten elvette az eszemet, - kiáltott keservesen a madárorru asszony - a másikért tettem, a másikat akartam gazdaggá tenni, s most nincs, nincs!

- A halottak föltámadnak - szól komoran Faláb Matyi - és a gazdagságért nem nagy ár két gyermek. Nyugodjon meg, ha pénze van, még gyereke is lehet.

Ezzel fölkelt s megint fölbotorkált a lépcsőn.

- Be kell jelenteni a halált, - szólt le onnan - mihelyt közülünk meghalt valaki, rögtön törődnek vele.

A princessz félénken odalapult a madárorru asszonyhoz.

- Néni, - szólt - Rózsika nem jön többé vissza?

- Nem.

- Hát... - nem merte folytatni, azért inkább a fontosabb mondókáját sütötte el - hát ha a néni volna olyan jó és még van pénze, nem küldene a boltba egy kis petróleumért?

A madárorru asszony pénzt nyomott a kislány kezébe, de nem szólt.

- Tercsi, - szólt a fiú a kislányhoz, mikor ez kinyitotta a csapóajtót - elhiszed-e? Egy légy csipte meg az orromat.

- Ugyan, - hitetlenkedett Tercsi - odalent sohasem volt még légy.

- De most már van, - erősködik a fiu - a finom étellel jött a légy is.

Nemsokára visszajött a princessz a petróleummal.

- Néni, - szólt boldogan, miközben biztos kézzel a sötétben megtöltötte a kis lámpát - akkora pénzt még a boltos sem látott, nem is tudta felváltani, hanem kérdezte, hogy honnan loptam. Nem loptam, mondom én, ez a mi becsületes tulajdonunk. Akkor jól van, mondta ő, ha van pénzük, akkor szivesen adok hitelbe. És hitelbe adta.

A lámpa kigyuladt. Okos lámpa volt, de azt még nem tudta, hogy gazdag emberek ülik körül, akiknek már hiteleznek is. Ennélfogva csak olyan füstösen és vakon világított, mint eddig megszokta, a szegény emberek körében. S mély lenézéssel a szegénység iránt, nem is iparkodott többet világítani meg az oduból, mint eddig, csak a ládaasztalt s ami a környékébe esett. Sem a halálfejü, sem a madárorru asszonyra nem hullott a fénye, s ezek mintha nem is igen bánták volna. A püspök a száját nyalta s most a lámpafénynél megnézte azokat a csodaételeket, miket csak sötétben élvezett. Sőt a princesszben a látás ujabb étvágyat keltett s megint nyult egy kolbászhoz, melyből azonban csak egyet harapott és sóhajtva visszatette. Hiába, nem birt többet enni.

Ekkor nyilt az ajtó s egy menydörgő hang hallatszott le:

- Na és én itt botorkáljak le? Hát mit gondolnak maguk, arravaló az én nyakam, hogy itt kitörjem?

- Nem muszáj, nagyságos halottkém úr, - szólt Faláb Matyi - én hivtam az urat, mert muszáj, de ha az úr nem akar jönni, az nem az én dolgom.

- Hallatlan, - mérgelődik a halottkém még hol nem akad ember, aki meghal! És ez itt lakás? Rendes lakás? Hisz ez mesébe való! Ez nem igaz. Maguk gazemberek, akik elbujtak a rendőrség elől.

- Olyan, amilyen szegénységünktől telik, - morog Faláb Matyi - szivesebben látnám az urat négyemeletes palotámban.

- Hallja, még egyszer mondom, ez nem rendes lakás. Mivel bizonyítja, hogy ez rendes lakás?

- Bizonyítani? Hát azzal, hogy ha nem fizetem meg érte a bért, hát innen is kidobnak.

- Az más, ha házbért fizet, akkor természetesen rendes lakás. Aztán kié ez a lyuk? Kinek fizeti a házbért?

- A lyuk azé, akié a telek, a telek pedig a kegyelmes hercegasszonyé.

- Igazán? Az más, az egészen más. Hm, nem is olyan rossz, csak a létra egy kicsit kényelmetlen. Hát hol van az a holt gyerek? Miben halt meg, ki kezelte?

- Meghalt éhen és kezelte a jó Isten - felel Faláb Matyi.

- Éhen? Hisz' itt annyi az ennivaló s a gyerek meghal éhen?

- Egy kicsit későn hozták az ennivalót, most egy órája.

- Hallatlan hanyagság. Ilyesmit is csak szegény embereknél tapasztalni.

- Bizony, a gazdagoknál éppen jókor tálalnak.

- Ne feleseljen, mert megbánja. Hát ez a gyerek az? S maga az anyja? Hm, nem is hinném, ha nem látnám. Micsoda elvetemültség. S volt lelke nézni, mint hal éhen a gyereke?

- Hallja az úr - szól Faláb Matyi - mi nagyon nyomorult és alázatos emberek vagyunk s nem is kérünk egyebet, csak mondja meg a hatóságnak, ha már érdemesnek tartja ilyen nyomorult népséget is számon tartani, hogy itt egy halott gyermek van, aki valósággal halott, éhen halt, mert nem kapott ennivalót s most el kell takaritani.

- Hm, - dörgi a halottkém úr - maga nekem ne irja elő, mi a kötelességem. A gyermek meghalt, azt látom. Hogy külső erőszakkal nem ölték meg, azt is látom. De meg kell még vizsgálni, hogy nem terheli-e az anyját bünös mulasztás. Például, maga szegény asszony, mért nem hítt orvost a beteg gyermekhez?

- Nem kellett annak orvosság, - felelt az asszony helyett a Faláb Matyi - hanem egy kis tej, vagy egy kis kenyérhaj.

- De ez mégis csak hallatlan, erre mi nem vagyunk berendezve. Ahova engem hivnak, ott előzőleg orvos járt, aki irást állit ki.

- Amint látja, halottkém úr, elvégzi a dolgát a halál orvos és irás nélkül is.

- Vannak itt más gyerekek is?

- Vannak hát. Előre püspök, princessz, csináljatok pukedlit a nagyságos halottkém úr előtt, a legszebb ruhátokban, amitek van.

A két gyerek a kislámpa sárga fényébe állott s a halottkém úr rájuk ordított.

- El a fényből, bagolyfajzat! De hiszen ez mégis hallatlan. Ezt nem lehet türni. Jó ember, - fordult reszkető hangon Faláb Matyihoz - amit most láttam, undorító. Abban a korban, amelyben már megjelent az én röpiratom a lakáskérdés higénikus, szociális és ökonomikus megoldásáról, valóságos embertelenség az ilyen lakás, mint a maguké. Tüstént jelentést teszek a rendőrségnél és meginditom a kilakoltatási eljárást. Sőt cikket irok magukról az ujságba is.

- Akkor ne felejtse megirni, hogy a palota, melyről szó van, a kegyelmes hercegasszonyé, - szólt szárazon Faláb Matyi - aki nagyon meg fogja köszönni, ha évi jövedelmét tizenkét forinttal megröviditi.

A halottkém válla közé huzta a fejét.

- Talán nem is tud róla a hercegasszony, hogy ezt a gödröt emberek lakják.

- Legyen nyugodt, tud róla.

- Akkor arról nem tud, hogy ennyi pénzt kapna érte, ha műtrágya-raktárnak adná ki. Minden-esetre megirom az esetet, most pedig megyek a rendőrséghez s kilakoltatom magukat.

Mikor eltünt a magasban, a falábu ember megint tréfálkozni kezdett.

- No gyerekek, mindig mondtam, nem kell csüggedni, minden jóra fordulhat. Hát rossz volt a lakás? Ki fogunk költözni. Te fiú, karod alá veszed a lámpát és a kalamárist, te princessz, a két fazekat fogod, a többit elbirja a falábam. S meglássátok, milyen finom levegőnk lesz az uj lakásban, a városligeti fasorban, jobbra az ötödik padon.

- Gelencsér úr - szólt tompán a madárorru asszony - itt a pénz, mind a pénz, amit kaptam, nincs ki másnak adjam. Csak arra kérem, tisztességgel temesse el a halottamat, a többi a maguké.

- És maga? - szólt halkan Faláb Matyi.

- Én nem vagyok, futok az utcákon, hogy keressem a gyermekemet. Futok az utcákon, hogy meneküljek a gyermekem elől. Komisz anya, embertelen ember vagyok, hát hogy vinne rá a lélek, hogy még egy falatot egyem a gyermekem árából!

- Igy beszél a jóllakott ember, mert annak van becsülete - morgott Faláb Matyi. - De én jóllakottan sem beszélek így, mert tudom, hogy ismét éhes leszek. Hát szomszédasszony, egyet mondok, kettő lesz belőle. Elfogadom a pénzét, bármennyi legyen is, de magát el nem eresztem. Kötelezem magamat, hogy a pénze fejében örökre ellássam magát, nem jobban és nem rosszabbul, mint a tulajdon feleségemet. Azonkivül rajta lesz a szemem aranyhaju Rózsikán, hogyha netán lehetséges és szüksége lenne valakire, hát legyen valakije. Elfogadja?

A madárorru asszony igent bólintott.

- És most lássuk, mennyi pénz az?

Az asszony odavánszorgott a ládaasztalhoz s kiüritette a zsebét. A két gyereknek leesett az álla, a halálfejü asszony csontujjai a levegőt kaparászták a kincs láttára. Faláb Matyi pedig tettetett üzleti nyugalommal, mintha mindig is az lett volna a dolga, megolvasta, összerakta az egynemű bankókat, aztán magasra emelt fejjel mondta:

- Kerek hatszázkilencvenhét forint és nyolcvannyolc krajcár. Ennyit vettem át magától, szegény asszony. Szörnyű sok pénz ez nekünk, ezzel már vihetjük valamire. Ezzel, gyerekek - fordult zordonan a gyermekeihez - az élet küzdelme véget ért, gazdagok vagyunk. Tebelőled fiú, püspök lehet, tebelőled princessz, ha ugyan apátok ért még valamit az élet mesterségéhez. Most induljatok és mindegyiktek vigyen magával egy marékkal abból a szalmából, melyen nyugodott, mert jön majd idő, amikor nem akarjátok elhinni, hogy itt voltatok, hát jó lesz emlékeztetőnek a marék szalma.

- Minek az? Jobb ezt elfelejteni, - szól a halálfejü asszony s Faláb Matyi félig mosolyogva, félig búsan rázta a fejét.

- No lám, még itt vagyunk, csak a pénz szine fityegett előtte s máris más nézeten van. Ne félj anyó, ha így tovább megy, fogok én még ide vissza is kivánkozni. De csitt, jön a legmagasabb látogatás.

- Hé, feljönni! - kiáltott egy vékonyka hang - ahányan vagytok, mind feljönni. Ilyen lyuk! Az Istenverte csőcselék, csak nem mocskolom be az uniformisomat.

Faláb Matyi felbiccegett s alássan jelentette a rendőr úrnak, hogy nemsokára jönnek a többiek is, az asszonyok, a gyerekek, még a holt gyerek is repülni fog a magas hatóság parancsára.

A rendőr úr előszedte noteszét s felvette hamar a jegyzőkönyvet.

A Dunaparton, lakatlan telken, lakhatatlanság következtében rögtöni kilakoltatás. Ajtó: egy sem, ablak: egy sem, köbméter lelkenként: semmi. Ennélfogva az eset statisztikai célokra alkalmatlan, rendészeti szempontból azonban a gödör leszögezendő, mert betörőknek, csavargóknak kitünő buvóhelyül szolgálhatna.

Aztán következik a kilakoltak nacionáléja: Gelencsér Mátyás, a főbérlő negyvennégy éves, róm. katolikus, foglalkozásnélküli, féllábu, koldul, hatósági engedélylyel; felesége Gelencsér Mátyásné született Polgár Juliska, ev. ref., állítólagos lánya Polgár Sámuel babagyáros, fővárosi bizottsági tagnak, Tercsi leányuk tizennégy éves, ev. ref., László fiuk tizenkét éves, róm. katolikus, mindketten kiskoruak, iskolakötelesek, be is vannak irva, de nem járnak. És ez így külön eljárás tárgya lesz.

Továbbá: albérlőként özvegy Burda Sándorné született Frivalder Szidónia, ev. ref., harminchét éves mosóné s holt gyermeke, István, aki tizenegy hónapot élt.

Igy, most mehetnek, ha a szükséglakásban akarnak elhelyezkedni, jelentkezzenek az elöljáróságnál, szegénységi bizonyítvánnyal s jelen kilakoltatási jegyzőkönyv felmutatása, valamint annak kimutatása mellett, hogy a lakásdíjat a hajléktalanok menhelyén nem tudják megfizetni.

- Köszönjük szépen, - szólt Faláb Matyi - pillanatnyilag olyan jó helyzetben vagyunk, hogy erre a hatósági jótékonyságra nincs szükségünk.

Amihez a rendőrtisztviselőnek semmi köze, az irnokának sincs, a közrendőrnek sincs. S megindult a menet, elől Faláb Matyi és halálfejü felesége, utána a madárorru asszony a holt gyerekkel a karjában. Égnek fordult a kicsi fekete arc, lezárt apró pilláival, Oly kicsi volt, hogy elfért édesanyja egyik tenyerében. Végül a sort bezárta a püspök és a princessz, megrakodva a megmaradt eleséggel, egy irkával, egy tintásüveggel és két fazékkal. A marék szalmát a zsebükbe gyürték.

S a kutyák a telken ámulva nézték ezt a menetet s magasan föltartott orral szimatoltak. Megérezték az elemózsia szagát, a halottszagot s mind a kettő fölkorbácsolta éhségüket.

- Ezek is elhagynak, - morgott a vén komondor - most már nem is lesz, akit irigyeljünk.

- Csitt, a rendőrök - figyelmeztette a kis foxli, de már késő volt. A rendőrtisztviselő hátra nézett.

- Értesíteni kell a kutyapecért, hogy itt gazdátlan kutyák tanyáznak.

Ettől a szótól megdermedt a vér a kutyák ereiben. Busan összeértették orrukat.

- Mi is ki vagyunk lakolva, - szólt az egyik - isten veled, nyugalmas hazánk, ahol oly sok szép éjszakát töltöttünk. Én kivándorlok.

És szétszaladtak. Mire a kutyapecér a telekre ért, már nyomát sem találta a gazdátlan kutyáknak.

2.

Faláb Matyi pedig beültette családját a legközelebbi pálinkásboltba s elment a madárorru asszonynyal gyermekét temetni. Késő estig maradtak el, de a halálfejü asszony és két gyermeke türelmesen és békességesen várakozott, mert pálinkásboltban voltak, előkelő helyen, ahol az ajtó az utcáról nyilt és lámpa nélkül is világosság volt fényes nappal. És élvezték, hogy mindenféle emberekkel egy levegőt szivhattak, akik a zsebükbe nyultak, mikor pálinkát ittak s egyik-másik olyan gazdag volt, hogy sok pálinkát is ihatott. És meleg volt a boltban és sokféle jó illat volt a boltban, csöppet sem olyan savanyu, mint lent az oduban. A halálfejü asszony is pálinkát ivott és adott a gyerekeknek. Ettől olyan erős melegség járta át őket, hogy piros lett az arcuk s odasugták egymásnak.

- Milyen jó gazdagnak lenni.

- Ó, - szólt a princessz - én emlékszem, hogy voltunk még gazdagabbak. Függöny is volt az ablakon és levest tettek az asztalra.

A püspök fejét csóválta.

- El sem tudom képzelni, mit csinálnak az emberek, ha még gazdagabbak.

- Mert még csacsi vagy. De meglátod, ha én princessz leszek, hogy milyen az igazi gazdagság.

- Milyen?

- Hát látod az utcán a lovas kocsikat? Azokban ülnek az igazi gazdagok, a nagyon gazdagok, a gazdag gazdagok. Ezek abban különböznek a többiektől, hogy mindig kocsiban ülnek, vagy otthon ülnek, más-más szobát tartanak, ahol ülnek, ahol alusznak, megint más szobát, ahol esznek és megint más szobát, ahol nem csinálnak semmit.

- És mit csinálnak azzal a szobával, amelyben nincsenek, mikor a másikban vannak?

- Csacsi, hát az üresen áll a mig be nem mennek megint.

- Jé, - gondolkodik a püspök - azalatt mások lakhatnának azokban a szobákban.

- De hiszen éppen az a gazdagság, hogy mások nem laknak benne, hogy üresen állanak!

- És ha te princessz leszel, neked is lesznek szobáid, mikben nem vagy?

- Természetesen.

- Én, ha püspök lennék, mint apa jósolja, megengedném a szegény embereknek, hogy azalatt a többi szobákban aludjanak.

- Akkor nem is vagy te gazdagnak való. Mit gondolsz? Hisz akkor olyan, mintha csak egy szobád volna!

- Annyi elég is, de mivel sok szobám van, hát odaadom a szegényeknek.

- Hisz akkor azok ép oly gazdagok volnának, mint te!

- Az nem baj, de én tenném őket gazdaggá.

A princessz átlátta, hogy nem érdemes a vitát folytatni, hát nem folytatta. Ellenben folytatta tervét a gazdagsága esetére.

- Aztán mindig főzetnék, hogy a nap bármely pillanatában azt ehessem, amit akarok.

- Nem mindegy az, ha sokfélét eszel, vagy egyfélét? Én azt hiszem, ha gazdag volnék, én is mindig tartanék otthon ennivalót, például sült krumplit és disznósajtot, aztán egy zsák fehércukrot és egy zsák feketeepret.

A princessz édesen felkacagott s nyomban elmondotta édesanyjának, hogy milyen fogalmai vannak a kis fiúnak a gazdagságról. A halálfejü asszony is elmosolyodott, de aztán komoly, intő szóval fordult gyermekeihez:

- Nem kell nekünk fejünket törnünk, hogy mit csinálunk a gazdagságunkkal; el fog az fogyni mihamarabb és megint szegények leszünk.

- Én többé nem! - szólt cikkázó szemmel a princessz. - Én oda nem megyek többé vissza, akármi történjék is! Ha egyszer már itt kint vagyok a világos, meleg világon, akkor tudom már, hogy mit csináljak.

- Mit? - tudakolja a fiú.

- Azt nem mondom meg.

És titokzatosan magába mosolygott.

Késő este betoppant Faláb Matyi és a madárorru asszony. Nem lehetett rájuk ismerni. A madárorru asszonyon uj fekete ruha volt, fején fekete kendő. Szomoru jelenség, de olyan szép volt. És faláb Matyin ugyancsak vadonatuj barna, kockás ruha feszengett, féllábán új cipő. Inge és gallérja volt és kemény kalapja. Szakálla meg volt nyirva, bajusza ki volt pödörve, s most már sokkal fiatalabbnak látszott s nem is olyan vadnak. A gyerekek felugráltak és közrefogták, a halálfejü asszony pedig felkiáltott, - alig ismerte meg az urát.

- Menjünk, - szólt Faláb Matyi komoran - lakást is fogadtam és ott van a ti új ruhátok.

- Kalapom is van? - kérdé örvendezve a princessz.

- Akkor szólj, ha kérdezlek - mordul rá Faláb Matyi.

A princessz megijedt és megnémult. Ott lent az oduban sohasem szólt ilyen hangon.

- Lesz kalap is - vigasztalja az elszontyolodott lányt az édesanyja.

Faláb Matyi ránézett az asszonyra, különös, mosolygós, sajnálkozó és csufolódó nézéssel, de nem szólt semmit. Eddig mindig vele volt egy nézeten az asszony. Ez is megváltozott már, pedig még rajta sincs az új ruha.

A Margit-hidon túl, messzire kellett menniök, míg egy szük, palánksoros utcában egy alacsony házhoz értek. Itt fognak ezentúl lakni. A gyerekek dobogó szivvel vonultak át a kapu alján, át az udvaron, melynek legvégén vagy hat lépcsőfok magasságban Faláb Matyi benyitott. Nagy konyhába értek, melynek bádogkályhája mellett öreg asszony állt s ellenséges kiváncsisággal nézte őket. Jobbról-balról szoba nyílt, a baloldali volt az övék, a jobboldaliban lakott a főbérlő.

- Holnaptól fogva az is a mienk - szólt Faláb Matyi feleségének.

A princessz meghuzta öcscse gunyáját:

- Látod? Nekünk is több szobánk lesz.

Csak meg kellett gyujtani a lámpát, egy nagy, üveggolyós lámpát és megl átták a tündérlakást. Két ágy volt benne, valóságos ágy, ágyneművel és jutatakaróval, valódi asztal szalmaszékekkel, egy sifonér, sőt egy kipárnázott karosszék és egy szalmafonatu lóca. És a lócán egy halom ruha volt mindegyik számára: szoknya a leánynak, nadrág a fiunak, az asszonynak fehérbabos kék ruha, kötények, cipők, egy sipka a fiunak és mindenféle fehérnemü.

- Mennyi pénz! - szólt a halálfejü asszony, de nem elégedetlenül. Faláb Matyi mégis rászólt:

- Csak bizd rám, tudom én, mit csinálok.

És elhelyezkedtek az asztal körül, csak a madárorru asszony vonult a szélső zugba. Ugy, ahogy ott lent az oduban megszokta s bámult onnan száraz nézéssel a lámpába. A többi hozzálátott a vacsorához, - ő csak rázta a fejét, már evett egyszer, másodszor nem birná ki. És kereste az egyik gyermekét s találgatta, vajjon a másik csakugyan jobb helyen van-e, a hogy a pap is mondta. Az asztal körül csámcsogva élvezték a szokatlan jólétet, de egyik sem szólt. Az odubeli ingerkedés apa és gyermekek között itt mintha szörnyűség lenne. Nem is nézett egyik sem a másikra, hanem magával volt elfoglalva. Még a gyerekek sem mertek egymásra tekinteni.

Aztán aludni! Ágyban, párnákon, szalmazsákon, melyet még lepedő is befödött. Az egyik ágyban a két gyerek, a másikban a szülők. A madárorru asszonynak a lócán vetettek puha helyet, de ahogy a lámpát eloltották, ő a lóca mellé a földre feküdt, hanyatt, így feküdt egész éjszaka mozdulatlanul, nyitott szemmel. És másnap kora reggel, mikor a többi még aludt, zajtalanul fölkelt s kiosont a házból. Napokig nem mutatkozott, s mikor ismét feltünt, ugyanolyan merev volt az arca, mint mindig, csak ruhája volt sáros és poros. Evett, amit elébe adtak s a sarokba ült. Temetőben térdepelni, sarokban ülni, a földön hálni: ezért az életért adta el aranyhaju Rózsikát s nem akart jobb életet élni.

S másnap kiköltözött a másik szoba lakója s Faláb Matyi hozzáfogott az uj élethez. Korán reggel elment s korán reggel egy tábor emberrel tért vissza. Mindenféle deszkákat, vásznakat és kócokat hoztak magukkal s hozzáláttak a munkához. Az üres szobában egymásután hosszukás alacsony deszkaládák teremtek a kalapáló emberek keze alatt s abba mások apró

kócpárnákat és kóccal tömött zsákpaplanokat csináltak. Vagy ötven ilyen láda készült el estélig és ezzel a napi munka be volt fejezve.

- Mi ez? - kérdik a gyerekek.

- Semmi közötök hozzá - szólt Faláb Matyi.

- Mi ez? - kérdi a felesége.

Faláb Matyi végignéz rajta és tanakodik magában.

- Hát ez szálloda lesz magas uraságok számára és te leszel a korcsmárosnéjuk.

Majd hozzátette:

- Eddig sikerrel és gyorsan tettem meg az utat lefelé, most ugyanolyan gyorsan akarok fölfelé jutni. Megtanultam, hogy a mai világban mindent gyárilag kell csinálni. Hát most berendeztem a gyáramat.

És este elment az ujságokhoz és mindenikbe betétette ezt a hirdetést: „Koldusgyerekek fölfogadtatnak és bérbeadatnak. Nagy fizetés, olcsó bér."

S mikor hazajött, vigan dörzsölte a kezét. Az üzlet be volt vezetve.

S alig hogy másnap nyilt a kapu, betódult a nagy sokaság az udvarra, ahonnan csak egyenként juthattak a tekintetes úr szine elé. A két Gelencsér-gyerek szepegve és bámulva állt az ablaknál s nézte a különös sokadalmat, mely türelmesen, alázatosan várta a sorát. Egy sereg asszony, gyerekkel a kezén, vagy az ölükben. Félbenmaradt emberek vad tekintettel, karon, vagy nyakon tartogatva egy-két gyereket, mintha szökésüktől tartanának. S a gyerekek féltek és topogtak és ellenségesen nézegették egymást, a csecsemők sirtak, vagy szoptak s a nagyok élénken megvitatták egymással a sajátságos hirdetést, mely idehozta őket. Ismét mások magukban jöttek, gyerekek nélkül, sánták, akiknek támogató, vakok, akiknek vezető, nyomorékok tolókocsin, kiknek tolókocsitoló kellett.

Az első, aki Gelencsér Mátyás szine elé került, egy fiatal asszony volt, négy-öt éves fiucskát tartva a kezén. Pálinkás, duzzadt arc, lugos nagy kezek és mélyen előregörnyedő nyak menten a mosónőt árulták el benne. Félénken köszönt a falábu embernek, aki baloldalról jobboldalra csapja át a pipáját, úgy fogadta:

- Hát ezt a gyereket bérbeadná, lányom?

- Nem tudom bérbe, vagy micsodába, - szólt az asszony - nekem csak az kell, hogy ne legyen utamban.

- Az édes gyereke?

- Az, az, hogy az isten verné meg az apját ott, ahol van. Kora reggel mosni megyek, aztán késő este vetődöm csak haza, s most fizetem a gyerekért a drága kosztot, meg hogy vigyázzanak rá, míg az apja Isten tudja, kivel, hol mulatozik?

- Igaza van, jó asszony, itt hagyhatja a gyermekét, itt vigyáznak is rá, ételt is adnak neki, hálást is és magának semmi gondja rá.

- És nem is kell érte fizetni?

- Egy fityinget sem.

- Aztán - mért teszi ezt az ur?

- Mert olyan jó szivem van, - szólt kacagva Faláb Matyi, de csakhamar komolyan folytatja - nincs nekem jobb szívem, mint magának, nem ingyen tartom a gyereket, de majd megkeresi ő maga, amibe a tartása kerül. Nem lesz rosszabb dolga, mint eddig volt, mindössze egy másik asszonynak kell azt mondania, hogy mama, s vele ülni az utcán ott, ahol az ül.

- De nem adják oda a cigánynak, hogy a csontját eltördelje?

- Dehogy is cigánynak, jóravaló koldusasszonynak, akinek vigyáznia kell rá, mert estére vissza kell adnia a gyereket hiba nélkül.

- Akkor jól van, itt hagyom - szólt a mosónő s érdeklődve nézte a sok láda-ágyat. - Aztán ilyen ágyban fog aludni?

- Ilyenben.

- Akkor nagyon jól van, az Isten áldja meg az urat a jóságáért.

Ezzel a gyerek felé fordult:

- Most itt maradsz s ha nem engedelmeskedel ennek a bácsinak, úgy megraklak, hogy meg sem tudsz mozdulni, te nyomorult istencsapása te.

A gyerek pedig félénken a válla közé huzta a fejét s mikor az anyja, le sem hajolva hozzá, meg sem csókolva őt, kiosont az ajtón, szemében fölvillant az öröm s félénken, de bizalommal huzódott az ágyak közé s vizsgálgatta őket. Faláb Matyi pedig egy darabka cukrot adott neki:

- Nesze, kis öcsém, aztán ha jól viseled magad, mindig kapsz cukrot. Sirsz-e majd az anyád után?

- Sirjak utána? - kérdi a pöttömnyi gyerek.

- Ne sírj utána - szólt Faláb Matyi komoran.

- Akkor nem sirok utána - szólt a gyerek és vigan szopogatta a cukrot.

Aztán jött egy ember, kicsi vörösszakállu ember, hordólábakkal, egy szál kabátban, ing nélkül. Egy hét éves lánykát hurcolt magával, aki sírt.

- Mit ad érte? - szólt rekedt hangon.

- Hm, - szólt Gelencsér Mátyás - azt sem tudom, mit ér.

- Sokat, - morogja a vörös ember - már a toloncházban is volt, lopni is tud és semmi sem lepi már meg.

- Kap ételt, italt, hálást.

- Az nekem mindegy, hogy ő mit kap, azt mondja meg az ur, hogy én mit kapok érte, ha itt hagyom?

- Vagy úgy, maga bért akar utána?

- Hisz azt igérte az ujságban, vagy nem?

- De igen. Hát naponta fizetek utána öt krajcárt.

- Tiz sem lesz sok.

- Hatot adok, többet nem. Látja, az udvar tele van gyerekekkel, válogathatok.

- Hát legyen hat krajcár, de tiz napra fizessen mindig előre.

- Rendben van - szólt Faláb Matyi, egy könyvbe beirta a másik gyerek nevét is és lefizetett az apjának hatvan krajcárt. Ez besöpörte a pénzt, fölcsapta a sipkáját s rá sem nézve a gyerekre, fütyörészve ellépett.

Meglehetősen gyorsan ment a megegyezés. Volt még olyan is, aki sirva hagyta ott gyerekét, ezeknek Faláb Matyi ellágyultan szorongatta kezét és megtoldotta a kialkudott bért, igérvén,

hogy a gyerekre különös gondja lesz. Ahogy gyültek, gyültek az apróságok, elevenebb és barátságosabb lett a tanya. S kint türelmetlenebbek, zajongóbbak a várakozók. Mindenféle emberek, öreg asszonyok, akik az unokákat hozták, fiatal asszonyok, akik gyereküktől akartak szabadulni. S a gyerekek között alig néhány volt, aki belekapaszkodott volna anyja szoknyájába és sirt volna, hogy ne hagyja el.

S jöttek a gyerekbérlők is. Vad alakok, alázatos nők, kifestett dámák is, féllábu, félszemü, kezetlen, karatlan koldusok, egy aranyszakállu béna ember, aki lehetőleg aranyhaju ikreket keresett, de ilyeneket nem találván, kiválogatott magának két szőke gyereket s nyomban rájuk parancsolt, hogy testvéreknek mondják egymást, őt pedig apjuknak. Faláb Matyi mindenkivel megegyezett, a tenyerükbe csapott és előre bezsebelte, az egy hétre való bért. Kicsi béreket fizetett, néhány hatost és nagy béreket szedett, néhány forintot. Az első nap meg is telt a szállója, s majdnem ki is ürült. Mire delet harangoztak, száznál több gyerek került fenhatósága alá s ezekből vagy harminc maradt raktáron.

Elintézvén az ügyeket, áthívatta a két gyerekét, meg a feleségét. A püspöknek és a princessznek egy-egy mogyorófapálcát nyomott a kezébe s rájuk szólt:

- Mától fogva ti lesztek a rabszolgafelügyelők. Az én gyermekeim vagytok, tehát azt akarom, hogy ti verjetek s ne benneteket verjenek. Szigoruak legyetek az apróságokhoz, különben elfelejtik, hogy nyomorult semmiháziak s benneteket tartanak annak. Inkább megvertek öt ártatlant, semhogy egy ludas veretlen maradjon. Te pedig, asszony, a főfelügyelő leszel, valamennyiüknek a mamája. Nem szabad jobbnak lenned, mint az édesanyjuk volt hozzájuk, különben még azt hiszik, hogy az édesanyjuk komisz. Főzni, mosni fogsz a sáskahadra, ugy, hogy el ne rontsák a gyomrukat. S most már érted az egész üzletemet. A koldulás éhenkórász állapot, ha az ember foglalkozás hiján üzi, de aranybánya, ha vállalkozásképp üzi. Gyárilag kell csinálni mindent. A suszter, aki cipőt csinál, éhen hal, de aki legényeket dolgoztat s maga csak pipál, az úr. Mi pedig most urak leszünk, ha lesz egész szivünk ahhoz, hogy ne legyen szivünk.

Aztán a gyereksereghez fordult:

- Gaz fickók, kedves gyermekeim, jól figyeljetek ide. Mindennap annyit kaptok enni, hogy ne fájjon az éhség és el ne rontsátok a gyomrotokat. Soványaknak és piszkosaknak kell maradnotok, mert kövér és tiszta gyerek nem való koldusnak. Egy mesterséget tanultok nálam, melynek nagy hasznát vehetitek később. Az lesz a hivatástok, hogy részvétet keltsetek az emberekben. Aki krajcárt ad, annak szépen köszönetet kell mondani s ki kell nevetni, úgy, hogy meg ne lássa. Akivel az utcán lesztek, a gazdátok, akivel úgy kell tenni, mintha szeretnétek s ne úgy, mintha apátok-anyátok volna. Akivel a gazda rosszul bánik, az mondja meg nekem, mert aki ver benneteket, annak nagyobb bért sózok a nyakába. Ezért külön jutalom jár mindegyikteknek, aki rá tudja venni a gazdát, hogy rosszul bánjon vele. Itthon pedig meg ne mukkanjon senki, mert pálcát kap vagy Sándor urfitól, vagy Tercsi kisasszonytól. Sándor urfi a fiukat veri majd, Tercsi kisasszony a lányokat. Igy ni, most tudjátok, hogy mihez tartsátok magatokat.

Ezzel sarkon fordult és ment. Felesége és gyermekei utána. Ledült az asztal fején s két karjára fektette arcát.

- Fáradt vagy? - kérdi a halálfejü asszony.

- Utálom a világot, - szólt a falábu ember, de csakhamar felkapta a fejét.

- Mit szólsz az üzlethez?

Az asszony bólogatott.

- Ugy látszik, jó, - mondotta.

- S ti mit szóltok hozzá? - fordult a gyerekeihez.

- Nagyszerü! - kiáltott Tercsi lelkesülten.

A püspök lehorgasztotta a fejét s elfordult.

- Hadd lám csak, - szólt faláb Matyi nyersen - mutasd az arcodat. Te sirsz? Ne tagadd, te haszontalan, neked fáj a szíved e nyomorultak láttán. S azt gondolod, hogy az apádnak nincs szive, hogy a nyomorból üzletet csinál. Fiu! - kiáltott fel s az asztalra csapott - azt mondom neked, hogy idejekorán szakitsd ki a szivedet, mert jaj annak a püspöknek, akinek szive van! Bort hozzatok.

S az asztalra dobott egy darab pénzt.

A princessz borért szaladt, Faláb Matyi pedig ismét a feleségéhez fordult.

- Azt hiszem, igy már jó uton vagyunk, megtaláljuk az ajtót az apád szivéhez. Igaza is volt a vén emberkalmárnak, az olyan nyomorék emberhez, amilyen én voltam, féllábbal és dupla szivvel, az olyan nyomorulthoz, aki becsületről álmodozik, az ember ne adja a lányát. Az enyémet nem adom majd tisztességes embernek s ha mégis olyannal szűri össze a levet, hát kiátkozom, vagy ami annál is rosszabb: nem adok neki enni.

Mire a princessz a borral megérkezett, Faláb Matyi mintha már be lett volna rúgva. Dörmögött magában, magyarázott, feleselt önmagával, aztán kinosan felsóhajtott:

- Ó Istenem, Istenem, csak túl lennék már rajta. Aztán nagyot hörpintett az üvegből, majdnem félig kiüritette egy szuszra s ettől ismét józan lett. Megtöltötte a poharakat s a régi kedvességgel kacsintott gyermekei felé:

- No, gyerekek, aztán méltósággal viseljétek a gazdagságot! Olyan gúnya az, melybe nemcsak belebújni kell, hanem otthonosnak is kell benne lenni, nehogy azt mondják rólatok: nini, a két uri gyereknek öltözött koldus!

Míg ettek, egyiknek sem volt semmi baja. Leves is volt, hús is volt, meg kenyér, nem kimérve, hanem az egész sütet egy darabban, amiből annyit vághatott ki-ki, amennyit akart. A halálfejű asszony evett a leghosszabban és a legtöbbet. Különös volt nézni ezt az asszonyt, amint hustalan ajkai jártak, mozogtak s minden szájmozdulatnál a halántékcsontok kidagadtak, mint halnál a kopoltyu. Borzasztóan sokat evett s már az első ebéd után is kövérebb lett.

Faláb Matyi méltósággal evett. Úgy tett, mintha mindig is így lett volna. A húsdarabokat finnyásan villája hegyére szurta, kényesen megmártogatta a lében s közömbösen vette szájához. A két gyerek szinte reszketett az evés gyönyörüségétől s mikor már nem birták tovább, a princessz szinte sírva fakadt és a püspök is mélyen sóhajtva tett le egy fél karéj kenyeret, melyet már nem birt megenni.

De idáig jutva, a püspök kifelé hallgatódzott, a másik szoba, a kaszárnya felé s nyugtalanul nézett az apjára. Faláb Matyi észrevette ezt és összeráncolta a homlokát.

- Fiu, - szólt szigoruan - erről le kell szoknod. Nem szabad észrevenni, hogy más éhes. Mert ezzel elveszited a magad falatját s ha enni adsz a másiknak is, akkor koldusbotra jutsz. A gazdagság egyedüli nyitja: nem törődni a másikkal.

- De apa, - szólt a püspök - én azt hittem, hogy mi jobbak lehetnénk, mert magunkról tudjuk, hogy milyen...

- Milyen rossz éhezni? Hogyan püspököm, de azt is tudjuk magunkról, hogy miattunk mindenki jóllakott, akinek volt miből és senkisem törődött vele, hogy mivelünk mi lesz. Mit akarsz? Megosztani falatodat az éhezőkkel? Kikkel? Ezekkel, akik itt vannak? Hát azok, akik nincsenek itt, koplaljanak? S adhatsz-e azoknak is? Van annyi vagyona valakinek, hogy amikor jóllakni akar, minden éhezőt tápláljon? Olyan nincs, de akinek valamije van, azt annak köszönheti, hogy hagyta éhezni az éhezőket.

- Igaz! - szólt a princessz. A püspök nem szólt semmit, csak mélyen elgondolkodott.

Odaát pedig az apróságok zajongani kezdtek. Faláb Matyi rászólt a gyerekeire:

- Most pedig törüljétek meg a szájatokat s verjetek végig a lármázókon. Ha nem tudjátok, kik lármáztak, verjétek végig valamennyit.

- De apa! - könyörgött a fiú.

- Indulj! - kiált az apa.

S indultak. Amint kinyitották az ajtót, halálos csend támadt, amitől a két rabszolgatartó megijedt. Rémüldöző, éhes kis tekintetek meredtek rájuk, amitől olyan különösen elszontyorodtak.

- Nos? - szólt Faláb Matyi.

- Ki lármázott? - kérdi reszkető hangon a princessz és fölemeli a pálcáját.

Senki sem felelt.

- Mondjátok meg, - ismétli a princessz, szinte könyörögve - különben valamennyien kikaptok.

Megint nem felel senki. Csak halk nyöszörgés kelt a szavak nyomában, mely mind hangosabb lett, s mikor a princessz pálcája lehullott az egyik gyerekre, valamennyi keservesen elbődült.

A püspök ettől annyira megijedt, hogy elejtette a pálcáját. De nénje, akinek az első csapás alatt könnyek tolultak a szemébe, mintegy megrészegült a jajgatástól. Szeme csillogott, ajka megnyilt s mámorba esve, kéjelegve suhintott a pálcájával, végig a gyereksoron, vad boldogsággal, lázasan és végül kegyetlenül kacagva.

- Te is! - kiáltott Faláb Matyi.

De a fiú, nem birván többé magával, belemarkolt a nénje karjába, kicsavarta kezéből a pálcát s elhajította:

- Nem nézhetem tovább, - kiáltotta - hát van lelked verni az ártatlanokat?

A két testvér összenézett. Tercsi tekintete elébb vad volt s rá akarta magát vetni az öcscsére, de aztán fölocsudott és sírva fakadva, kiszaladt az udvarra. A koldusgyerekek vacogó foggal nézték a jelenetet, s féltek, hogy most a falábu ember fog rajtuk végighegedülni.

Meg is jelent a küszöbön, baljóslatuan, pipája csutoráját szinte szétharapdálva szája sarkában.

- Nem engedelmeskedel? - szól kurtán.

- Nem birom, apám - szólt a fiú. Egész testében remegett, de szeme erősen az apjára nézett.

- Gyere át - szólt ez kurtán.

A püspök sötét elszántsággal követte apját. El volt készülve, hogy életében először ki fog kapni apjától.

De nem kapott ki. Faláb Matyi visszatelepedett az asztalhoz s intett a fiúnak. Ez közelebb lépett.

- Mond csak, - szólt az apa csöndesen - te most nagyon komisz embernek tartasz engem?

A fiú nem felelt.

- Tehát igen - szól Faláb Matyi.

- Nem, - kiáltott a fiú - te vagy a legjobb ember a világon, mindig az voltál és érzem, hogy most is az vagy.

- Hát mért akarsz jobb lenni, mint én vagyok?

- Nem birok, nem birok.

- Miért nem?

- Mert igazságtalannak tartom, mert csunya, embertelen a szegény gyerekeket ütni, akik nem vétettek s amugy is elég szerencsétlenek.

Faláb Matyi bólogatott.

- Szegény fiú! - szólt s megsimogatta remegő gyermeke haját. - Kiveszem kezedből a pálcát, mely nem való oda. Majd elvégzi a néned a te dolgodat is. De egyet kikötök magamnak. Ne mutass részvétet ezeknek a gyerekeknek, különben tönkre teszed őket. Elbírnak mindent, amíg azt hiszik, hogy másképp nem is lehet. Istennek tartják az ördögöt is, ha nem látnak Istent. Ezeket a gyerekeket te nem nevelheted jobb életre, mint születtek. Durvaságot és nélkülözést tapasztaltak első gügyögésüktől fogva s mégis tudnak úgy kacagni s rakoncátlankodni, mint az elkényeztetett hercegurfiak. De jaj nekik, ha megérzik a részvétet. Nem segít az rajtuk, csak elviselhetetlenné teszi nekik, amit addig természetesnek tartottak. Bánj velük jól itthon s nem birják az életet odakint, ahol rosszul bánnak velük. Az életet nem lehet számukra kipárnázni, hát a keménységhez kell őket edzeni. Én sem vagyok rosszabb ember, mint te, de tudom, hogy mit kell tennem. Most eredj utadra, de ne avatkozz néned dolgába, aki, hála Istennek, örömet is talál a hivatásában. Különben nem fogunk sokáig egy tető alatt lakni velük, mert ez a lakás nem való uraságoknak.

Mint valami óriás fecske, suhant a madárorru asszony az új hajlékon keresztül. Megérkezett, látta, mi történik itt, hallotta miről van szó, jóllakott a többivel, de nem az asztalnál, hanem a sarokba vonulva s ismét eltünt. Nem is hallgatott a marasztalásra, nem is felelt a kérdésekre, csak ment és motyogta:

- Az egyik alszik, a másik sír. Megyek az egyikhez és várom a másikat.

Faláb Matyi sötéten nézett rajta végig s egy szót sem szólt. Az üzlet ment, mint a karikacsapás. Már nem kellett az ujságban hirdetni, - mindennap jöttek az új gyerekbérlők s hoztak ujabb gyerekeket. S Faláb Matyi vastag könyvet szerzett be, abba írta minden gyereknek és minden bérlőnek a nevét, az összegeket, miket fizetett s azokat, amiket kapott. Aztán lecsapta a tollat és nagyot sóhajtva mondta:

- Annyi a nyomoruság, hogy holnap már a takarékba rakom a fölösleget.

Három hét multán pedig már szűk volt a kaszárnya. Faláb Matyi a familiával uri lakásba költözött s a másik szobát is berendezte kaszárnyának. Most már valódi téglaházba hurcolkodtak, a Váci-uton kétemeletes házba, annak is az első emeletére. Volt ott két egymásba nyiló szoba, meg előszoba is és abba már négy ágyat állitottak s mindegyikük külön aludt a külön ágyában. Három hét alatt a halálfejü asszony megszünt halálfejü asszony lenni, mert egészében kigömbölyödött, az ajka is piros lett, a szeme is kereken kihízott a mély üregekből s amikor fölvette a mideres ruhát s virágos kalapot tett a fejére, a princessz összecsapta a kezét:

- Milyen szép a mi édesanyánk!

És Faláb Matyi két kezébe fogta a boldog hiúságtól mosolygó arcot.

- Úgy, úgy, most már sejthetitek, milyen szép volt azelőtt, mikor fiatal volt és nem tudta még, mi az éhség.

A princessz és a püspök szeme sem pislogott többé pirosan. A leányon lomha jólét ömlött végig, kerek kurta szoknyája alól fekete harisnya kandikált, lába szép karcsuan hencegett ki s félórahosszat tudott a tükör előtt állni s nézegetni a bokáit. Csak a püspökön nem fogott a jólét; sovány és egérarcú maradt s a cipő nyomta a lábát s az új kabátot ugy érezte, mintha a hóna alatt meg lenne kötözve. S valahányszor ebédhez ültek, mélyen fölsóhajtott s elfogódva nyult a késhez, villához, mint idegen holmikhoz, mikhez nincs jussa.

A princessz különben hiven megfelelt hivatalának. Minden reggel kényesen felrakta a kalapját s elment a kaszárnyába. Egy pupos öregasszony vitte ott a konyhát s Faláb Matyinak egy régi kollegája, egy kékpápaszemes félkaru verklis töltötte be a felvigyázó szerepét. Egész nap a küszöbön ült és verklizett úgy, mint régen. S a gyerekeket se bántotta s azok nagy félelmük mellett is örültek az örökös muzsikaszónak, mely nap-nap után ugyanazt a három nótát nyekegte. Jó ember volt, mert hülye volt, aki alázattal fogadta a pupos asszony kezéből az ebédet és vacsorát, melyhez egy-egy félliter bort is hozott magának a korcsmából. S ebéd, vacsora ideje alatt sem hagyta el a küszöböt, éppen csak alvásra ment be az egyik kaszárnya-szobába, míg a pupos asszony a másikban aludt. Igy őrizték a gyerekeket, nehogy valamelyik kifizetett árudarab megszökjék.

Tercsi kisasszony ellenben fejedelmileg emelt fővel toppant a gyerekek közé. A félkarú verklistől kezdve valamennyi páriával kezet csókoltatott magának s e közben vizsgálgatta a gyerekeket. Az utasitásokat apjától kapta. Felügyelt a mosakodásnál: a gyerekeknek csak felületesen az arcukat volt szabad megmosniok. Ha esett az eső, sétára kellett menniük az udvaron, mert meg kell szokniok a rossz időjárást. Aki fejfájásról panaszkodott, nem kapott enni. Aki vidám volt, az verést kapott, de utána egy darab fehér cukrot. Hadd menjen el a kedve a jókedvtől, de azért iparkodjék jókedvű lenni, ha tudja is, hogy verés jár érte. A gyerekek maguk takaritották háló vackukat, de szellőztetni a szobát nem volt szabad. Hadd gyüljön benne a nehéz levegő, de éjszakára, akármilyen hideg is az idő, nyitva kellett hagyni az ablakot: hadd szokják meg a hideget is. Faláb Matyinak az volt az igyekezete, hogy a gyerekeknek ne legyen jobb életmódjuk nála, mint bárki másnál lehet, akihez a gyerek bérbe kerülhet.

Nagyritkán jött egy-egy anya, apa utána nézni a gyerekének. Láthatta is, de a gyereknek meg volt tiltva örülni a látogatásnak s bizony a tilalomra nem is igen volt szükség. A látogató egy kupica pálinkát kapott s ezzel meg volt elégedve. Olykor megtörülgette a szemét és sopán-kodott, mért nincs neki módjában otthon olyan gyöngyéletet biztosítani gyerekének, mint az itteni.

Vagy kéthónapos volt a Faláb Matyi üzlete s a tavasz is itt volt verőfényével, esőivel, az orgonabokrok is kivirágzottak már, sőt a Váci-uton a korcsmáros már az asztalokat is kitette a poros utra. Ekkor Faláb Matyi belebujt vadonatuj sárga felöltőjébe, fejébe nyomta a cilinderét s háromszáz forintos műlábával szinte beleszökelt a kapu előtt álló kétlovas hintóba.

- A Dorottya-utcába, a babavállalathoz, - szólt hetykén s hátradőlt a kocsiban. A sarki rendőr ámulva nézte s meglepetésében szalutált neki. Faláb Matyi pedig elnézett feje fölött s gőgösen megbillentette a cilinderét. A lovak egy-kettőre szedték a lábukat s a sürgető ostorcsapás után, mely közéjük hullt, összedugták az orrukat:

- Nagy úr lehet, hogy így biztat bennünket a gazda.

- Iszonyú nagy úr, - horkant a másik - a lába is masinára jár.

- A Dorottya-utcában torpanva megállottak a kocsis virtuóz gyeplőrántására. A boltajtóban véletlenül ott állt Fajankó Gyuri, kék kötényben és papucsban, és odaugrott a kocsihoz és sapkáját lekapva, felrántotta az ajtót. Sámuel mester bent a gyerekszékén ült s meglátván fajankó Gyurit a kocsi előtt, leejtette a pápaszemét, arcán szétszalasztotta ránckergető mosolyát s leereszkedett a székről. Nagy úr jó vevő.

- Jó napot, Sámuel mester - szól dörgő hangon Faláb Matyi.

- Alázatos szolgája a méltóságos urnak, nagy szerencse...

Tovább nem mondta. Mintha kísértetet látott volna, leesett az álla s arca sima lett, mintha végigvasalták volna.

- Megismer? Vagy nem hisz a szemének? - szólt kacagva Faláb Matyi. - No persze, el voltam készülve erre a fogadtatásra. Sőt egyenesen készültem rá, hogy így fogadjon. Hát csak térjen magához, kedves após uram, én vagyok csakugyan én s a sárga kabátom is az enyém, meg ez a masina a lábamon is az enyém. A kocsit kint a magam pénzéből fizettem ki, ha eleget használtam. Én nem akarok semmit, sőt ellenkezőleg. Erre hajtattam s akkor azt gondoltam: a jó Sámuel mesterről rég nem hallottam semmit, tán el is költötte azt a százezer forintot, amit a hercegnőtől kapott az aranyhaju gyerekért, hát jó lesz beszólni hozzá s megkérdezni tőle, nem kell-e egy kis pénzmag szeretett vejétől, a kedves Faláb Matyitól.

- Elég - szólt most Sámuel mester és a jó ember ezuttal igen csunyán tudott nézni. - Ismerem uraságod mókás kedvét s egy csöppet sem vagyok hajlandó mulatni rajta. Ha van pénze, annál jobb, de vigye máshová, nehogy itt csipje el a rendőrség.

- Ó becsületes Sámuel mester, ez önre vall, ez az aggodalom - dörögi vigan Faláb Matyi - Hát persze, a magamfajta ember hogyan juthatna pénzhez, ha nem lopás utján? S az ilyen köztiszteletü férfiu hogyan állna szóba egy gyanus pénzü emberrel? Többet ér a szegény koldus, mint a gazdag tolvaj, ugy-e igy szokták mondani azok, akiktől lopni lehet? No hát legyen nyugodt Sámuel mester, most az én érdekem is az, hogy több legyen a koldus, mint a tolvaj.

Sámuel mester mereven a szólóra nézett s a csel sikerült. Mert fajankó Gyuri nem is álmodta, hogy ez a figyelmesen hallgató majsztram egyszer csak elkapja a bal fülét s akkorát ránt a készületlen gyereken, hogy élesen fölsivitott s összes praktikái csütörtököt mondottak.

- Mit állsz itt? Mit bámészkodol? Mindent muszáj hallanod? Nem takarodol? Hát nincsen elég munka odabent?

- Megyek, megyek, csak eresszen el - ordított a fiú, féllábon forogva a körülcsavarintás irányában.

- Bár a nyakadat tekerhetném így ki - sóhajtott Sámuel mester s Fajankó Gyuri lobogó füllel menekült a piros kárpit mögé, ahol természetesen meglapult és hallgatódzott.

Sámuel mester pedig durván fordult Faláb Matyihoz:

- Ha már itt vagy, végezzünk, de röviden. Mit akarsz?

- Még egyszer megnyugtatom, semmit, ami pénzébe kerülne, semmit, ami érzelmeit bántaná. Röviden: épp olyan gazember vagyok, mint maga, kedves após s igy már semmi oka sincs, hogy továbbra is kitagadjon.

- Én pedig azt mondom, hogy megelégeltem a tréfát s röviden végzek: takarodjál, nem ismerlek és nem foglak ismerni.

Faláb Matyi azonban nem takarodott, hanem ügyes szökéssel a pultra telepedett s csontfejü sétabotját lóbálta.

- Nem úgy, kedves após, sokkal jobban ismerem magát, semhogy ne tudnám, mennyire másképpen beszélne, ha a valóságot megértette. S ha netán az nyugtalanítaná, hogy érzelmeim hajtanak apai keblére, hát megnyugtathatom: épp úgy undorodom magától most, mint eddig, de megtanultam, hogy ebben a tekintetben magának van igazsága. Az ember érezzen, ahogy érez, de ez ne gátolja őt üzleteiben. Én pedig üzletet akarok csinálni, melynél maga nem jár rosszul.

- Beszélj hát, de még egyszer mondom: röviden.

- Igérem és hosszu leszek. Tehát röviden: maga, kedves apósom, kirugta a lányát, mert hozzám jött feleségül. Hozzám, a nyomorékhoz, aki bizonyos üzleti elvektől irtózott s nem volt hajlandó a maga terveiben közreműködni. Igazságot kell szolgáltatnom: igaza volt. S én sem adom a lányomat olyan embernek, amilyen akkor én voltam.

- Hm, a dologra.

- A dologra tartozik. Két gyönyörü unokája van magának, akiket a szemétdombon neveltem föl, mely otthonunk és táplálékunk volt egyaránt.

Maga nem látta őket, mert mikor az asszony azt gondolta, hogy az unoka majd csak meglágyítja nagyapó szívét s beállított magához, hát rá se nézett, hanem a legényével kirugatta. Erre csak emlékszik, kedves após, hiszen azért rugtam másnap hasba a falábammal s ezért csuktak be három hétre testi sértés cimén.

- Hát aztán? Nem volt elég a regényből?

- De elég volt. Koldultam és koplaltam a családommal együtt és átkoztuk magát, aki halomra gyűjti a kincseket, megcsalja a világot jótékony hirével, becsapja az uristent is a jóságos mosolyával. Hát ilyen ember nem ismerheti el vejének a koldust. Ezt most már átlátom, sőt egyebet is tanultam magától. Ezért elsősorban köszönetet akarok magának mondani.

- Fölösleges, csak végezzen, mert a vége mégis csak az lesz, hogy megint kilöketem.

- Az lehetetlen, mert kint vár a kocsisom és szükség esetén vásárlok valamit. Ahhoz pedig nincs lelke, hogy kilökjön egy vevőt, akit meg is csalhat. Hát, mint mondtam, tanultam is magától valamit. Most pedig már a dologra is tértem. Járt itt magánál ezelőtt két hónappal egy szegény asszony, aki a gyermeke aranyhaját akarta eladni.

- Nem tudok róla, semmi közöm hozzá.

- Nono, nem kell tagadni, én küldtem magához. Azt hittem, be fogja csapni s ád a hajáért egykét forintot. De maga sokkal ügyesebb volt. Adott neki hétszáz forintot az egész gyerekért.

- Tagadom.

- Ne tagadja, hisz ugy sem számonkérni jöttem ezt a gyereket, hanem megköszönni, hogy ezt a nagyszerü gazságot elkövette. Mert ez hozott nekem pénzt és egy kitünő ideát, mely rövidesen gazdag emberré tesz.

Sámuel mester most egy pillanatra előszedte mosolyát, de csakhamar elejtette. Ám szeme már érdeklődve csillogott.

- Igazán?

- Igazán. Nem olyan drágán kél az én portékám, mint a magáé, de annál szaporábban. Az a szegény asszony eladta a gyermekét a másik kedvéért, de mire a pénzzel hazaért, a másik meg volt halva. Undorodott a pénztől s ideadta nekem. S akkor hirtelen megszállt a tiszta látás. Hiszen az a gyermek is portéka. Értéktelen, olcsón kapható portéka, melylyel kereskedni lehet. Hát tőkém is van mely már sok gyermekvásárból származott és Isten sincs, aki ilyen

gyalázatosságot, amilyet maga elkövetett, el nem türne. Ránéztem az én gyermekeimre, ezekre a kiéheztetett vázakra, akik életükben először ehettek annyit, amennyi beléjük fért s nem törődtek vele, honnan van az a pénz, eszükbe sem jutott kérdezni, hova lett aranyhaju Rózsika, s mikor az a szegény asszony elmondta nekik, hát meg sem ütődtek rajta, mivel csak így juthattak táplálékhoz. Hazugság, gondoltam, hogy van sziv a világon s hogyha van, az különös kivánatos volna. Ezek a gyermekek, mikor esznek, jobban ütnek a nagyapjukra, mint rám, hát mért akarjak éppen én más lenni? Átláttam, hogy minden embernek szent kötelessége ápolni azt a gyomrot, melyet isten rábizott s azokat a gyomrokat, mik vele egy vérből valók. Minden megváltozik, ha az ember a gyomráról beszél úgy, mint azelőtt a szivéről. Tetszik érteni?

- Nos? - szólt felelet helyett Sámuel mester, de most már csupa figyelem és kiváncsiság volt.

- Milyen jószívü ember, szokták mondani, ha valakit magasztalnak, Nos, a világ majd oda fejlődik, hogy hasonló magasztalás lesz, ha azt mondják: milyen jó gyomra van! Ezt, após uram, maga már régen tudta. Mért nem mondta meg? Most megszereztem már ezt az igazságot s a gyomorerénynek hódolok. Tehát, ha nincs kifogása ellene, csapjon a tenyerembe: szervusz, gyomorlovag!

- Halljuk az üzletet - szól Sámuel mester s nem csapott a feléje nyujtott tenyérbe.

- Igaza van. Tehát az én üzletem! bérbe veszek gyerekeket és bérbe adom koldusoknak és betörőknek. Kitünő üzlet. De még kitünőbbé tehető, ha a maga módját egyesítjük az enyémmel. Ha maga egy nagy táblát tenne a boltja elé s minden ujságban öles hirdetéseket hozatna, hogy valódi gyermekekből készült babák minden nagyságban és árban kaphatók. A nyers anyagot én liferálnám, az árut maga csinálná gyárilag.

- Kitünő! - kiáltott Sámuel mester - és te... te liferálhatsz akár száz gyereket is?

- Ezret is, tizezret is, az üzletet csak be kell vezetni, s hála istennek, a szegénység épp oly kiapadhatatlan, mint akár egy kőszénbánya, s pénzért minden szegény ember odaadja a gyerekét.

- De hirdetést nem adok, - szól méltóságosan Sámuel mester - ellenkezik az erkölcscsel, hogy az ember eleven gyerekek kereskedését hirdesse.

- Legyen meg az erkölcsnek, ami az erkölcsé. Tehát elvben tetszik az üzlet?

- Elvben igen. S mik a föltételek?

- Azok igen egyszerüek. A haszon egyharmada az enyém, kétharmada a magáé.

- Egy negyed a tied, annyi is sok.

- Ezen nem fogunk összeveszni. De tekintettel arra, hogy erkölcsnek is kell lenni, amint igen helyesen mondotta, érdemes mester, tehát én is erkölcsöt akarok. Gondoskodni fog róla, hogy beválasszanak engem is a városatyák, az iskolaszéki tagok, a gyermekvédők és jótékony urak közé, hogy sikeresebben és teljes méltósággal űzhessem foglalkozásomat.

- Hova gondolsz! - kiáltott méltatlankodva Sámuel mester. - Ez lehetetlen. Egy koldus, egy falábu sehonnai...

- Csak lassan, lassan. Koldus nem vagyok, hanem nagykereskedő, sehonnai sem vagyok, mert a köztiszteletben álló Polgár Sámuel úr veje nem sehonnai. S különben is megszereztem magamnak a legszebb jogcimet a polgártársak bizalmához: nem telik bele egy esztendő s odalent, ahonnan fölvergődtem, átkozni fogják az én nevemet is, mint a magukét.

Sámuel mester izgatottan járt föl-alá s csóválgatta a fejét.

- Nem, barátom, - szólt végre - ezt ne kívánd. Hiuság az egész, nem érdemes, hogy okos ember törje magát utána.

- Nem hiuság, apám, - szólt Faláb Matyi - hanem fontos üzleti érdek. Emberbarátnak és közéleti férfiúnak kell lenni annak, aki emberhusból él. Maga sem hiu ember, maga sem bánja, ha valamennyien fölfordulunk is, mégis önzetlen, sőt önfeláldozó városatya és hazafias. Nekem erre szükségem van, ez már olyan feltétel, a hol nem engedek a harmadról negyedrészre.

- Hát mondjuk, hogy jól van, de ezt nem csinálhatom meg máról holnapra.

- Tudom, tudom, nem is kívánom. Ezt is csak elvben kívánom tisztázni, a foganatosításhoz aztán a magam erejéből is hozzáláthatok. Következik a harmadik kikötésem, de ez már igazán csekélység.

- Mi az?

- Igazán csekélység. Azt az első babát, azt az aranyhaju Rózsikát, amelyikből az egész terv megindult, azt meg akarom szerezni.

- Elment az eszed? - kiált föl Sámuel mester - hogy én egy százezer forintos babát visszaszerezzek?

- Miért ne? Csak higgadtabban kell gondolkodni. Az a baba is csak olyan, mint a többi. Azzal is játszanak és azt is megunják. Hát olyan nagy dolog visszaszerezni egy ócska, megunt babát?

- És mirevaló ez neked?

- Istenem, nagyon egyszerü. Le akarok számolni a multtal. Az az asszony, akié a gyerek volt, megrontja az éjszakáimat. Kovályog körülöttem, mint a kisértet, pedig neki köszönhetem az új életet. Azonkivül a pénze ellenében meg is igértem neki, hogy gondom lesz arra a babára. Ha ezt a fizetséget teljesítettem, akkor nyugodt lélekkel tökéletesíthetem magamat annyira, hogy semmiben se különbözzem magától, drága mesterem.

A drága mester megállt Faláb Matyi előtt s mereven a szeme közé nézve hallgatta. Aztán egyszerre csak szabadjára engedte arcát, mely minden pillanatban más formát kapott s mosolygott hozzá roppant édesen és jóságosan.

- Fiam, Matyi, - szólt aztán lágyan - most már hordd el magadat a terveiddel együtt, mert csaló vagy. Csitt, most én beszélek. Be akarsz csapni, ez világos. Mert igen szépen és bölcsen szóltad le a szivet s azt a sok kártékony előitéletet, ami hozzáfüződik, nagyon életrevaló a terved az eleven babagyártásról, de drága fiacskám, te valamit meg akarsz fizetni, amit pörrel sem lehetne rajtad behajtani, te meg akarod nyugtatni a lelkiismeretedet, te jóvá akarsz valamit tenni, szóval: neked szíved van. Tehát csak állj odébb, mintha itt sem lettél volna.

Faláb Matyi azonban nem állt odébb, hanem a lehető legszárazabb hangon felelt:

- Ezt nem vártam volna magától, Sámuel mester. Hát visszautasít egy jó üzletet, mert ezt, meg azt mondtam? Hát szabad-e okos embernek annyira elhinni a másiknak a szavát, aki szintén okos ember? Egészen bizonyos benne, hogy azzal, amivel a kívánságomat megokoltam, nem akartam magát becsapni?

Sámuel mester oldalt pislogott a becsületes nyiltságu arcba, aztán kacagni kezdett, ahogy csak egy jó bácsi tud kacagni.

- Igazad van, fiam, igazad van s bocsáss meg, hogy félreismertelek. Hisz gondolhattam volna, hogy más céljaid vannak s mivel abban bizonyos vagyok, hogy nekem nem lehet belőle károm, akármi is igazi célod, hát nem firtatom. De itt is csak azt mondhatom: iparkodom neked megszerezni a babát, de kötelezettséget nem vállalok.

- Ezzel nem érek semmit. Mit jelent egy igéret két olyan ember között, mint mi vagyunk?

- Már pedig többet nem tehetek, mert ha kötelezettséget vállalok, mi biztosit arról, hogy a hercegné, aki fukar asszony, nem kiván-e ötvenezer, vagy még több forintot a babáért?

- Nyugodt lehet, oly árban kapja, mint az ócska vasat, feltéve, hogy már megunták. Ha pedig nem unták meg, magának könnyü lesz olyan hibát ejteni rajta, amely értéktelenné teszi.

Ám Sámuel mester megkötötte magát: ő nem vállal kötelezettséget valamiért, amit előre ki nem számithat. Végre is Faláb Matyi volt kénytelen engedni s megelégedni az őszinte kijelentéssel, hogy Sámuel mester mindent elkövet a baba megszerzésére, ha szükséges, olyan árban, amit Faláb Matyi hajlandó érte fizetni.

- És most, édes fiam, - szólt ünnepi hangon Sámuel mester - mivel az üzleti dolgon tul vagyunk, hadd fejezzem ki köszönetemet, hogy a jó útra tértél, hogy lehetővé tetted apai szivemnek megbocsátani annak a lánynak, aki szembeszállt apai akaratommal és megkeserítette életem tizenöt esztendejét. Most már megmondhatom, hogy nagyon nehezemre esett magamban tartani a haragot iránta, de az igazság és az erkölcs nagyobb úr az én gyönge akaratomnál. Erkölcs és igazság szabályozza az életet, ezek nélkül úgy élnénk, mint az állatok, az erősebb felfalná a gyöngébbet, a gyermek a szülőjére támad és minden szentség kipusztul az életből. Ezt jegyezd még meg magadnak, kedves fiam, mert a végső cél mégis magasabb erkölcsi világrend biztositása s a munka, a kitartás az életrevalóság csak e cél szolgálatában érnek valamit.

- Úgy van - bólogat Faláb Matyi.

- Ezt még a lelkedre kellett kötnöm, mielőtt mint jó, elnéző és megbocsátó apa a keblemre ölellek.

Faláb Matyi most leszállt a pultról s gúnyosan nézett a meghatott arccal, kitárt karokkal előtte álló mesterre.

- A keblére ölelne? - szólt éles hangon. - No lám, kedves após, ha magának ilyen érzelgős hajlamai vannak, akkor azt mondom, amit maga mondott nekem az imént: becsap, mert szíve van.

- Nem úgy van, fiam, a tulajdon vérem...

- Hagyja a tulajdon vérét, kedves após, a tulajdon vére a szemeláttára koldult s maga nem törődött vele. A tulajdon vére tizenöt esztendőn keresztül csak egy jó szaváért esdekelt s magának a kisebb gondja is nagyobb volt annál, mi lesz az unokáiból, akik szintén a tulajdon vére. Nem szemrehányáskép mondom, ellenkezőleg: elismerem, hogy a tulajdon vére tizenöt esztendőn keresztül sokba került volna magának, ha nem tagadja meg s azt is elismerem, hogy most már a szívére is hallgathat, mert tudja, hogy nem kerül pénzébe. De azt is tudom, hogy az üzletben nem lehetnék eléggé szigoru az érdekeim megvédésénél, ha az apai érzelmek kötnek engem s ezért arra kérem: hagyjon továbbra is engem gondoskodni a tulajdon véréről s maradjon minden úgy, ahogy eddig volt.

Sámuel mester lehorgasztotta a fejét. Félig elfordulva motyogta:

- Ahogy akarod.

De aztán hozzátette:

- Nem is láthatom őket?

Faláb Matyi kacagott.

- No lám, milyen kíváncsi lett. Hogy akarja őket látni? Amilyenek voltak, rongyokban, csontvázra fagyva, vagy amilyenek most: kiöltözve, meghizlalva és nyomoruságtól örökre meggémberedett lélekkel?

- Ne kinozz, - fakadt ki Sámuel mester - unokáim vannak s olyan magányos ember vagyok. Hiszen végtére, akárhogyan lett volna is, mégis csak ő értök dolgoztam és nekik szereztem azt is, amit - megengedem, nem kellett volna tenni - tőlük megtagadtam.

- Már pedig, kedves após, én elhatároztam, hogy ha a gyerekeim nem kellettek magának éhesen, most maga nem kell nekik, mikor jóllaktak. De a lányához - elismerem - joga van. Azt láthatja tőlem, föltéve, hogy ő látni akarja magát. Most isten áldja, holnap ismét eljövök és irást csinálunk a megegyezésről.

Sámuel mester morgott valamit s széttekintett a boltban. Aztán egy puskához, meg egy babához nyult:

- Legalább vidd ezt nekik a nagyapjuktól.

Faláb Matyi alig bírt magával, úgy nevetett:

- Csakugyan? Ingyen küldi nekik? Szegény nagyapó, azt sem tudja, hogy mekkorák az unokák. Az egyiknek küldhetne már eleven huszárt, a másiknak egy bibliotékát. Isten vele, az unokái már kinőttek a boltja portékáiból.

Ezzel kitopogott az ajtón, rá sem nézve a magába merült öreg emberre. De kocsijába ülve, összeszorult a szive:

- Hm, ki hitte volna? Még ő is ember!

HARMADIK RÉSZ.
A BÁLKIRÁLYNŐ.

1.

- Jaj de jó babának lenni! - gondolta aranyhaju Rózsika, mikor a hintóból kiemelték, mikor fölvitték a káprázatos széles márványlépcsőn, mely süppedő selyempokróccal volt bevonva. Mikor végigvitték a kerek folyosón, melybe csupa aranykilincses fehérajtó nyilt, a cifra cselédek során, akik hasig hajtották előtte a fejüket s ámuló szemmel nézték. Mikor hallotta maga mögött a suttogást:

- Milyen gyönyörű baba!

Mikor bekerült Álma hercegnő hálótermébe, ahol a kisleány nekiesett az uj babának s magához szoritotta:

- Egy hercegnő ölelget - gondolta magában. Valami olyat is gondolt, hogy jó volna ezt a nagy boldogságot át is érezni, mert roppant öröm lehet az ilyesmi, de csakhamar az is eszébe jutott, hogy jobb így, ha nem tud örülni, mert az sem fog akkor fájni, ha bánat éri.

De nyomban megfájdult kicsi szive, mert a hercegnő a dadának megmutatta a síró szerkezetet. Igy kell forgatni a gombot - nini, már sír is a baba. Ugy-e? Aztán valódi könnyek ezek, nem kell vizet tölteni a baba fejébe, nincs is rajta nyilás, mert belül valódi agyvelő van. S masina sincs a mellében, mely mamát mond, mert valódi szív van belül. Nem hiszi? No né! Igy van, egy hercegnő nem szokott hazudni, mint a közönséges emberek. Különben majd ha öreg lesz a baba, akkor majd baltával fölvágatja s akkor meg lehet látni belül a valódi agyvelőt és a valódi szivet.

Tudni kell, hogy a dada nem közönséges cseléd volt, mert ilyennel egy hercegnő nem áll szóba. Hanem maga is báróné volt s a szobalány, aki a hercegnőre takarított, bárókisasszony volt. Nem is zsoldért, bérért szolgáltak, hanem a tisztességért, hogy egy valódi, vérbeli hercegnőre ráhuzhatták az ingecskét s türhették a komiszkodásait. Mert ha megharagudott, a hercegnő tépegette a dadája szürke haját, ami szintén nagy tisztesség, noha nagy fájdalom volt s a lábával taposott a szobalány-bárókisasszony gyomrán, ami szintén irigység tárgya, mert így jut majd a bárókisasszony a hercegné ő kegyelmessége jóvoltából grófi férjhez.

Aztán igy kell visszasrófolni a gombot. Csodálatos. Álma hercegnőnek abban a pillanatban jutott eszébe visszasrófolni a gombot s elállítani a sírást és beszédet, amikor aranyhaju Rózsika belemelegedett a fájdalomba s nemcsak azért sírt, mert muszáj volt, hanem mert akart is, mivel a vágyakodás erőt vett rajta s jól esett epekednie.

- Mama, mama!

Egy kicsit bajnak érezte, hogy ami más mondanivalója lett volna, nem volt kimondható. Az esze elevenen járt, mint azelőtt, de a nyelve béna volt. S nehéz volt megszokni a teljes érzéketlenséget. Nem érezte, ha hozzányultak, önmagát sem érezte. Mintha levegőből lett volna, mintha szellem lett volna. De ha megfeszitette akaraterejét, hogy kezét-lábát megmozgassa, akkor nem levegőnek, hanem agyagnak érezte magát, olyan nehéz volt. Igy csak látott minden gyönyörüséget, mely vele megesett, látta, hogy a hercegnőt selyemágyba fektetik, gyémántos csillagot tüznek a hajába, vetkőztetik, öltöztetik s közben meg is szólaltatják.

Aztán Álma hercegnőnek más mulatsága akadt. A szobalánnyal maga után cipeltette aranyhaju Rózsikát a szomszédos játékszobába. Nagy kerek terem volt ez, köröskörül polcokkal, a

falakon mindenféle játékszer, majdnem annyi, mint Sámuel mester boltjában. S egy óriási kerek asztal körül selyemszékeken ültek a babák. Már úgy, ahogy babák ülni szoktak. Elvetett, lógó, behajlott karokkal, lábakkal, mereven abba az irányba nézve, amerre ültették, unatkozva, lélektelenül. Rózsika úgy gondolta, hogy jó nem érezni semmit, mert különben nagyon rossz lenne elgondolni, hogy ezek közt kell az életét töltenie.

- Nincs több szék? - kiált Álma hercegnő - akkor mars te, engedj helyet az én beszélő-siró babámnak, akiért százezer forintot fizettünk.

És ezzel tarkón ütött egy gyönyörü fekete haju babát, amely nagy koppanással a földre esett s hogy, hogy nem, elhullajtotta a bal szemét.

- Igy ni - szólt Álma kisasszony gyöngéden - ide ülj és meg ne moccanj, amíg a bál kezdődik. Nekem még sok dolgom van, végig kell szekiroznom száz cselédet, el kell törnöm tizenöt porcellánvázát, különben nem mulnék elég hamar az idő estig. Ezek itt buta babák, nem igen fogsz velök mulatni, de most te is buta baba vagy. Ti pedig becsüljétek meg új társatokat, mert őt tettem meg babakirálynőnek, hát majdnem úgy tiszteljétek, mint engem.

A hercegnő ment s Rózsika egyedül maradt társaival.

- Ez kellemetlen - gondolta s végig nézett rajtuk. Változatos sorban vagy huszan voltak együtt. Szőkék, feketék, barnák, urihölgyek, parasztok. Volt két bohócz is plundrás fehér ruhában, piros csillagokkal a lisztes arcukon, volt muzsikás baba is, aki frakkban hegedüt szorított az álla alá s volt két nagyon szép francia baba között egy remek huszártiszt, kipödrött bajuszszal, sarkantyus csizmával, aki a bal kezét egyre kardja markolatán tartotta s rendkivül harciasan nézett a szembenülő muzsikusra. Csákója egy kicsit félre csuszott, de ez nem volt baj, mert ezzel még félelmesebbnek mutatkozott, mintha részeg lenne.

- Milyen buták - gondolta magában aranyhaju Rózsika - és ezeknek a társaságában kell majd mindig lennem?

És megint gondolta, mennyire jó, hogy nem tud érezni, különben rosszul esnék neki ez a társaság.

De csakhamar valami különös birizgálást érzett az agyában. Eleinte azt hitte, hogy elaludt és álmodik, de nem, ébren volt és nem álmodott. Az alakok körülötte merevek és mozdulatlanok voltak, de merevségükben, mozdulatlanságukban különös árnyalatok mutatkoztak. S anélkül, hogy hang hallatszott volna, világosan értette, hogy a francia babák valami olyat mondtak: trés intéressante s a bohócok, a nélkül, hogy megmozdultak volna, a nyelvüket öltögették rá, a huszár pedig mintha izgett-mozgott volna s azt dörmögte volna a bajusza alatt -

- Teringettét, teringettét!

Sőt, ami még jobban meghökkentette, azon vette magát észre, hogy ezek a babák rajta is mozdulatokat észlelnek, sőt a gondolatára úgy felelnek, mintha beszélt volna.

- Meg vagy hökkenve? - értette az egyik parasztbabától - no mintha most kerültél volna ki a gyárból. Nem tudod még, hogy mi épp úgy vagyunk babák, mint az emberek emberek?

- Ha ezek tudnák, hogy én ember vagyok - gondolta Rózsika.

Általános meglepetés a társaságban.

- Vraiment? Impossible... mit nem mond! No ilyet! Ez bizony csak henceg, különb akar lenni nálunknál - zsibongott végig a társaságon.

- Kedves kisasszony, - dörgött a huszártiszt - amit ön velünk el akar hitetni, az egyszerüen hihetetlen, azért ne vegye sértésnek, ha nem is hisszük el.

- Hiszen én nem is szóltam semmit, - gondolta Rózsika - nem is tudtam, hogy megértik, amit gondoltam, hát akkor hogyan akartam volna velök valamit elhitetni?

- Furcsa, - szólt a muzsikus-baba - úgy beszél mint mi s azt mondja, hogy nem szólt semmit.

- Maga, drágám, tán hazudós babának készült? - elméskedik a bohóc s anélkül, hogy megmozdult volna, szaltomortálét vetett a székén.

- Vagy hülyéknek tart bennünket, azaz egészen olyannak, mint ő maga - szól a másik s orrát az asztalra téve, úgy pöndörült, mint az orsó.

Rózsika pedig ezt gondolta:

- No most megharagszom - s erre az egész társaság rátámadt:

- Csak nyugodtan kisasszony, nyugodtan, üljön vissza a helyére, majd valahogyan megértjük egymást - szólt a huszártiszt, akinek a legnagyobb tekintélye volt s ezért úgy érezte, hogy neki illik a legnyugodtabbnak s a legokosabbnak lennie. - Hát a kisasszony azt állítja, hogy nem szólt semmit, csak gondolt valamit?

- Most is csak gondolom, hogy felelek magának - gondolta Rózsika s nézte a huszárt, vajjon az megértette-e.

- Sajátságos, pedig érthetően és világosan kezeli a babanyelvet - dörmögi a huszártiszt.

- Affektál - sipítja egy kicsi alvóbaba, aki igen hercigül ült egy gyüszünyi trónuson.

- Ez már sok, - gondolta Rózsika - hát ha ez a babanyelv és én értem a babanyelvet, akkor értsetek ti is az én nyelvemen. Úgy van, ahogy gondoltam, én ma reggel még eleven hét éves kislány voltam, aztán Sámuel mester babát csinált belőlem, aki valódi könyeket tud sirni s azt tudja mondani: mama, mama! Ha hiszik, jó, ha nem hiszik, azt sem bánom.

S Rózsika erre úgy érezte, mintha az imént nagy lárma lett volna s most siri csönd állott volna be. A babák, úgy látszik, megszeppentek tőle, vagy legalább is megingott a kételkedésük.

- Különös, nagyon különös, - véli a huszártiszt - de a kisasszony úgy beszél, hogy udvariatlanság volna mélyebb vizsgálódás nélkül tovább is kételkedni szavaiban. Bocsánatot kérek, én bizonyára nem akarok hölgyeket sérteni, de az eset különössége legyen mentségem. Akarna talán olyan kegyes lenni, hogy egy kis vizsgálatot engedne meg? Legyen nyugodt, a férfiak elfordulnak s a hölgyek néznek csak oda.

- Micsoda vizsgálatot akarnak ezek? Kiváncsi vagyok, mit láthatnak rajtam.

- Akkor, uraim, mindenki hunyja be a szemét. Hölgyeim, önök meg nézzék meg, hogy valóban más-e a kisasszony, mint mi vagyunk.

Nagyon furcsa volt. Egyikük sem mozdult, de azért Rózsika tudta, hogy a férfiak csakugyan elforditották a tekintetüket, a hölgyek ellenben erősen ránéztek, sőt mintha a ruháját is megnyitották volna s a fülébe néztek volna.

S hogy, hogy nem, rémület, ámulat, meglepetés és megdöbbenés fogta el a hölgytársaságot:

- Csakugyan, agyveleje van, szive van és belül semmi kóc, csak megkövesedett hús, még az erek és idegek is megvannak! - kiáltották s a két francia baba nekiesett Rózsikának s csókolgatta:

- Ma chérie, ma mignonne! Ah que je vous adore!

- Legyünk barátnők - selypitette egy honi gyártmány s a pici alvó baba sipogta:

- Az ölébe akarok, az ölébe akarok.

Egy tót baba pedig ezt hápogta:

- Leszek a szobalánya, én fogok kiszolgálni.

A muzsikus-baba pedig megemelte cilinderét, a huszártiszt szalutált s a két bohóc egymás fejetetejére állva, csókokat vetett aranyhaju Rózsika felé.

- Előkelő származás, - szólt egy hajporos rokokó-baba - meg kell ezt becsülni. Én mondom, aki szintén finom márki vagyok, de emberi multtal nem dicsekedhetem.

- Csak kis koldusgyerek voltam - felel Rózsika, aki már megbarátkozott azzal, hogy a gondolata egyszersmind beszéd.

- Szinte hihetetlen, - udvarol a huszártiszt - teringettét, ezzel a hajjal, - a saját haja? - Csakugyan, a saját haja! Ezzel a hajjal még boltoskisasszony is lehetett volna.

- Nem értem - gondolja Rózsika.

- Ő - sugja neki a rokokó-baba - sok esztendeig hevert a boltban s ezalatt a boltoskisasszony porolgatta. Szerelmes lett belé s most mint afféle huszár, azt az egy nőt, aki vele foglalkozott, megteszi az előkelőség netovábbjának.

- Milyen életük van? - kérdezte Rózsika.

- Ó, - szólt a muzsikus-baba - a lehető legjobb. Jól bánnak velünk, már azokkal, akiknek tudománya megérdemli a jó bánásmódot, amint látja, elég jó társaságban vagyunk, s olykor, ha a hercegnőnek társasága van, igen jól szórakoztatnak bennünket. A hercegnő például az én mulattatásomra a kis Auguszta grófnőt szokta ide hozatni.

- Az enyémre meg Imre herceget, - szól a huszártiszt büszkén - de már kezdem unni azt a fiut, aki folyton párbajozik velem, pedig fogalma sincs a vívásról. Még kardja sincs.

S nagyot csörrentett a saját kardjával.

- Velem is játszanak - szólt a tót baba, de a többi megvetőleg nézte végig.

- Paraszt!

A tót baba erre összehuzta magát s többet meg sem mukkant.

- Aztán jó úrnő a hercegnő? - kérdi Rózsi.

- Remek, aranyos - szólt a lelkesedés valamennyiből.

- Én olyan kegyetlennek véltem.

- Kegyetlen? Mi az?

- Hát kegyetlen. Nem sajnálja, ha más szenved.

- Szenvedni? Mi az?

- Hát... hát... ha például maguknak levágná a lábát.

- Hohohó, - mosolygott a muzsikus - akkor a klinikában uj lábat csinálnak nekünk.

- De hátha össze-vissza töri magukat, aztán eldobja a szemétre?

- Ez gyakran esik meg, - szólt az asztal végéből egy kisasszony - de mindig mással, nem mivelünk.

Ekkor Rózsika a szép fekete babára nézett, aki arcon feküdt a padlón, a szeme pedig az asztal lábához gurult volt.

- Hiszen ezzel is ilyen rosszul bánt!

- Hát ez nem más? - nevet a rokokóhölgy. - Akivel rosszul bánt, az már más, ahhoz semmi közünk.

S a többi helyeslően bólintott.

Valami meleg részvétet nem igen tapasztalt Rózsika uj társai között, de hát ő maga is gondolt, de nem érzett semmit a tönkretett babával, aki miatta pusztult el.

- Mi lesz most vele? - kérdi.

- Hát itt marad még egy ideig, amig bejönnek, aztán fogják s viszik a padlásra a többi babalom közé.

- Istenem, mi is oda fogunk kerülni?

- Lehetetlen, legfölebb ezek a parasztok, de mi többiek előkelőek vagyunk, bennünket megbecsülnek, mi örökké élünk.

- Nagyon csodálatos, hogy maguk élnek, - véli Rózsika - amig ember voltam, azt hittem, hogy a baba nem él, mert az emberek azt hiszik, hogy a baba nem él.

- Emberi elfogultság, - szól a muzsikusbaba - az emberek azt hiszik, hogy ők mindent tudnak, pedig a tudás legjava nálunk van. - Ugy-e, hogy élünk? Erről tehát nem kell sokat okoskodni. Aki magából, drága királynő, babát csinált, meg tudta önt tenni babának, de azért sejtelme sincs arról, hogy milyen maga.

- Be szépen beszél - szól rajongva az egyik francia hölgy s a másik sóhajtva bólintott:

- Quel érudition!

A muzsikus-baba udvariasan meghajolt:

- Én eleinte tudósnak készültem, - szólt - csak aztán jutott eszébe a babacsináló-segédnek, hogy hegedüt dugjon az állam alá. A tudományom azért megmaradt, ha művészettel tökéletesedtem is. Az emberek nem tudják, mi az élet. Azt hiszik, hogy lélek kell hozzá. Pedig csak forma kell hozzá. Mihelyt az anyag emberformát kap, életet is kap. Igy él a baba, él a szobor, él a kitömött állat s az élet csak akkor szünik meg, ha szétmálik a forma. Igy mi addig élünk, amig szét nem tagozódunk, s az ember maga is addig él, mig teste porrá nem vált, de erről az emberek nem tudnak, azt hiszik, akkor haltak meg, amikor eltemetik őket.

- Nagyon buták az emberek - dörgött közbe a huszártiszt.

- S ön valóban gratulálhat magának, - folytatta a mondatot a muzsikusbaba - hogy most magasabbrendű lénnyé vált.

- Maguk többek, mint az emberek? - csodálkozik Rózsika. - Hiszen az ember csinálja a babát!

- Éppen azért. Hát a szobalány több, mint a hercegnő, azért, mert ő dolgozik s nem a hercegnő? Isten az embert azért teremtette, hogy babákat csináljon, s legyenek gyerekek, akik a babákat szórakoztassák. Ez csak világos!

- Furcsa, pedig az ember hatalmában vannak, ha valamelyiküknek eszébe jut összetaposni magukat...

- Ez igaz. De a farkas is megeheti az embert, azért a farkas mégsem több, mint az ember.

- Tyü, de komolyak vagytok - rikolt az egyik bohóc.

- Inkább muzsikálj egyet s ne papolj! - kiált a másik s társát derékon kapva, az asztalra pöndörült vele.

A társaság erre fölvidult s a huszártiszt kezébe tapsolt:

- Huzd!

Felpattant s sarkantyuit összeütögetvén, meghajolt Rózsika előtt:

- Szabad kérnem egy tourt?

Nagyon furcsa volt. A huszártiszt mereven ült a helyén, mégis előtte állt s táncra kérte. Ő sem mozdult meg, mégis tudta, hogy elfogultan ugyan, de fölemelkedett helyéről s a huszár karjába dült. S a többi is veszteg maradt, mégis táncolt s a muzsikus baba sem csinált semmit, mégis hegedült. S jókedvü tánc kerekedett, mikor az ajtó nyilt, s egy lakáj belépett. Rózsika megijedt, de a többi nem törődött az emberrel, mulattak tovább, s Rózsika megértette, hogy az ember nem lát mást, mint a kerek asztalt s a körülötte ülő merev babákat. S akkor ő is átlátta, hogy az ember alsóbbrendü teremtés s a baba sokkal többet tud, mint amiről az embereknek sejtelmük van.

2.

Öt óra felé Álma hercegnő, a hopmester, Pribicskó Janó és a szobalány-bárókisasszony benyitottak a játszóterembe. A hercegnőn csodaszép aranyruha volt, gyémántokkal áttörve, hajában rubintokból készült rózsa diszlett s a selyemcipellője csatja csak úgy szikrázott a drágakövek fényétől. A többi is diszben volt, még Pribicskó Janó is tetőtől talpig vörös bársonyba volt bujtatva. A hercegnő egy hosszu pálcikával a kezében végigjárt a babaasztalon s azzal csapott az egyes babákra.

- Ezt, meg ezt, ezt nem, ezt sem és természetesen ezt.

Amely babát a botütés érte, büszkélkedve nézett mellőzött társára. Azt jelentette, hogy ezek részt vesznek a bálban. A kitüntetés a két francia babát, a rokokó dámát és valamennyinek megbotránkozására a tót pesztonkát érte, az utolsó pedig, akit t e r m é s z e t e s e n a bálba kellett vinni, Rózsika volt.

Ezek lesznek az udvarhölgyei és lovagjai, - szólt a hercegnő - ő pedig lesz a bálkirálynő. De micsoda csunya hajdisze van! El vele!

S ezzel letépte róla a gyémánt éket, a sarokba hajította s kivette a maga hajából a rubintrózsát s odatüzte neki. Aminek a következése az volt, hogy Pribicskó Janónak a padlóra kellett feküdnie s a hopmesteri pálca megtanította a hercegnőt, hogy a drága ékszerekkel csinján kell bánni, mert azok a jó isten adományai s ahol az ember ékszert talál, azt föl kell szedni, nem pedig elhajítani.

S hogy jó példát adjon maga is, nyomban fölszedte és zsebrevágta a gyémántdiszt.

S ekkor megindult a menet. Három fehér selyembe bujtatott lakáj fogta a babákat és vitte a hercegnő után.

- Jól fogunk mulatni, - sugta a huszártiszt Rózsikának - én fogom megtáncoltatni.

- Én is a lovagja vagyok, - szólt a muzsikus - a hercegnő parancsolta s az ő parancsát még a tiszt ur is tartozik respektálni.

- Az én kardom erősebb, mint a maga hegedüje - szólt fitymálva a huszár. - Mit bánom én a hercegnőt? Én katona vagyok.

A termek végtelen során, mikben Rózsika menybeli csodákat látott, a bálterembe érkeztek. Ennek a pompájától még az ő babaszeme is hunyorgott. Nem volt annak se vége, se kezdete,

mert a két szemközti fal kristálytükörrel volt bevonva. Vagy tizezer villamos lámpa vakitotta a szemet s bevillogtatta a legtávolabbi zugot is. Az oldalfalakon hatalmas szövött képek voltak, csatakép az egyik, tizezer kihimzett harcossal, pásztoridill a másik, cicomás hölgyek és urak hosszu, virágos pásztorbotokkal legeltették a hófehér báránykákat s nimfák muzsikáltak hozzá. A mennyezet pedig tele volt angyalokkal, menyországban, felhőszékeken ültek, felhőhabokban úsztak és meztelenek voltak és nem szégyelték magukat.

- Ezekben is van élet? - kérdezte Rózsika a gavallérjától.

- Csak félélet, - felelt a tudós muzsikus a tudatlan huszár helyett - csak látni tudnak, de hallani és beszélgetni nem. Szomoru élete van az ilyen képnek, inkább mozsárba töretném magamat, semhogy ilyen életet éljek.

A hosszu terem közepén óriási márványszökőkut pocskondiázó vizitündérekre ontotta vizsugarait. Egész pálmaligetek huzódtak meg egyes benyilófülkékben. A mérhetetlen teremben Rózsika roppant kicsinek érezte magát, de az embereket is iszonyuan törpéknek látta. A hercegnő pedig olyan volt, mint egy kis szemtelen aranylégy és Rózsika csodálkozott, hogy olyan otthonosnak érzi magát benne s körül sem néz.

- Minek diszítenek itt mindent, ha senki meg nem bámulja? - tünődött magában.

Erre már a huszár tudott felelni.

- Az emberek, ha gazdagok, azért pazarolnak minden diszt a termükre, hogy úgy tehessenek, mintha nem is volna dísz a disz. Ez azután imponál a többinek.

A felső sarokban egymás fölé emelkedő apró kék bársonyülések voltak, úgy mint egy gerezd a cirkuszból. Középen egy nagyobb, arannyal diszített trónus volt. Erre ültették aranyhaju Rózsikát s körülötte, mögötte az apró ülésekre a kiséretét. A huszárt pedig a háta mögé állitották, s kivonatták vele kardját. Erre a huszár iszonyuan büszke volt, mert ő állni és kardot tartani is tudott, sőt azzal hencegett, hogy ha lova volna, lovagolni is tudna. De természetesen bálterembe nem engednek be lovat.

Alig hogy elrendezkedtek a babák, megjelent csodaszép udvarhölgyek és lovagok kiséretében a hercegasszony ő kegyelmessége. Lehetetlen leírni, hogy mennyi fényesség ömlött rajta végig, pedig fekete ruha volt rajta, de csillagokkal átszőve, alján egy üstökös száguldott végig csupa drágakövekből és gyöngyökből. Az urak váltig óbégatták, hogy milyen szép ma ő kegyelmessége, de a hercegasszony szerényen a tükrökben kápráztatván magát, sóhajtva mondotta:

- Mióta drága uram meghalt, nem akarok szép lenni s az egyszerűségnek hódolok.

Amire a hölgyek kijelentették, hogy ennél egyszerübben már igazán nem lehet öltözködni.

A hercegné aztán végigmustrálta a babákat s azok elhelyezését. Meg volt elégedve. Aranyhaju Rózsikának a fejére is tette a kezét.

- Igazán szép, igazán remek, az ember nem is hinné, mire képesek a mesteremberek. Ha látták volna ezt a csenevész koldusgyereket, egy fillért sem ért. S most megéri a százezer forintot is.

Aztán magához ölelte Álma hercegnőt.

- Boldog vagy, édes gyermekem?

- Most még igen, de azután se boszantson meg senki - felelt az édes gyermek s zöld szeme máris dacosan villogott.

- Gondom lesz rá, de te is jól viseld magadat. El ne felejtsd, hogy te vagy a házikisasszony és akik jönnek, a vendégeid lesznek. Tehát el kell feledned, hogy az én egyetlen gyermekem vagy és előzékenynek kell lenned. Nem szabad a lányok haját huzigálni, a fiuknak az orrát cibálni, sem pedig a nénikéknek szamárfüleket mutatni. Igéred?

- Igen, de aztán mind tessenek ám nekem, mert aki nem tetszik, azt megverem.

A hercegné mosolyogva nézett körül.

- Nem bájos gyermekesség?

S a hölgyek és urak kivétel nélkül bájosnak találták ezt a gyermekességet.

Fönt a karzaton elhelyezkedtek a muzsikusok és hangolták hegedűiket. Lentről harangcsengés jelezte a vendégek jöttét. A hercegné a nap hősével az érkezők elé ment s a küszöbön fogadta őket. Imre herceg volt, papájával, egy tömérdek rendjellel ékesitett katonatiszttel és mamájával, egy majdnem olyan gazdagon öltözött kövér, szőke és csinos urihölgygyel. Imre herceg csatos cipőben, fehér harisnyában és fekete bársonyruhában volt. Sovány, nagyszemű, szőke gyerek volt, mintegy nyolc éves, aki szeliden meghajtotta magát a társaság előtt, kezet csókolt a hercegasszonynak s aztán mély, szertartásos meghajlás után megölelte és megcsókolta Álmát, aki unokatestvére volt.

- Gratulálok, Álmácska, - szólt - születésed napjára.

- Én megmutatom neked a valódi gyermekből készült beszélő-siró babámat, - szólt köszönés helyett Álma - tudom, ilyet még nem láttál.

- Majd azután, ha itt lesznek mind a vendégek - intette őt a hercegné, de Álma kézen fogta Imre herceget s rá sem hederítve mamájára, magával vonta. Ám a fiú ellentállt:

- Mamád nem engedte meg - szólt szeliden.

- Ma nekem nem parancsol senki, - toporzékolt a bájos gyermek - senki se boszantson, különben a földre fekszem és minden vendéget megverek.

- Eredj csak vele, - szólt szelid mosollyal a hercegné. - Álmácska egy kicsit akaratos, ami nem szép, de ma születése napja van s úgy akarom, hogy jól mulasson.

Imre herceg engedelmesen követte rokonát.

- Itt jön a bajtársam, - szólt a huszártiszt Rózsikához - most mindjárt párbajozni fog velem, de ne higyje, hogy ő jobban vív, mint én, csak engedem magamat megszuratni, hadd legyen meg szegénynek az öröme.

- Ez az! - szólt Álma hercegnő és diadalmasan Rózsikára nézett.

S Imre herceg a huszártiszt legnagyobb boszuságára sem akart vele párbajozni, csak nézte Rózsikát, meggyökeredzett lábbal, félig nyilt ajakkal, oly erősen és merően, hogy a köny a szemébe gyült.

- Akarod, hogy sírjon és beszéljen? - buzgólkodott a hercegnő s megforgatta a gombot. Rózsika szemeiből megeredt a köny, szivébe gyűlt az epedő fájdalom s megszólalt panaszosan:

- Mama! Mama!

S közben látta a kis fiút, aki egész mivoltában megrendült, akinek szeméből köny köny után szivárgott, aki megsimogatta a babaarcát, letörölte a pergő könyeket s remegő hangon fordult a hercegnőhöz:

- És igazán gyermek volt? Olyan, mint én vagy te?

- Dehogy olyan, - kacagott Álma - hanem rongyos, utálatos koldusgyerek, olyan, amilyet a kocsimmal százat is elgázoltattam már.

- Állítsd el a sírását, kérlek - könyörgött a fiú.

De Álmácska nagyon mulatságosnak találta unokabátyja megindultságát s azért is tovább siratott és panaszoltatott a babával.

- Az istenre kérlek, könyörgök, nem birom hallgatni.

- Jaj de nagy vitéz vagy! - ingerkedett a bájos hercegnő - csak azért is, csak azért is!

- Gondold meg, hogy igazi ember volt s talán most igazán az anyját hivja!

- Úgy kell neki, mért volt koldusgyerek! S kell is igazán sírnia, különben meg volnánk csalva s mama visszakövetelné a pénzt a boltostól s nekem sem kellene a hamis baba.

- Áh, Álmácska, gratulálok... édes... kedves... csókolom a kezét, hercegnő... ó be gyönyörü baba! Ó be remek ajándék!

A vendégsereg gyülekezett lassanként köréjük s ezek a köszöngetések, felkiáltások tőlük eredtek. Álma hercegnő egyiknek sem fogadta köszönését, gratulációját, csak a fejével intett feléjük s az alázatosan hajlongókat meg sem látta. A hercegné ugyanis nem volt gőgös arisztokrata s mint a jótékony nővilág feje, mindenféle emberekkel, még polgáriakkal is érintkezett. S törekvése lévén, hogy gyermekét hasonló szabadelvü szellemben nevelje, a gazdag polgárcsaládok gyermekeinek is küldött néhány meghivót. Ezek remegve, boldogan és alázatosan, elfogultan és ügyetlenül állottak s zavarukban egyik lábukról a másikra nehezedtek. S mivel sem a hercegnő, sem a többi főnemes gyermek figyelembe sem vette őket, lassan egymásra találtak, egymáshoz bujtak, s a mulatság közepette egy kicsi, alázatos csapatot alkottak.

- Ez a születésnapi ajándékom, - mutatta be Rózsikát a házikisasszony - ugy-e szépen tud sírni és beszélni? Százezer forintba került s valódi gyermek volt!

A gyermeksereg odáig volt a gyönyörűségtől. Nézegették, hallgatták Rózsikát. Auguszta grófnő gyönyörűségében megölelte Álmát.

- Milyen boldog is vagy, hogy ilyen ajándékot kaptál.

A polgárgyermekek között a billiomos Köves Albert bankár leánya, a nyurga, mandulaszemü René, izgatottan fordult társnőihöz:

- Ha a jövő héten hozzám jöttök, nálam is láthattok majd ilyen babát, vétetek egyet a papával.

Irén bárókisasszony megtapogatta Rózsika arcát, aztán nézte keztyüje ujján a csillogó könycseppet:

- Igazán valódi.

Aztán a szájába kapta az ujját.

- És sós is, mint a köny! - kiáltotta ámultan.

- És szép, jaj de szép - lelkesedett Guszti őrgróf urfi, egy vöröshaju, biztos nézésü és köpcös termetü uriember, aki a legjobb táncos volt, s akinek minden leány udvarolt.

- Szép, mint minden baba - jegyezte meg Álma hercegnő kissé nyomatékosan.

- Nem, Álma, - szólt a szeladon urfi - szép, mint minden nőnek lenni kellene, s ha igaz, hogy valódi gyerekből készült...

- Hogyne volna igaz - pattog Álmácska - mikor én mondom.

- Akkor kár, hogy nem maradt meg gyereknek. Akkor a szeretőm lehetne.

- No bizony, ilyen ordináré koldusgyerek!

- Természetesen, a szeretőim mind szegények lesznek, vagy legalább is polgáriak. A szegényeket és polgáriakat nem kell feleségül venni, mondotta apám és neki ezt tudnia kell, mert ő miniszter és szinházintendáns volt.

- Ha élne, rá se tudnál nézni, olyan csunya lenne. A boltos csinálta és öltöztette széppé.

- Nono, Álmácska, te féltékeny vagy, azért beszélsz igy. De nekem mindegy, ha majd nagy leszek és téged kell feleségül vennem, akkor már volt száz szeretőm s jóllaktam a szépséggel.

- Nem leszek a feleséged, te utálatos, pöffeszkedő szamár te! - kiáltotta Álma s az összeszólalkozásból csunya botrány lett volna, ha szerencsére ebben a pillanatban meg nem szólal a zene s Imre herceg szertartás szerint, mint legnagyobb rangu a társaságban, táncra nem viszi Álmát. Ez nagyon szeretett táncolni s csak villámló tekintetet vetett a goromba Gusztira, aki nevetve, minden teketória nélkül, derékon kapott egy kislányt a polgáriak közül s megpörgette:

- Én csak veletek mulatok, - szólt - mert titeket meg is csókolhatlak, s nem vagytok olyan unalmasak, mint a finom lányok.

- Milyen hercig gyerek - suttogták a polgáriak s csillogó szemmel nézték az előkelő gyerekek táncát.

- Álma, - szólt Imre herceg tánc közben - sírni hagytad a babát.

- Hadd sírjon egész este, amig mi mulatunk, csak nem fogok mindig ott állni s a gombját igazgatni!

- Pedig olyan szomoruan sír, mintha fájna neki.

- Jaj de nagyszerü volna, - lelkesedik Álmácska - ha tudnám, hogy fáj neki, még jobban szeretném, mert akkor belül eleven volna.

De amig keringtek, míg a tánc mámora lassanként átragadt az egész aranyos társaságra, Pribicskó Janó biborvörös livréjében Rózsika háta mögé került s elállította a síró gépezetet. Imre herceg észrevette s hálásan hunyorgatott a fiú felé, aki ismét a háttérbe vonult, a lakájok közé s faarcával részvétlenül bámult a csillogó tömegbe.

A báli hangulat mind zajosabb lett, az apró arcok nekihevültek, a szolgáktól körülhordott frissitők és édes sütemények is vigan fogytak. Aranyhaju Rózsika körül állandó bámuló sereg verődött össze, még a mamák és papák is odahuzódtak s esküdöztek, hogy ennél érdekesebb babát nem láttak.

- S igazán szegény gyerekből készült? - hápog Guszti urfi édesapja, egy Kossuth-képű kopasz úr, rendkívül tiszteletreméltó orral s rendjelekkel teleaggatott frakkal - hiszen ez nagyszerű, ha ez a találmány olcsóbbá tehető, akkor rendkívül nagy társadalmi jelentőségre tehet szert. A szegénység egy csapásra meg lenne oldva.

- Ó, a szegényügy - sóhajt a hercegasszony - bizony annak megoldása éget, ezt én tudom legjobban, aki mindig csak a szegényügygyel foglalkozom. Mekkora nyomor és mennyi szegénység, kegyelmes uram! Ha önök átlátnák, hogy ez a legégetőbb kérdés, akkor föl-építenék a nagy táncpalotát, melyet egyletem hasztalanul kér az államtól, hogy benne a szegények javára táncolni lehessen.

- Mit táncolni? - pattog katonásan Imre herceg apja. - Ne táncoljanak az emberek a szegények javára, hanem cselekedjünk mi. Miből áll a polgári társadalom? Szegényekből és gazdagokból. A gazdagok tőlünk lopták a pénzt, hát a tőlünk lopott pénzt szét kell osztani a szegények között, ez az igazság!

- Hja, barátom, - véli finom mosolylyal a miniszter úr - a törvény máskép vélekedik. Mivé lenne a tulajdon tisztelete?

- A törvény! Lárifári! Hát más törvényt kell csinálni. A tulajdon tisztelete pedig az ördögé, hiszen azok a gazdagok, akik tőlünk lopták mindenüket, nem tisztelték a mi tulajdonunkat.

- Mi hasznunk, ha elveszik tőlük s a szegényeknek adják? - szólt közbe István gróf, a leggazdagabb grófi családnak utolsó sarja, aki az ősi vagyon végső romjait lumpolta el - ami a mienk volt, azt csakugyan el kell szedni, de vissza kell adni minekünk.

A miniszter úr finom beavatottsággal és a tudós elnézésével hallgatta ezt a meggyőződéses vitatkozást, aztán István gróf vállára téve a kezét, mondta:

- Öt századot átaludtatok barátom, ma egészen más a világ és más az oligarcha politika. Ötszáz évvel ezelőtt még lóra ülhettél és vitézségeddel szerezhettél, amennyit akartál, vagy a királytól kaphattál dús javadalmat. De ma egészen más a tempó. Ma a király szegény, mert neki is szűk fizetése van, ellenben a donációkat a nép adja. Azért minden meggyőződéses oligarchának demokratikus politikát kell vallani.

- A nép ad donációkat? - csodálkozik Imre herceg apja.

- Az, az. Nem hitlevéllel, hanem amúgy. Mint ahogy a méh mézet gyüjt nekünk, mint ahogy a disznó víg röfögéssel szalonnát és sonkát termel nekünk, abban a hitben, hogy ő most jóllakik, azonképpen, ha okosan kezeljük, ez az egész alkotmányos, demokratikus méhraj, vagy csürhe nekünk gyüjt és nekünk hízik. És ezért hasznos a nép, ezért kell erősitenünk és - kegyelmes asszonyom, ezért mível Istennek tetsző jó cselekedetet, mikor a szegények ügyét fölkarolja.

- Ó - sóhajt a hercegasszony - az még járja, hogy oly sokat éheznek és nyomorognak, de olyan bűzük van, olyan elviselhetetlen a szegénység szaga, ha legalább ettől meg tudnám őket szabadítani, akkor nem tartanám kárbaveszettnek fáradságomat.

E bölcs és közérdekű beszélgetések alatt a bál vigan tovább folyt. Mikor Imre herceg helyére vezette Álmát, ez szörnyen megijedt.

- Istenem - kiáltott föl - elromlott a siró baba, mert nem sír.

- Dehogy romlott el - szólt Imre herceg megnyugtatóan - csak a te botos fiúd elállította, míg táncoltunk. Magam láttam.

- Pribicskó? Csakugyan? Merészelte?

Ezzel odarohant Rózsikához s megforgatta a gombot. A baba nyomban sírt és beszélt. Imre herceg pedig rémülettel látta, hogy míg ő csak megnyugtatni akarta Álmát, iszonyú bajba keverte szegény Pribicskót.

- Janó! - kiáltott Álma.

A hosszú fiú fölmerült a babaemelvény mögül. Álma hercegnő egy darabig gyilkos szemekkel nézte s tanakodott, mit csináljon vele, aztán hirtelen kivette a huszárbaba kezéből a kardot s végigvágott vele Pribicskó Janó arcán, hogy kidagadtak a véres sávok s a fiú, aki csak a botütésekhez volt szokva, fájdalmában ordítani kezdett s karjait védően az arca elé tartotta.

- Elveszed a karjaidat? - rikácsolt a kis hercegnő. - Meg ne mozdulj, mert ki akarom szúrni a szemedet.

S odarohant a fiúhoz s kardjával a szemének bökött, de Imre herceg rémülten a kardba markolt s szinte durván félrelökte:

- Álmácska, - kiáltott rémülten - gondold meg, a szeme!

- Az enyém, - kiáltott a hercegnő - azt tehetek vele, amit akarok. Hogy mert a babámhoz nyúlni? Kiszurom a szemét, kivágom a szivét, fölakasztom, megégetem, kinek mi köze hozzá, hogy mit csinálok a magaméval?

A nagy lármára a kicsi vendégek ijedt arccal elhuzódtak, a nagyok pedig odasiettek.

- Az istenért Álmácska, - szólt a hercegné szeretettel - botrányt csinálsz.

- Ki akarom szúrni a szemét, mert a babámhoz nyult!

- Jó, jó, de ne itt, soknak nagyon csunya látvány volna, aztán még rosszul is lehetsz tőle s vége a mulatságnak.

- Akkor leszek rosszul, ha nem szúrom ki a szemét.

- Kék vér, ősi vér, - lelkesedik Imre herceg apja - mi lesz ebből, ha nagyra nő!

- Mit csináljak? - tanácstalankodik a hercegasszony - ó ezek a haszontalan paraszt teremtések, annyi jót tettünk vele, a faluból hoztuk ide s most ilyen bajokat csinál nekünk.

- Ki kell szúrni a szemét, annyi bizonyos, - szól a politikus miniszter - csak az a kérdés, hogy használhatják-e majd, ha megvakult. S ha használhatatlanná vált, változtatni kell a nevelési rendszeren.

- Hiába minden, - szól a hercegasszony - ismerem az én drága gyermekemet, ha egyszer valamit a fejébe vett, annak meg kell történnie s a mulatság is megromlik s nem tudom, miféle kellemetlenségeim lesznek az eset miatt. Ezek a mai birák...

- Számíthat rám, - szól a miniszter úr - a főbaj az, hogy a mulatság megromlik.

Az okos emberek nem tudtak a bajon segíteni, de segített aranyhaju Rózsika. Folyton-folyvást csak mondogatta, sirdogálta:

- Mama! Mama!

S a feldühödt hercegnőcskét idegessé tette ez a beszéd s dühösen nekirontott, hogy a gombot visszafordítsa. Ám úgy látszik, hogy amikor megindította, nagyon hevesen fordított rajta, vagy más baj történt: denikve a gomb nem engedett s Rózsika rendületlenül tovább mondogatta:

- Mama! Mama!

- Nem hagyod el? - kiáltott rá a hercegnő.

Természetesen hiába. Álmácska dühösen csavargatta a gombot, de a gépezet nem állott meg. Toporzékolva ordított a babára:

- Ne óbégass! nem akarom tovább hallgatni.

- Majd megpróbálom én - szólt szeliden a hercegasszony és a gombhoz nyult, de még ügyetlenebb volt, mint maga Álmácska.

- Nem lehet, - szólt - majd el kell hivatni a boltost.

- De azt akarom, hogy hallgasson el, - rikoltott a boldogtalan gyermek - bizonyára akarattal teszi, hogy engem boszantson. Te! - ordított ismét a babára - elhallgass, különben össze-szúrlak.

S a karddal, mely kezében volt, végig is vágott a Rózsika fején, akiből azonban továbbra is peregtek a könyek és jött a panaszos szó:

- Mama! Mama!

- Az istenért, a drága baba! - sikoltott a hercegasszony - akkor inkább szúrd ki a Janó szemét.

Ám Álmácska már se nem látott, se nem hallott.

- El kell hallgatnia - kiáltott s ütötte-vágta a babát, ahol érte.

- Borzasztó, - sopánkodott a hercegasszony s a gyerekek iszonyodva és rémülten vonultak félre, a nagyok pedig köteles udvariassággal a bál közönsége iránt, csak nézték, nézték, mi lesz ebből.

Aranyhaju Rózsika arca már össze-vissza volt repedezve. Lehámlott róla az elefántcsontszin, lehullott róla a bal arca, ezüstruhája rongyokban lógott a mellén, térdén. De csak azért is panaszkodott: mama, mama, mintha az ádáz pusztítás nem érdekelné, vagy mintha éppen azért sírna és hivogatná anyját, mivel ennyire bántják.

Ekkor mintha csoda történt volna. A káprázatos világosság a teremben egyszerre fekete homályba borult. Kialudtak az összes lámpák. Nem történt csoda, de Pribicskó Janó, aki ziháló mellel nézte a kegyetlenkedést s nem tudta megvédeni a babát, aki miatta szenved, talán okosságból, talán ostobaságból, egy csavarintással eloltotta a lámpákat. Tán arra gondolt, hogy a sötétségben a hercegnő nem tud majd hová vágni, tán arra gondolt, ami valóban bekövetkezett, bizony egy ilyen faarcu gyerekről semmit sem lehet biztosan tudni.

A fényes terem elsötétült s egy pillanatra mindenkinek elállott a szava. De aztán csak derengeni kezdett - mindenki feketeségben maradt, de a szétmarcangolt baba feje körül szikrázott a fény és sebhelyes arca arany világosságban meredt a homályba merült társaság felé. S a könnye befutott minden kardvágásba s panaszosan, epedve hangzott tovább is a szava:

- Mama, mama!

- Angyal! - kiáltott Imre herceg és térdre borult. - Imádkozzunk, mert ő angyal!

- Angyal, angyal! - zsibongott az egész gyermeksereg s rémülten, az istenség közellététől megihletve térdre borult s összekulcsolta a kezét.

Álma hercegnő egyedül állt a kis karddal a kezében s határozatlanul nézett a térdeplő vendégseregre. Aztán akkorát vágott a Rózsika arcába, hogy szája ketté hasadt.

- Ostobák vagytok, a haja világít - kiáltott - s most ki fogom tépni a haját is, mert gyülölöm ezt a babát, nem kell nekem!

Valamelyik inas ismét meggyujtotta a lámpákat s a gyerekek, mintha álomból ocsudtak volna föl, a szemüket dörzsölték s nézték a megkinzott babát, mely gyönyörü szőke volt, de többé nem angyal.

- Ne bántsd - könyörgött Imre herceg.

- Mit? Azért is, mert ti mind szeretitek s te szebbnek tartod, mint én vagyok s az az utálatos Guszti is szerelmes belé. Pusztuljon, pusztuljon, addig ütöm-verem, mig egy ép porcika lesz benne.

S most kézzel esett neki a babának, fejét a földhöz vágta, hajából csomókat tépett ki, majd a kardot beleillesztette a nyak hajlásába, hogy lefeszítse a fejét a törzsről. A teremben zugott, morgott a megrémült gyermekek sóhaja, a nagyok szörnyűködő összemordulása, a hercegasszony sikongatása a kárba veszett százezer forintért s belecsendült, mint a harangjáték, ütemesen, szabályosan, a megkínzott baba szava:

- Mama, mama!

S ekkor megtörtént a legrettenetesebb, a képtelen, az érthetetlen merénylet: mikor Álmácska kardja megtalálta a nyak közét, egyszerre röpült, röpült s messzire a földön elterült. S ott, ahol állott, egymással szembe nézett Imre herceg és Pribicskó Janó, remegve, értetlen arccal s tanakodtak: melyikük volt tulajdonképen, mert mind a ketten egyszerre ugrottak a bájos hercegnőre s markolták meg és lódították el.

A hatás rettenetes volt. A hercegasszony sikoltva rohant gyermekéhez.

- Gyermekem, drágám, ilyen gazság! Ki mert téged bántani?

A Kossuth-képü katona ur szó nélkül kihuzta kardját s végigvágott vele Pribicskó Janó fején, aki vakkanás nélkül összeesett. Imre herceg apja pedig megragadta fia karját:

- Ilyen neveletlen vagy te? Megállj, a hercegnőnek példás elégtételt fogok adni a te rovásodra.

A vendéggyerekek pedig iszonyodva robogtak szét a hozzájuk tartozók felé, sírás, zokogás és rémült kiáltozás hangzott össze-vissza a díszes tündérteremben, ahol egy negyedórával ezelőtt még vidám mulatság folyt.

Álma hercegnő pedig, aki puha szőnyegre esett, halotthalványan elnyult s meg sem mozdult. A szemét is lehunyta, éppen csak a szája rángatódzott s a dühtől habzott. Édesanyja kiáltozására nem felelt, meg akarta szekirozni, hadd higyje halottnak, aztán nem tudta már, hogy mit csináljon. Rettenetes harag dult benne s majd szétvetette a szívét. Mit csináljon? Milyen boszu van ami kielégíthetné? Aztán fölvisongott, mint a vércse s visszarohant a babához. Ott feküdt Pribicskó Janó vérében, hát a cipője sarkával verte a fejsebét, melyből a vér patakzott.

Pribicskó Janó ordított. Vékony, cérnavékony volt a hangja, hogy belefurakodhatott minden láthatatlan résbe. Végighasogatta minden ember idegét, megdobbantotta minden ember szívét.

- Mama, mama! - hangzott közbe a torz babának még mindig ernyedetlen szava. Ám Álmácska nem rendült meg, Álmácska nem hallott semmit.

- El akarom pusztítani a világot, - kiáltotta - s haljon meg, aki hozzám nyult!

- Ez volt - szólt a hercegasszony, a földön fetrengőre mutatva.

- Ez is, de a másik is, - visongott a kislány Imre hercegre mutatva - s én le akarom vágni a fejét.

Ezt azonban már nem türhette az igazságos miniszter ur.

- Gyermekem, - szólt szigoruan - amit te művelsz, az már elvetemültség. Amíg nyomorult kötelességfelejtő, hálátlan és szemtelen szolgáról volt szó, értettelek, de a magad fajtáját is a cipőd sarkával akarod taposni? Ha az én gyermekem volnál, ezért szigoruan megbüntetnélek.

A higgadt beszéd hatott: Álmácska lehorgasztotta fejét s zöld szeme mélyen a szemöldök alól gyilkos zöld tekinteteket vetett a remegő Imre urfira.

- Bár csak te is szolga lennél, - vicsorította fogai között - de így is meg fogsz lakolni, tudom, hogy mi fáj neked, ez ni!

És ezzel nekiesett aranyhaju Rózsikának, fogta a karját, eltörte, neki támasztotta lábát a térdének s vad erővel addig nyomogatta, mig hangos, fás reccsenéssel ketté nem roppant. A Rózsika fél lábát feléje sujtotta a szegény hercegfiúnak, aki kezét arca elé csapva térdre hullott s keservesen zokogott.

- Igy jó, így jó s most hordjátok el ezt a szemetet, ezt a rongy babát is, meg ezt a rongyos fiút is. A padlásra velök, hadd rothadjon ott mind a kettő.

A miniszter a hercegasszonyhoz fordult.

- Nem kellene orvost hivni? - szólt halkan.

- Istenem, igaza van, - kiáltott a hercegasszony - a drága gyermeknek talán megártott a felindulás.

A miniszter bólogatott. S nyomban megjelent az orvos s komoly képpel megvizsgálta, vajjon a felindulás nem ártott-e meg a drága gyermeknek. De bizony megártott neki, a mulatságot fel kell függeszteni s kerülni kell mindent, ami a hercegnőt izgathatná.

- Tehát minden kívánságát teljesíteni kell - véli a hercegasszony.

- Legalább most még - véli az orvos.

- Akkor vigyék őket a padlásra, a babát, meg a Janót. Istenem, százezer forintba került s egy napig sem tartott. Ilyenek a magyar mesteremberek - fordult panaszosan a miniszterhez, aki komoran bólintott a fejével.

S vitték aranyhaju Rózsikát a padlásra. És vitték az élettelen Pribicskó Janót a padlásra. S a huszártiszt-baba állt a Rózsika üvegtrónja mellett s gondolta:

- Vajjon visszaadják-e a kardomat?

S a rokokódáma összesugott a francia babákkal:

- Milyen pöffeszkedő volt, mert ő volt a királynő. Ennek ugyan megadták.

S a francia babák visszasuttogták:

- Mon dieu, kell hogy egyenlőség legyen az életben, akár cementből, akár valódi gyermekből készültünk is.

A tót baba pedig nem szólt semmit, csak tünődött, hogy hát ilyen a nagyúri mulatság?

S kiürült a fényes terem s Imre herceg lopva a kabátjába rejtette aranyhaju Rózsika arcából a szilánkokat. Lent fogat-fogat után robogott elő s nyelte el a rémült vendégeket. A kapu sarkában pedig egy kapus viaskodott egy fekete, madárorrú asszonnyal, aki minden áron a palotába akart menni, ahol a gyermeke hivja. Persze, ki is nevették s mikor már nagyon szemtelenkedett, hát meg is verték.

3.

A padlás a hercegi palotában is padlás. Deszkákból, mestergerendákból van összeróva, cserepeken keresztül hat át a nap heve, a tél hidege és fogva marad a poshadt levegőben. A hercegi padlás is tele van lim-lommal, mint a közönséges emberé s az sincs betegápolásra berendezve. Aranyhaju Rózsikát odacsapták az egyik sarokba, Pribicskó Janót a másikba. Aranyhaju Rózsika tovább sírta a könyeit, Pribicskó Janó meg sem mukkant. S a két lakáj, aki felcipelte, aki odacsapta, mikor betették maguk után a padlásajtót, csak annyit mondogattak:

- Ez sem éri meg a holnapi napot.

S mikor leértek a padlásról, akkor még eszökbe ötlött:

- Mégis rossz helyre tétették, mert ha meghal, akkor ott rothad a fejünk fölött, ez pedig kellemetlen lesz a kegyelmes asszonynak.

- Tán szólni is kellene erről a főkomornyik úrnak.

- Minek? - véli a másik. - Annak több esze van, mint nekünk, a főudvarmester úrnak több esze van, mint a főkomornyik úrnak s a hercegné ő kegyelmességének több esze van, mint a főudvarmesternek. Nekünk pedig semmi eszünk sincs, mert mi csak lakájok vagyunk.

Ezt a másik bölcsen átlátta s nem is törődtek többet a dologgal.

És sötét volt már a padláson, noha az egyik ablak nyitva volt s besikonghatott a szél. S a kürtők odafenn is bugtak és fütyültek jókedvükben, mert a szél az egyetlen pajtásuk, aki tréfákat csinál a füst mulatságos bodorintásából. De az a zúg, ahová Rózsika hullott, mégis csak világos volt, bearanyozta az aranyhaj aranyfénye.

És Rózsika körülnézett s nem fért a fejébe, ami történt, noha megértett volt minden szót s látott mindent. Tudta, hogy szét van zúzva, hogy a lába el van tépve s ott fekszik mellette, hogy az ezüstruhája ronggyá lett, ő maga pedig most itt, a padláson fog sírni és mamája után kiáltani örökkön-örökké. S gondolta, hogy milyen jó, hogy mindezt nem érzi s gondolta, hogy milyen szörnyűség az, hogy mindebből nem érez semmit. S nézett a sebesült szegény fiúra, aki érez és él és meg fog halni, mert belőle nem csináltak babát. S tudta, hogy ez a fiú ő érette hal meg, és sirt és szerette volna, ha könnye a szegény fiúért folyna. S elgondolta, hogy ez a fiú most meg fog itt halni abban a hitben, hogy egészen el van hagyatva és sejtelme sincs róla, hogy a roncs babában élet és tudat van s ha ki nem ölték volna belőle az érzést, hát sajnálná és siratná.

Ekkor fölneszelt. Közvetlen közelében valaki szólt:

- Mi ujság az udvarnál?

Csak akkor jutott eszébe Rózsikának, hogy ezt babanyelven értette meg. Körülnézett s maga mellett, szoknyájától félig elfödve, egy szőke babafejet pillantott meg, melynek csak fél szeme volt s a halántékán a máz le volt koptatva.

- Hát a puszta fejek is tudnak beszélni? - csodálkozott Rózsika.

- Micsoda badar kérdés - felelt a babafej s ekkor köröskörül ismételték és nevetgéltek:

- Micsoda badar beszéd, úgy tesz, mintha ma készült volna el.

- Te mióta vagy itt? - kérdi Rózsika a fejtől.

- Régóta, nagyon régóta.

- S ki vágott le a törzsödről?

- Ki? Csak nem hiszed, hogy különb vagy nálamnál! Tudd meg, én a hercegnő babája voltam s csak ő nyulhatott hozzám és ő tépett le a testemről, hogy megnézze mi van belől s mikor látta, hogy semmi sincs belől, hát ő személyesen megharagudott rám s rámcsapott egy ezüst tányérral. Ettől is hullott ki a szemem.

- Te talán nem a hercegnőé voltál? - hangzott a másik oldalról a kérdés. Egy aranykoronás urfi intézte hozzá, akinek a hasa ki volt vájva, de a csizmája ép volt, ellenben a két karja visszájára volt ficamítva. - Mi mindnyájan a hercegnő babái voltunk s téged nem tűrünk meg magunk között, ha nem a hercegnő vert össze-vissza.

- Be felfuvalkodottak vagytok - szólt rájok Rózsika - ha érdemesnek tartanám, megmondhatnám nektek, hogy valamennyien együttvéve sem kerültök annyiba, mint én. Értem a hercegasszony százezer forintot fizetett Sámuel mesternek.

- Az sok, nagyon sok - felelt egy kinai porcellánbaba, akinek a két keze hiányzott - de azért lehetséges, mert látom, hogy valódi könnyeket tudsz sírni s embernyelven is beszélsz.

- Ez igaz - véli egy ballettáncosnő, aki kopasz volt - s a haja is világít. Hja, százezer forintért már lehet valaki csodababa is.

- És ki ütött össze-vissza s ki törte le a lábadat?

- Ki? - S aranyhajú Rózsika érezte, hogy ő most roppant gőgöt fejt ki. - Hát ki merte volna ezt tenni egy százezer forintos babával, ha nem a hercegnő?

- Mert megharagítottam. Féltékeny lett rám. Imre herceg meg Guszti őrgróf szerelmes lett belém, hát bosszúból tette s azt a szegény fiút ott a sarokban is miattam ölte meg.

- Ó, - szólt a ballerina - ez meglehet, az a Guszti gróf felém is kacsintott sokat, de velem nem ment semmire, mert a szemem nem mozog.

Aranyhajú Rózsikát meg elragadta a hatalmi gőg és most már, mikor látta, hogy az eddig hallottak is mennyire imponálnak a társaságnak, elmondta azt is, hogy ő valódi gyermekből készült, még csak ma délelőtt s hogy a hercegnő születésnapi bálján ő volt a bálkirálynő. Ott történt az egész szerencsétlenség ő vele, meg azzal a szegény fiúval ott a másik sarokban.

A padlásablakon ekkor ijedten robogott be: egy szélroham s oszlopba riasztotta a papiros hulladékokat; egy fekete macska, amely a szél nyomában rohant s eltünt, nem tudom hol; aztán valami sötét emberforma tömeg, amelytől a macska ijedt meg s fejjel előre bujva, ugyancsak macskaügyességgel bukfencezett be a padlás közepébe.

- Uff, - szólt kezét a hóna alá csapva - be hideg van.

Aztán aranyhaju Rózsika felé közeledett.

- Jó vezetőm voltál, a háztetőn a hangod irányában mentem s most jó lámpásom leszel, de előbb elállítom a szavadat, mert most már semmi szükségem az óbégatásodra.

Amint az aranyhaj fénykörébe ért, Rózsika megismerte benne Fajankó Gyurit. Ott állt a torz fiú, széles állkapcsait egymáshoz csattogtatva, bal fülét hol kifeszítve, hol lelohasztva s nézte Rózsikát.

- Hm, téged ugyan szépen helybenhagytak, a pofád aligha fog valaha beforradni s a lábad, no az megvan, azt meg lehet foldani. No de most jössz te báránykám, világitsd meg ezt az odút.

Ezzel a baba hátát vizsgálgatta s alig néhány szempillantás alatt sikerült neki a kikapcsolás.

- No de most már akarva sem sírhatsz, óbégathatsz többet - szólt elégedetten - ha csak új kapcsot nem csinál Sámuel mester.

S fogta Rózsikát s mintha lámpás volna, bevilágított vele a zugokba, míg megtalálta Pribicskó Janót. Nem jött már abból vér, meg sem mukkant, meg sem moccant már szegény.

- Jé, - szólt fejét csóválva Fajankó Gyuri - tán volt annyi esze, hogy meghalt.

A hosszú fiú arca elé tartotta az aranyhajat, mely élesen rávilágított annak viaszksárgaságára, de egyben a szája előtt meglibbenvén, arról tanúskodott, hogy a fiú még lélegzik.

- Nagyon ostoba - szólt vigyorogva Fajankó Gyuri - no hát, ha már magától nem volt esze a meghaláshoz, én bizony nem segítek neki. Hé, - kiáltott s megrázta a sebesültet - hát étvágyad támadt? Pálca helyett kardot ettél? Ugyancsak elrontottad vele a gyomrodat.

Ezzel valami furcsa, drótos acéllemezt szedett ki a zsebéből, furfangos csodaszerkezettel s tenyerére erősítette. Rózsika megismerte ezt az acéllemezt, melylyel Sámuel mester őt megdermesztette s arra gondolt, hogy Fajankó Gyuri a hosszu fiúból is babát akar csinálni. Gyuri azonban a tátongó fejseben huzta végig az acélt s nyomban elsimult rajta a sebhely s kemény

réteggé vált, olyanná, amilyen Rózsika egészében volt. S a jéghideg érintéstől fölocsudott az elalélt s rámeresztette szemét az éktelen vigyorgó fiúra.

- Szervusz, - szólt ez - ma reggel ugy-e vigabban voltál?

Pribicskó Janó után nézett a törpe arcába, aztán a történtekre eszmélve, kezével a fejéhez kapott.

- Sohse kapkodj, pajtás, ahova nyultál, nem érzel koponyát, de azért megvan a kobakod egészen.

S most már vághatnak oda karddal, ketté is vághatják, de te már nem érzed. Azért ne busulj, úgy illik, hogy a koponyád épp olyan legyen, mint a hátad közepe, meg ami még lejebb van. A doktorok nem gyógyítottak volna meg ilyen alaposan, de ilyen hamar sem.

Pribicskó Janó körülnézett, újra meg újra nyomkodta fejét, aztán bambán kérdezte:

- Meghaltam?

- Dehogy haltál meg, pajtás, csak ide kerültél az ócska vasak közé. Szedelőzködj föl, ha tudsz, itt a kulacs, igyál, ha szomjas vagy s ha éppen érezni akarsz valamit, hát nyujtózkodjál, akkor a csontod ropogásától orditani fogsz, annyira eleven vagy.

- Hogyan kerültél ide?

- Tán előbb megköszönnéd, hogy idejöttem.

- Köszönöm.

- Szivesen, máskor is. Hát úgy jöttem ide, hogy megtudtam, hogy ide hurcolkodtál ezzel a bájos babával együtt.

Pribicskó Janó most Rózsikát nézte és a szeme megtelt könnyel.

- Szegény baba, most már tudom, mi az a sajnálat.

- Csakhogy már tudod. És a sajnálat, úgy látszik, nagyon jótékony dolog, mert a nélkül elpusztultál volna. Hát úgy volt, hogy ülök a boltban, mert Sámuel majsztramnak közgyülése volt a városnál, hát csak nyilik a boltajtó s bedül rajta egy fiú, elegáns, fess fiú, bársony ruhában és prémes sipkával s az arcán két jégcsap az odafagyott könnyektől. Reszketett minden ízében és a majsztram után tudakozódott.

- Az nincs itt, mondom én, de én az inasa vagyok és kitanultam a mesterségét s a fülhuzáson kivül mindenhez értek.

- Ojé, óbégat ő olyan finom hangon, mint a cukorsütemény, akkor mit csináljak? Én csak megszöktem hazulról s nem tudom, mikor szökhetem megint és nagy szerencsétlenség történt a bababálon s azt gondolta, hogy a majsztram segíthet. Aztán töviről-hegyire elóbégatta az egész históriát, ami a bálon történt, hogy téged lekaszaboltak s az aranyhaju babával együtt a padlásra dobtak s ő neki majd meghasad a szíve, hogy az a gyönyörüséges baba, aki valódi gyermek, most a padláson porlik. No lám, gondoltam, ez jó fiú, de a Pribicskó Janóval ez sem törődik, mert nem került százezer forintba. Én pedig azt gondoltam, a babának nem nagy baj, ha a padláson fekszik, de Pribicskó Janóval örök barátságot kötöttem, annak baj volna ott maradni vérbe fagyva. Hát szóltam a hercegfiúnak...

- Imre herceg - szól közbe Pribicskó Janó.

- Az, az. Imrének hivják az istenadtát, hát szólok neki: szerencse, hogy a majsztram nincs itt, mert az a hercegnővel tart s ördögöt törődik repedt babákkal és vérző cselédfiúkkal, hanem itt vagyok én, én majd segítek, ha ő engem valahogyan be tud segiteni a palotába. Amire ő azt

mondta, hogy mi sem könnyebb ennél, ő a büntetést már úgy sem kerülheti el, majd a palota hátsó kapujánál fog rám várakozni, ott a kis portás be fog minket ereszteni, aztán, mikor elmondtam neki, hogy a háztetőre is kell jutnom, hát annak is tudta a módját, mert a padlásra a cselédlépcsőn lehet feljutni s ott csak az a rész van becsukva, ahol a babák vannak, meg az, ahol a kegyelmes fehérnemü szárad. A többi nyitva van, onnan juthatok a háztetőre s a háztetőről ide. No hát úgy is volt, s amíg én itt veled mulatok, a szegény herceg urfi lent fagyoskodik a kis kapu aljában. S ha még sokáig itt fecsegnénk, akkor meg is fagy. Tehát jerünk szaporán, mind a hárman.

- Nem tudok, - nyögi Pribicskó Janó - nem birok meg sem mozdulni.

- Ejnye teremtette, hát kapaszkodj a hátamra.

A hosszu fiú nagy kínnal Fajankó Gyuri nyakába kulcsolta a karjait, de amint ez vele föl akart emelkedni, hát csak nem birta a saját teste sulyát.

- Vigyen el az ördög, hát most mit csináljak veled? - mérgelődött a fiú.

Pribicskó Janó pedig szomorúan nézett rá.

- Ne haragudj, pajtás, inkább hagyj itt, én értem úgy sem kár. Hanem a babát vidd magaddal s ha lehet, segíts rajta.

- De már ebből nem eszünk, - felelt Fajankó Gyuri elkomolyodva - bocsáss meg pajtás a goromba beszédemért, ez csak arra jó, hogy sirva ne fakadjak, mikor így találllak. Barátságot kötöttünk, mert te is, én is verésből élünk s jó szived van, mint nekem. Nem fogsz te itt pusztulni, vagy én is veled pusztulok.

- Nem birok, leesnék a háztetőről, ha odáig jutnék is, - sóhajt a faarcú fiú - vidd csak a babát, mielőtt jönnek és egészen tönkre teszik.

Fajankó Gyuri komoran maga elé meredt.

- Ez a baba, - morogta - milyen édes jó kislány volt, hogy megesett rajta a szívem. Aztán, hogy baba lett belőle, ez a hercegurfi hogy bolondul utána. Azt is a lelkemre kötötte, hogy a babát mentsem meg, pedig hát mi baja eshetik még a babának?

Aztán egyszerre a padlásablaknak ugrott.

- Mindjárt visszajövök - kiáltott s kibujt belőle.

A szél, nem lévén már senki, akitől féljen, ordítva és hencegve vetette magát Pribicskó Janóra, hogy csak úgy vacogott a foga.

Beletartott egy jó félórába, míg az ablakban ismét megjelent a fekete emberalak s belebukott a padlásba. Mintha megháromszorozódott volna. Olyan vastag volt, mintha önmagát nyelte volna el, amellett a karján egy nagy kosár lógott.

- Igy ni - szólt, mikor talpa földet ért.

Ezzel leszedte magáról a vastagságot. Egy nagy meleg gyapjukendő került le róla, alóla egy puha párna, meg még egy puha párna, meg egy paplan.

- Itt pedig, - szólt, a kosarat a földhöz csapva - találsz mindent ami kell, hogy éhen ne halj, húst, kenyeret...

- Jaj, nem eszem én húst, meghizom tőle.

- No né, - mérgelődik Fajankó Gyuri - hát azt hiszed, hogy ezután is betöltöd hivatalodat? Csak egyél bátran fiam, neked befelegzett. Téged sem fognak többé nádpálcával traktálni. No de mindenekelőtt igyál.

S szájához tartott egy üveget, tele tejjel.

- Most pedig figyelj ide. Lemenni nem birsz, lecipelni nem birlak. Aztán azt sem tudnám, hova dugjalak lent, mert az én palotámban elfelejtettek vendégszobát berendezni. Tehát itt maradsz. Nagyon jó hely, ha van mibe takaróznod, van mire hasalnod s van mit harapni.

- A tied ez a drága holmi? - kérdi Pribicskó.

- Ördögöt az enyim. A hercegasszonyé.

- S te loptad?

- Loptam volna, de nem volt rá szükség. Elmondtam lent a herceg urfinak, hogy mi baj idefönt s mire van szükség. Aztán a világ olyan, hogy ha én a kapustól kértem volna egy falat kenyeret, mivel nincs ennivalóm, hát kilökött volna. De mivel a hercegurfinak van ennivalója, hát többet is adtak neki, mint elbirtam volna. Hát érted? Itt maradsz és ha unatkozol, játszhatsz a babákkal. De valahogyan el ne áruld magadat. Ha betoppannak, akkor lapulj, mintha meg volnál halva. Majd hébe-korba bekukkantok hozzád és fölfrissitem az elemózsiádat. Különben pedig csak bizd magadat rám, nem foglak elhagyni.

- És a baba?

- A baba, azt elviszem. Annak jó dolga lesz, arról lehetett gondoskodni. Azt a hercegúrfi viszi magával a palotájába s ott eldugja a könyvei között. Vagy ha nem bátorságos ott, akkor majd ideadja nekem s én eldugom a majsztram boltjában a többi lim-lom között. Erről különben még nem határoztunk, azt majd odalent fogjuk megbeszélni.

- Elviszed a babát - motyogta Pribicskó Janó.

- El hát, vagy neked kellene itt, társaságnak?

- Nagyon szeretem - motyog a faarcú fiú és két köny gördült végig az arcán.

- Hallod-e, - mordul rá Fajankó Gyuri - te is szereted, én is szeretem, a hercegúrfi is szereti. Ennélfogva a baba a hercegúrfié lesz s nem a mienk. Ezt csak átlátod, nem?

- Igazad van, vidd.

S Pribicskó Janó, aki nem tudott fölemelkedni, magához ölelte a babatörzset s megcsókolta a merev, nyitott szemeket, a kettéhasadt ajkat s az össze-visszavagdalt arcot.

- Isten veled, - szólt - buta fiú vagyok, azért beszélek hozzád úgy, mintha értenéd a szavamat. De ha csakugyan értenéd, akkor hallhatod, hogy te vagy, aki megindítottad szívemet s megtanítottál, hogy nemcsak az van a világon, hogy a pálcaütés ne fájjon. Igen, - szólt fuldokolva - van szív, van lélek, van részvét és aztán - a kardcsapás az fáj, nagyon tud fájni.

És aranyhaju Rózsika értett mindent és nem tudta megmondani, hogy mindent ért. S gondolta magában, milyen különös is az, ez a fiú megtanult érezni tőle, aki immár megszünt érezni tudni.

És Fajankó Gyuri megszorította barátja kezét, hóna alá kapta Rózsikát, zsebre dugta a letörött lábát s kimászott az ablakon. Huh! Micsoda szél! Majd lesodorta. Aztán visszamászott egy másik ablakon s a keskeny padláslépcsőn leért végre a hátulsó kapu aljába, ahol a kis hercegúrfi várta. Egyenesen a baba után kapott, mely nehezen, otrombán terült a mellére s nézett a merev, okos, tiszta, de élettelen szembe.

- Istenem - sóhajtott - ha nagy leszek, nem fognak többé eleven gyerekből csinálni babát, megtiltatom a királylyal.

- Jó, jó - motyogott magában Fajankó Gyuri - és ha én nagy leszek, két inast tartok s annak mindennap meghúzom mind a két fülét. Isten tudja mi lesz belőlünk, mire nagyok leszünk!

NEGYEDIK RÉSZ.
A PRINCESSZ MEG A PÜSPÖK.

1.

- Ez is ember! - gondolta Faláb Matyi, amikor Sámuel mestertől elrobogott. Ezt Fajankó Gyuri épenséggel nem tapasztalta. Mert a mester óvatosan a piros kárpithoz sompolygott s vaktában mögéje nyúlván, elkapta Fajankó Gyuri fülét, aki nagyot ordított.

- Hallgatództunk? - sivít Sámuel mester. - Kilessük a kenyéradónkat? Tudni kell, micsoda üzleteket csinál? Be akarjuk árulni, akinek éppen kedve van megtudni, mi történik itt?

- Ne bántson majsztram, csak kiváncsi vagyok, de nem árulok el semmit.

- Nem is tanácsolom fiacskám, mert jól tudod, hogy micsoda hatalmam van nekem, s akire megharagszom, azzal mit csinálhatok, hogy soha senki meg nem tudja.

- Csak nem csinál belőlem is babát? - ijedezik most már ingerkedve Gyuri, mert a füle kiszabadult a majsztram ujjai közül.

- Majd kolbászt csinálok belőled, te gézengúz, te.

De csak lecsillapodott a majsztram s a műhelybe lépve, csöndes, jóságos hangon szólt:

- Ha már hallgatództál, hát akkor tudod is, hogy miről van szó.

- Tudom hát, de letagadhatom.

- Fölösleges. Akkor beavatlak a dologba, sőt foglalkoztatlak benne. Hallottad, hogy az a gazember, akarom mondani, a kedves vőm azt a babát akarja megszerezni.

- Azt az eleven babát? Hogyisne!

- Nem tudod, hogy mi van azzal a babával?

- Nem én, a hercegasszony elfelejtett uzsonnára hívni s meghívó nélkül nem megyek akár-hova.

- Ne szemtelenkedj, fickó. De mivel tudom, hogy szemtelen vagy, hát megbízlak ezzel a fontos dologgal. Valahogyan ki kell tudnod a hercegi palotában, hogy az aranyhajú baba épen van-e még s ha igen, akkor módját kell ejtened, hogy valami hiba essék benne, mely miatt ide hozzák javitani. Érted?

- Nem én.

- Világosabban beszéljek? - s az inas füle után nyúlt.

- Nem kell, már értem, majsztram. Hát majsztram meg akarja szerezni a babát, de nem akarja megfizetni. S mivel ellopni sem lehet, hát rontsam el.

- Mikor tanulsz már becsületet, te gazember? Ellopni nem lehet? Lopni nem szabad, tiltja az isteni és emberi törvény. Hát azért kell úgy idehozni, hogy becstelenségbe ne essünk.

- És vissza is fogja adni, majsztram, ha kijavította?

- Hogyne, hogyne!

- Akkor minek lopjam el?

- Megint lopásról beszélsz? Ahhoz semmi közöd. Amit tőled kívánok, azt tedd meg, a többi az én dolgom s amit én csinálok, az mindig becsületes.

- A majsztram meg lesz velem elégedve. Most mindjárt menjek?

- Most én megyek. A szegény csecsemőket szoptató egyletben kell előadást tartanom. Addig ki ne mozdulj a boltból s ha vevő jön, akkor, ha muszáj, a feléért adhatsz mindent, ami a cédulára írva van.

- Vagy a duplájáért, ha lehetséges.

A majsztram fölrakta a cilinderét, megcibálta a kecskeszakállát s jóságosan mosolyogva kilebbent a boltajtóból. Fajankó Gyuri szamárfüleket csinált utána s kidugta a nyelvét is. Aztán nagyokat kacagva a műhelybe ment, ott tengersok limlomot ledobott egy ócska ládáról s az ócska ládából kihúzta aranyhajú Rózsikát.

- Ó majsztram - szólt magában röhögve - szerezzem be a drága babát? Tudjam meg, hogy mi történt vele? Rontsam el, hogy legyen mit kijavítani rajta? Ha tudná, hogy amit be kell szereznem, már egy hónap óta itt van s egy hónapon át az Imre urfi könyvszekrényében volt! Ha tudná, hogy mennyire el van rontva s el van felejtve! No babám, - fordult Rózsika felé - mit szólsz ehhez? Faláb Matyi bátyád is érdeklődik utánad s vissza akar szerezni az anyádnak. Örülsz neki?

Örülni neki? Rózsika értett minden szót, de nem örült neki. Mamája? Sokat gondolt a mamájára, de érzés nélkül. Alig várta, hogy kikerüljön a sötét ládából, ahol szörnyen unatkozott, de örülni, hogy kikerült belőle, szintén nem tudott. Jó lenne-e visszakerülni a mamájához? Nem tudta. De jó lenne véglegesen kikerülni a ládából azt tudta.

- Hány óra is van? No az úrfi alig szabadul most, de a másikat ide csalogathatom.

Ezzel kiállt az utcára, két ujját a szája két szögletébe dugta s akkorát füttyentett, hogy egy veréb ijedtében leesett a telefondrótról. S nyomban a legközelebbi utcasarokról levált egy nyurga, rongyos alak, mely óvatosan körülnézve, a bolt felé sompolygott.

- Gyere csak, öcskös, gyere, de az udvar felől - intett neki Gyuri. Pribicskó Janó igenlőleg lógatta a fejét s szeme felcsillogott. Eltünt a ház kapujában, aztán az udvari ajtóból benyitott a babaműhelybe.

- Lehet? - szólt reszkető hangon, de akkor már meglátta a babát s ügyetlenül letérdelt melléje s mohó tekintetével majd elnyelte.

- Mintha sohase láttad volna, - tünődik Gyuri - az ördög tudja, hogy mi lelt benneteket, hogy így tudtok a babára nézni. Mi ujság odafönt? - tudakolja aztán.

- Nem sokat tudok, - motyogja Pribicskó - este föllopódzom, reggel lelopódzom, örülök, ha senki sem vesz észre.

- Hát a hercegnőcskéd? Nem láttad azóta?

- Nem, hanem a hátulsó kapustól mégis hallottam, hogy az én megszüntömmel befejezettnek jelentették ki a nevelését s most már nem büntetik s nem tanítják.

- Jól teszik, tanulás nélkül is, mire nagyra nő, hercegkisasszony lesz belőle - véli Fajankó Gyuri.

- De azért néha, ha már az anyját is meg akarja verni, velem ijesztik.

- Te veled?

- Velem hát - szólt nem minden büszkeség nélkül Janó. - Ezt ma reggel hallottam, ahogy a konyhalány mesélte a cipőtisztogatónak. Hogy egyszer fönn voltak a padláson s nem találtak ott, el is felejtették, hogy ott kellene lennem, aztán egy este, amikor a hercegnőék szinházból hazajöttek, a palota sarkában befordulni láttak. Azt hitték, hogy a lelkem hazajár s azóta velem ijesztik a hercegnőt.

- Persze és nem is fizetnek érte. Hogy ezek a gazdagok mint értenek a spóroláshoz! Agyonütik a botos gyereket, hogy a lelkével ijesztgethessenek, s a lélek nem is kér enni. De hopp, mi ez? Talán vevő? Vagy macska?

Előbb azt hitte, hogy a zaj elül hallszik, de aztán megértette, hogy hátul. Felugrott, de csakhamar örömteli kiáltásban tört ki.

- Lelkemre, herceg úrfi, az imént gondoltam magára, de azt hittem, hogy most úgy sem szabadulhat.

- A hintóból láttam Sámuel mestert s akkor megszöktem a nevelő úrtól.

A hercegúrfi kezet fogott Fajankó Gyurival, s nyájasan intett Pribicskó Janónak, aki alázatosan kezet csókolt neki. Aztán a baba felé rohant, az ölébe vette s a másik két fiú melléje guggolt. A hercegúrfi egyre simogatta a lágy szőke hajat s ringatta a babát, mintha el akarná altatni. Pribicskó Janó egy óriási legyezővel állt mögötte s legyezgette őket, mintha a legyeket kergetné el. Fajankó Gyuri pedig öreg arccal a kárpitajtó mellé állt, onnan nézte s magában kinevette őket.

- Mikor lesz az én aranyom egészséges? - sopánkodik a hercegúrfi.

- Már nemsokára, - felel Fajankó Gyuri - már tudom a módját, hogy az arcát kijavitsam, a lábát, karját azonban nem tudom megjavítani.

- Hát sánta, béna maradjon?

- Dehogy, hanem azt már a majsztram fogja elvégezni.

- Hogyan? Elárulod? Hogy visszakerüljön oda?

- Nem fog oda visszakerülni, de Imre úrfi mégis el fog tőle válni, mert visszakerül az édesanyjához.

- Az nem baj, majd meglátogatom ott.

- Az szép lesz s Rózsika is nagyon fog neki örülni. Ugy-e babus?

A fiúk még soká játszadoztak a babával, aztán Fajankó Gyuri noszogatta őket:

- Eltelt az idő, nemsokára jön a majsztram.

S aranyhaju Rózsikát visszatették a ládába s a hercegurfi, meg a koldusgyerek elhagyta a boltot, a hátulsó ajtón.

- Nem fáj már semmid?

- Semmi, hercegúrfi.

- És kijár a koszt?

- Ki, hercegúrfi és nem tudom, hogyan köszönjem meg eléggé.

- Szegény fiú, - sóhajtott a kis herceg és kezét nyujtotta Janónak. A kapuban azonban megállt.

- Hadd menjek előre, mert az utcán nem mutatkozhatom veled.

2.

- Papa, - szólt a princessz Faláb Matyihoz - te bennünket megcsaltál.

- Ugyan, hogyan?

- Hát elhitetted velünk, hogy most már gazdagok vagyunk.

- Látsz-e valamiben szükséget?

- Szükséget? Valamiben? Hát azt hiszi apa, hogy enni és aludni és nem fázni már gazdagság?

- És szép ruha, meg jó lakás. Mi kell még?

- Ez az, papám. Elhitette velem, hogy szép ruhám és jó lakásunk van. Hát ez ruha? Ez lakás? Menjen csak egyszer végig az utcán és nézze, hogyan öltözködnek a magamkorabeli lányok, aztán nézze meg a butorosboltok kirakatait, hiszen valóságos koldusok vagyunk így, ahogy most vagyunk!

- Hát a pincelyukban mik voltunk?

- Ott nem látott bennünket senki és mi sem tudtuk, mi a gazdagság. De most már tudjuk s mégis...

- Fiam, én csakugyan nem értek a dologhoz, azt hittem, hogy ahogy most vagyunk, ennél jobban már nem lehetünk. De ha te jobban értesz hozzá, hát csak tanítsd apádat, mi kell, hogy gazdagon éljünk?

- Ó nagyon sok. Kell egy ötszobás lakás bent a városban, az első emeleten, meg balkonnak kell lenni, melyen az ember az utcánjáróknak mutogatja magát, aztán kell harminc ruha, de finom szabótól, hogy az emberek mindennap más ruhában lássanak, aztán kell ezüst evőszerszám, meg egy szakácsnő, meg négy tál étel, hogy a fűszeres és a mészáros is tudja, hogy van pénzünk, aztán kell egy kocsi, meg két ló, hogy az emberek lássák, hogy saját kocsink van, aztán...

- Elég, elég, - kiáltott Faláb Matyi - aztán kell még egy kocsis is, inas is, meg talán egy hordár is, aki helyetted viselje a cipőidet.

A princessz durcásan megfordult.

- Nem kell semmi, - szólt duzzogva - de aztán ne hitesse el velünk, hogy gazdagok vagyunk.

- A pénz dűl, - tünődik Faláb Matyi - a szerzését kieszeltem, de a kiadását még nem tanultam meg. No jól van, princessz, tanuljuk meg azt is. Eredj a szabóhoz, meg a butoroshoz és csináljatok, amit akartok. De majd elfelejtettem. Voltam a nagyapátoknál, nagyon szeretne látni.

- Menjünk hozzá, - szólt az asztal sarkából, ahol könyve fölé hajolt, a püspök.

- Hogyisne - véli a princessz. - Most, mert gazdagok vagyunk, talán gazdagabbak mint ő? Most már ő nem kell nekünk, ha azelőtt mi nem kellettünk ő neki.

Faláb Matyi tünődve nézte a lányt s bólogatott a fejével:

- Úgy, úgy van, a lelkemből beszélsz, én is azt mondtam neki.

Aztán a fiúhoz lépett és megcsókolta.

- Nem érsz semmit, mert hozzám hasonlítasz. Különben majd bizzuk a dolgot anyátokra.

- Apa, - szólt a püspök - muszáj nekünk gazdagoknak lenni?

- Hát mit csinálnál te?

- Azt gondoltam, hogy ha már van annyi pénzünk, hogy megélhetünk, akkor azokat a kis gyerekeket föl lehetne szabadítani, vagy nem folytatni többé a csúnya üzletet, vagy jobban ellátni őket.

- Úgy? Azt gondolod? Akkor megint visszajutsz a pincébe, vagy a szemétdombra. Szerezni nem lehet eleget, jónak lenni mások iránt nem szabad, különben megesznek azok, akik nem jók mások iránt. Erről többet nem szabad beszélned érted?

A fiú lesütötte a szemét. Megértette.

- Ellenben azt akarom, hogy úr légy, ehhez pedig tudás is kell. Püspököt csinálok belőled, ha már olyan jámbor vagy. Ezért iskolába jársz, szorgalmasan tanulsz s iparkodol elsőnek lenni tudásban is.

- Ezt nagyon szeretem - kiált szokatlan lelkességgel a fiú.

- Neked sem ártana tanulnod - fordult a leány felé.

Ez a tükörben a frizuráját igazgatta.

- Nekem csak zongora kell, meg regény. A gazdag lányoknak nem kell többet tudni, aztán meg táncolni, korcsolyázni s divathoz érteni.

- Hát majd megtanulsz zongorázni, regényt olvasni meg mit, de hát tanulnod kell.

- Majd az úri lakásban.

- Nem bánom, majd az úri lakásban. Most hozz egy üveg bort s hadd gondolkozzam magamban.

- Milyen jó volna, ha neked is külön szobád volna, meg az inas hozná a bort. Nem kellene szégyenkeznem, hogy a kisasszony maga megy flaskóval a kezében abba az utálatos korcsmába egy félliter borért.

A princessz dohogott, de mégis csak ment. És hozta a bort és Faláb Matyi ivott. Ivott és pipázott s maga elé bámult, előre dugta falábát s azt vizsgálgatta. Félliter bor, egy marék dohány, - neki igazán még ebből állt az egész gazdagsága, többhöz nem is konyított.

Vagy félóra multán belépett a konyhából az asszony. Mintha sohasem lett volna halálfejü. Fekete kendő övezte kerek, szép arcát, tarka kötény volt elébe kötve. Olyan volt, mint egy tiszta munkásasszony, de a konyhai ruházata mellett is gyémánt fülbevalót, vastag aranyláncot órával viselt s az ujjai tele voltak rakva gyűrűkkel.

- A vacsora - szólt s eltuszkolta a fiú könyvét, az ura könyökét s teríteni kezdett.

- Asszony, - szólt Faláb Matyi - tiszteltet az apád.

A tányérok összecsörömpöltek az asszony megremegő kezében.

- Mit izensz neki?

Egy pillanatra mereven nézett maga elé, aztán beteges pirosság öntötte el arcát.

- Ha látni akar, jőjjön hozzám, ha vágyódik utánam, várjon, ahogy én vártam - kiáltott aztán keserű haraggal. - Kidobott a boltjából, mikor éheztem, hát most mit akar tőlem?

- Mégis apád - morog Faláb Matyi.

- Jőjjön ide, ahogy én mentem hozzá, - kiáltott az asszony - én nem fogom kidobni, mert tudom, hogy az apám.

Ezzel tovább terített s a családban az apáról, nagyapáról nem esett több szó.

Ellenben vacsora alatt megértette az asszony, hogy a lánya igazi uri lakásba óhajt költözni.

- Neked sem való az örökös főzés, takarítás, úri szoknyát kell viselned s csak parancsolgatni.

- Nekem nem kell a puc, - mondta az asszony - de egy kis pihenés csakugyan rám fér. A karom szaggatódzik, a mellem is fáj. Azt hiszem, a sok szaladgálás teszi, meg a forró kályhától ki-be...

- Reumád van, - véli a princessz - azért majd orvost kell megkérdezni s nyáron fürdőbe utazni és hotelben lakni.

- Honnan szeded ezt a tudományt? - kérdi meglepetve Faláb Matyi. - Ugy beszélsz, mintha iskolában tanulnád.

- Tudom, - szól vissza félig zavartan, félig dacosan a princessz - az ember hall egyet-mást, aztán mással is kell beszélni, nemcsak mindig azokkal a tolvaj és koldus gyerekekkel.

- Mással - ismétli tünődve Faláb Matyi és élesen végignéz a lányán. Nini, a kis rongyos alaktalanság most karcsu, csinos kis teremtés; a szeme, mely azelőtt gyuladt volt, most is apró, mint az egéré, de egészen más, egészségesen és csillogva tekint bele a világba.

- Te, - szól rá Faláb Matyi - nadrágot visel az a más?

A princessz hevesen hátat fordít az apjának s a kötényével babrál.

- Nem tudom, - dadogja - mit akar apa ezzel mondani.

- Te leány, - szól szigoruan Faláb Matyi - felém fordulj és a szemembe nézz! Nadrágot visel az a más?

Ilyen hangot a princessz még nem hallott az apjától, akit eddig akár kenyérre kenhetett. Nem mert ellenkezni. Feléje fordult, arca biborpiros volt, de a szemébe nem mert nézni.

- Mi van abban rossz? - suttogja. - Azért nem kell mindjárt rosszat gondolni.

Faláb Matyi végignézte a leányt s mind sűrübben pöfékelte magából a füstöt. Aztán bólogatott egyet, aztán a könyökére dűlt s ismét bólogatott.

- Te leány, - szólt aztán lágyan - úgy vigyázz magadra, hogy én nem vigyázhatok rád. Nehogy a jólétben is az a pusztulás érjen, mely a szegénységben várt rád. Különben, - tette hozzá inkább magában, mint a lányának szólva - ez is mindegy, vele is játszik a sors, mint mindenkivel s ha megverném is, a sors akkor is sors marad.

Édesanyja azonban átcsalta a másik szobába és kivallatta. Mi az, miféle nadrág, meg amit apa kérdett? És megtudta, hogy a princesszt egyszer egy nagyon szép úri fogat majdnem elgázolta, s akkor egy nagyon finom urfi kiugrott a kocsiból és bocsánatot kért tőle és bemutatta magát, hogy ő Honos Elemér gróf, amire zavarában a princessz azt felelte, hogy ő meg Gelencsér Tercsike princessz. Azóta a gróf úr mindennap a gyermektelepre kiséri és mindenféléket beszél arról, hogy milyen az előkelő világ, de ő röstelli elárulni, hogy ez a világ neki idegen, de ha majd ők is olyan úrilag fognak lakni és kocsijuk lesz, akkor minden máskép lesz.

- Feleségül fog venni - bólogat az anya.

- Hát persze! - hetykélkedik a kislány, de ha megtudja, hogy mi milyen nyomoruságosan lakunk, akkor gróf létére nem lesz bolond.

- Persze, persze és belőled grófné lesz.

- Az bizony, sőt talán hercegné is, mert ha Elemér gróf nagybátyja és annak a fia meghal, akkor ő lesz a herceg.

- Ahogy apád megjósolta! - kiált föl örvendezve a boldog anya.

- Igen, és most rámförmed és isten tudja, miket gondol rólam.

- Ne bánd, - vigasztalja anyja - jó ember ő, de tudod, hogy mi volt, hát honnan értsen ő az ilyesmihez?

Ezt a princessz átlátta és megbocsátott apjának.

Egy este, amint Faláb Matyi a kapuba befordult, elébe toppant egy furcsa krampusz arcu fiú, kurta lábát szétterpesztette, karjait a mellén összefonta, úgy vigyorgott iszonyuan széles szájával elébe:

- Jó estét, Faláb Matyi, akar-e jó üzletet csinálni?

Faláb Matyi jóakarólag biccentett a fejével.

- Szemtelen fickó vagy, - szólt jó kedvvel - de velem nem lehet csúfolódni, mivel én meg derék fickó vagyok.

- Tudom, - szól Fajankó Gyuri - hallottam, mint legazemberezte a majsztramot, aki pedig így ismeri a majsztramot, az nem hasonlít hozzá.

- Ki vagy?

- Nézze bal fülemet, mérje össze a majsztram jó lelkével és ki fogja találni, hogy nem lehetek más, mint a majsztram inasa.

- S ha nem tudnád, hogy Faláb Matyi vagyok, akkor kitalálhatnád, hogy hivnak, ha megmondom, hogy az apámat Gelencsérnek hivták s engem Mátyásra kereszteltek.

- Úgy is tudom, én sokkal többet tudok, mint maga.

- Ez szép tőled, hanem most meg utonálló vagy és ki akarsz rabolni, hogy így utamba terpeszkedel?

- Mondtam már, üzletet akarok csinálni, még pedig jót.

- Szép. Hát halljuk az ajánlatot.

- Magának van egy tolvaj- és koldusgyermektelepe, ahol valaki nádpálcával végigütögeti a gyerekeket.

- Hát ezt honnan tudod?

- Én mindent tudok, mert nagy a fülem. Hát azt akarom, hogy a pajtásomat, a Pribicskó Janót tegye oda pálcásnak.

- Ezt akarod? Nem rossz. Hát mért tegyem oda a pajtásodat?

- Mert maga a majsztramtól követel egy babát, a majsztram meg tőlem kívánja, hogy szerezzem meg. Én pedig csak akkor szerzem meg, ha a pajtásomat megteszi pálcásgyereknek.

Faláb Matyit most már komolyan érdekelte a dolog.

- Gyere be a lakásomba.

- Nem én, ott többen vannak s én tudom legjobban, hogy a falnak is fülei vannak. Hanem ha le akar ülni, hát menjünk a korcsmába. Én is megiszom egy félliterrel, ha fizet.

Tetszett a fiú Faláb Matyinak. Vitte a korcsmába s ott a sarokban, szorosan egymás mellé ülve, koccintottak. Fajankó Gyuri nagy szemtelenül cigarettára is gyujtott s így fogtak bele a tárgyalásba.

- Hát nekem az a Pribicskó Janó az egyetlen barátom és csak a pálcához ért. Tudja olyan bőre van, mint az elefántnak. Nem fáj annak semmi ütés, annyira ütötték. Ezért a barátom s ezért tud majd ő is jókat ütni, mert nem is sejti, hogy a pálca fáj.

Lassan megtudta Faláb Matyi, hogy kicsoda az a Pribicskó Janó, mi történt a hercegnőnél a születésnapi bál alkalmával s hogy a szegény fiú még most is eldugva a hercegi padláson él, mivel senkije sincs és semmit sem tud, csak verést türni és verni.

- És akkor megszerzed a babát?

- Meg én s ha a majsztram hazudni fog magának, hogy ennyibe meg annyiba került, hát nem tudja magát becsapni. Ez is csak megér egy félliter bort, mi?

- Kettőt is fiacskám. Aztán magadnak mit kívánsz?

- Magamnak? Egy pakli dohányt, meg egy monoklit, mert szörnyen szeretek elegántos lenni.

Faláb Matyi nevetett.

- Furcsa cimbora vagy, de hát jól van. Talán többet is hoz a konyhára a dolog. S hogyan szerzed meg a babát?

- Jaj de furcsa ember maga, Faláb Matyi! Hát sehogyan, mivel már megvan. Most még ki-reperáltatom a lábát a majsztrammal, aztán... aztán... igaz is, mit akar maga azzal a babával? Mert addig oda nem adom, amig nem tudom, jóban, rosszban sántikál-e?

- Hallod-e fiú, mit érdekel ez téged? Baba az baba, akármit csinálok is vele.

- Nem addig a, mert ebben a babában eleven gyermek lappang, akiben még mindig van élet.

- Van élet - ismétli Faláb Matyi - mit ér az olyan élet?

- Mit? Hát megmondja, vagy sem, mit akar vele?

- Ha mindent tudsz, ezt is tudhatnád. Vissza akarom adni az anyjának.

- Ez már beszéd. Ha maga ilyen derék fickó, hát mondok magának még valamit. Mit ér az olyan élet, mint a megkövesített gyermeké? Hát én, Fajankó Gyuri, mondom magának, hogy annyit, mint a jég. A jeget sem ihatja, ha szomjas, de ha melegbe teszi, ismét vízzé válik.

Faláb Matyi felugrott.

- Mit beszélsz?

- Csak maradjon nyugton, szomszéd - csitítgatja nagy büszkén Gyuri - ez olyasvalami, amit majsztram maga sem tud. Ezt én találtam ki. Hát ugy volt, hogy az én Pribicskó Janó barátom kardvágását is megkövesítettem, mint a majsztram az egész gyereket. Üthette, vághatta azt akárki kaszával is, nem érzett ott a fiú semmit. Az pedig nagyon furcsa érzés, mikor az embernek a koponyájából egy félkaréj hiányzik. Hát csak úgy próbából babráltam rajta s mi történt? Sikerült. A Pribicskó Janó félkoponyáját visszakövesítetlenítettem s ami lehetséges a félkoponyával, az lehetséges egész gyerekkel.

- Fiam, ne bolondozz, jó fiú vagyok magam is, de ha kisül, hogy ezt csak úgy hencegve mondtad, bizony kinyujtanám a másik füledet is.

- Nem bolondság az komám, akárhány próbát csináltam azóta magamon is. Megkövesítettem az újjamat, a térdemet, még a szívemet is, aztán visszacsináltam a dolgot, pompásan sikerült.

- S megteszed Rózsikával is?

- Meg én, ha látom, hogy hasznos.

- Mit értesz alatta?

- Hát azt, hogy szegény gyereknek nem jobb-e, ha baba marad.

- Nem jobb, nem jobb fiacskám, gondoskodom róla is, az anyjáról is, meg a barátodról s terólad is, noha semmit sem kívánsz magadnak.

- Hohó, a pakli dohányt, meg a monoklit nem engedem el!

Faláb Matyi kezet nyujtott a fiúnak.

- Nem tudom mi az, - szólt félig nevetve, félig meghatva - vásott kölyöknek látszol, mégis mintha aranyos volnál. Bizzál bennem, én is megbízom tebenned s azt hiszem, egyik sem fogja kárát vallani.

- Engem ne biztasson cimbora, mert nekem van magamhoz való eszem. S két hét mulva fölszabadulok, tekintetes legény úr lesz belőlem s aztán majd meglássa, hogy huzigálok én is inasfüleket. Hát mikor jelentkezzék az én Pribicskó barátom?

- Akár holnap. Jó is lesz, szükségem van rá, mert a lányomat akkor nem kell szabadjára hagynom.

Faláb Matyi még egyszer megrázta uj barátja kezét, aki úgy fogadta ezt a férfias megtisztel-tetést, mintha máris két héttel idősebb lenne, s vigan, sőt boldogan kocogott ki a korcsmából.

Amint a kapuba lépett, egy fekete árnyék vált le a falról, a madárorru asszony volt.

- Éppen jókor, - kiáltott rá Faláb Matyi - hol bujdosott oly soká?

- A másik már régen nem hí, - huhog a szegény asszony, aki most még vékonyabb, még feketébb és még kisértetiesebb volt, mint azelőtt - meghalt a másik is, különben hallanám a szavát.

- Nem halt meg, - vigasztalja Faláb Matyi - csak elromlott a masinája.

- Ha kijavítják a masináját, - huhogja minden meglepetés nélkül a madárorru asszony - akkor sem hí többé, mert én csak a szíve hangját hallhatom, nem a masináét.

- Nyugodjék meg, szomszédasszony, olyan hírt mondok magának, amitől tudom, ujjong a lelke. Tudja meg, hogy nemsokára magánál lesz a baba.

A madárorru asszony térdre borult.

- Ha ezt megtenné - rebegte és sírt és zokogott.

- De nemcsak ennyit mondok, hanem ennél is jobbat. A babából ismét gyermek lesz, a maga eleven, beszédes, jólelkü aranyhaju Rózsikája.

Faláb Matyi meg volt lepve. Azt várta, hogy erre a szóra a madárorru asszony öröme az őrjöngésig fokozódni fog. E helyett azonban az asszony elcsöndesedett s a szokott fekete közömbösséggel kelt föl.

- Így is jó lesz, - motyogta egykedvüen - csakhogy láthatom és magamnál tudhatom.

- Azt hittem, így még jobb lesz - fakad ki Faláb Matyi.

Ám a madárorru asszony rá sem hederített, mintha nem is hallotta volna.

- Bizonyos, amit mondott? - kérdezte aztán, amint a lakás felé mentek.

- Mint a mai nap.

- Akkor ma aludni fogok.

S bement vele a lakásba s minden unszolásnak ellenére, hogy lépjen a szobába, feküdjék az ágyba, a konyhába vonult s ott a vizes padka alá, a kockás kövekre feküdt, keresztet vetett magára s behunyta a szemét. Úgy aludt, mintha meg volna halva.

- Szegényke, - sóhajt Gelencsérné - azóta most alszik először.

- Aztán az új lakásba is hozzánk fog jönni? - kérdi a princessz.

- Hogyne, hiszen tartozunk vele.

- Akkor legalább tisztességes ruhában járjon, hogy ne kompromittáljon bennünket.

Nem tudom, hogy történt, talán Faláb Matyi sem tudja, hogy történt, de tény, hogy erre a szóra a princessz arcán egy hatalmas pofon csattant el. Az első, amit apjától kapott.

3.

A világ sohasem hallott semmit Gelencsér Mátyásról, a nemes emberbarátról és egyszerre nagyon sokat hallott róla. Hogy a szegény gyermekeknek valóságos gondviselője, egy egész házat rendezett be oly gyermekek ingyenes ellátására, akiknek szülői vagy el vannak foglalva, hogy gyermekeiknek nem viselhetik gondját, vagy akiket otthon rosszul nevelnek, rosszul táplálnak, velük rosszul bánnak. Ujságírók expedíciója rándult a nevezetes intézetbe, mindent megszemlélt s mindent roppant meghatónak talált. A nagy jótevő arcképe megjelent a képes ujságokban. Igen tiszteletreméltó, férfias alak, aki féllábát a haza védelmében vesztette el. Az általános figyelmet a közismert másik emberbarát, Polgár Sámuel irányította rá, mikor egy polgármesteri banketten önkéntelenül elárulta, hogy ama tizezer forintos adomány, mely névtelenül érkezett a polgármesterhez, nevezett Gelencsér Mátyás adománya. Denikve, beszéltek róla, ismerkedtek vele s csak természetesnek találták, hogy a legközelebbi városatyaválasztásnál az ő neve a jelöltek közé került.

- Ezt megcsináltuk, ugy-e? - dicsekszik Sámuel mester és Faláb Matyi helybenhagyóan bólogat:

- Ezt megcsináltad, kedves após, az én pénzemen.

- A babát is megkaptad, még pedig nem a te pénzeden.

- Hát ezért mennyit fizetett?

- Nem szoktam dicsekedni, - felel Sámuel mester sóhajtva - de ha meggondolod, hogy az ára százezer forint volt, kitalálhatod, hogy nem garasok árán adták vissza.

- Képzelem, - felel Faláb Matyi - azért inkább ellopattad.

- Micsoda beszéd!

- No jó, jó, nem akarom érdemeidet kisebbíteni. Az előföltételeket beváltottad, most már hozzáfoghatunk a nagy üzlethez. Van már rendelésed?

- Van, - szól Sámuel mester - a hercegnőnél az eleven babát meglátta egy gazdag zsidó lánya, akinek egy hét mulva lesz a születése napja. De ez csak ötvenezer forintot hajlandó érte adni.

- No barátom, ez nem igaz.

- Isten bizony.

- Nem igaz, ha mondom. Ha egy gazdag zsidó meg akarja szerezni, amit a hercegné, akkor legalább ugyanannyit akar érte fizetni, de rendszerint kétszer annyit fizet érte.

- Hehehe, jó vicc, nagyon jó vicc.

- Nem vicc, azt magad tudod legjobban. De nem bánom. Hát rakd zsebre az ár egyik felét, a másikat majd megfelezzük.

- Nem elég egy harmadrész?

- Megfelezzük, mondom.

- Jó, - sóhajt Sámuel mester - hiszen ugyis a családban marad. Erről, édes fiam, hogyan gondolkozol most? Az unokáim...

- Ördögöt törődnek veled, a lányod is többet gondol a selyempongyolájára, mint te reád.

Sámuel mester arca csakúgy nyüzsörgött.

- Különben vigasztalódj, - tette hozzá Faláb Matyi - velem sem törődnek többet, mint teveled. Szinte látom már, hogy igazad volt, mikor kirugtál bennünket. Nagyon szerettük egymást, amíg koplaltunk s úgy lehet, ha nem kell koplalnunk, nem is szerettük volna egymást olyan nagyon. Az asszony is, a lány is a jóléttel van elfoglalva s úgy találják, hogy a falábam nem illik ilyen előkelő familiába.

- De most már előkelő úr is vagy, városatya leszel. Tán ezért kívánkoztál erre?

- Dehogy is emiatt, az igazi okát majd megtudod elég jókor.

- De mégis?

- A célját nem mondom, az okát tudod: a szegénység bőrén szereztem pénzt, ugy, mint te, illik tehát, hogy engem is úgy megbecsüljenek, mint téged.

Sámuel mester nagyon jóságosan mosolygott vejére.

- Azt hiszed, hogy most goromba voltál, pedig még igazságod sincsen. Én teljes életemben dolgoztam, tanultam, kitaláltam dolgokat, fölhasználtam természeti erőket, ismertem az embereket és respektáltam a törvényeket. Ki meri mondani, hogy nem vagyok becsületes ember? A törvények arra valók, hogy az ember megtudja belőlük, mit kíván tőle a becsület. Amit a törvény tilt, azt nem tettem soha, amit nem tilt, az megegyezik a becsülettel.

- Úgy van, úgy van, - helyesel Faláb Matyi - s belül fekete lélekkel csinálni kultuszt a fehérségnek, egy kődarabbal a mellünkben adni a jószivü embert, s mint én szegény gyermekekkel kereskedvén, bezsebelni a gyermekek jótevőjének a dicsőségét - ezt nem tiltja a törvény s jól is teszi, mert akiket becsapunk s akik ünneplik a mi jószivünket, viszont bennünket csapnak be s tőlünk viszont kijár az ő dicsőitésük. Eh, hagyjuk ezt, ehhez a bandához vagy tartozik az ember, vagy csuffá teszi. Egyelőre hozzátartozom s becsületes embernek tisztellek még téged is. - Nem baj öreg, majd a lányomtól eltanulom a finomságot is. Különben minek beszéljek róla? Nézd meg.

- Eljön?

- Nem, hanem gyere el hozzám, ismerkedj vele, meg a lányoddal. Nem baj, ha kisül, hogy benned még több emberi lélek lakozik, mint ő bennük, legalább a véredre ismersz s duplán örülsz neki.

Sámuel mestert szokatlan hevület járta át. Izgatottan fogta a kalapját, botját, szemüvege majd leszédült az orráról s azt sem tudta, mit beszél.

- Valamit vinnék nekik, valami ajándékot.

- Ha nem sajnálod a pénzt, de figyelmeztetlek, ott már csak a gyémántnak van becsülete.

- Gyémánt? - szörnyüködik Sámuel mester - én egy skatulya cukorra gondoltam.

- Verd ki a fejedből, - kacag Faláb Matyi - cukorral kidobnak.

És Sámuel mester kiverte fejéből a skatulya cukrot, de egyben a gyémántról is megfeledkezett. Dobogó szívvel és üres kézzel állított be a pompás belvárosi úri lakásba, ahová a népszerü Gelencsér Mátyás és családja költözött.

Régi pesti úriház volt. A lépcsőházban valami görög istennő mutatott félkarral a magasba. Barna olajfestékkel volt gondosan bemázolva a fal s a csigalépcső szélesen, szolidan vezetett a magasba. Az első emeleten becsöngettek az ajtón, rézkukucskáló volt belevájva s nyomban nyilt az ajtó s beléptek a széles előszobába. Aranygombos inas állt ott, aki mélyen hajlongva, lesegítette az urak kabátját.

- Jelentsd a feleségemnek, hogy vendéget hoztam s küld be a gyerekeket.

Az inas távozott s Faláb Matyi a homlokát törülgette.

- Egye meg a fene az előkelőséget, - káromkodott - valahányszor ennek a fajankónak valamit mondok, mindig várom, hogy ki fogja pöndöriteni a szemtelen koldust.

Szalonba léptek, valóságos szalonba. Óriási aranyrámás tükör volt a két ablak között, alatta kandallórostély aranyozott fából s papiros örökzöld növények. Kerek, aranyos, virágos asztal, aranyléces, széles és filigrán fotelek, meg egy aranyszegésü zongora, aranykagylóformáju székkel előtte. Aztán volt ott üvegszekrény is tele csecsebecsékkel, az ablakokon sárga selyemkárpitok s vagy három-négy óriási olajnyomatu kép, jeruzsálemi és velencei tájakat ábrázolók.

- Ez aztán előkelő, mi? - henceg Faláb Matyi. - Valahányszor itt érem a lányomat, önkéntelenül elébe nyujtom a kalapomat. Mert arra még nem tudtak szoktatni, hogy a kalapomat az előszobában hagyjam.

- Jó volna, ha elfelejtenéd a multadat.

- Ezt mondja mindig a feleségem is. Hogy minek emlegetem mindig a volt koldusságomat. Mikor a pinceoduból kivonultunk, mindegyikükkel zsebrerakattam egy marék szalmát. A minap rájuk szóltam, hogy mutassák meg, hát csak a fiúnak volt meg, a többi elhányta.

Ekkor belépett a princessz. Fehér háziruha volt rajta, széles sárga övvel átfogva, a nyakán meg piros pántlikán gyémánt medaillon lógott.

- Van szerencsém bemutatni nagyapádat - szólt Faláb Matyi.

A princessz hátrahőkölt, nyakig elvörösödött, aztán zavart pukedlit csinált és azt mondta:

- Tessék helyet foglalni.

Sámuel mester meg nyüzsgő arccal nézte a kicsi, tarka alakot, a finom, gőgös arcot s a melle járt, mint a fujtató.

- A nagyapád vagyok, - hebegte ő is zavartan s a szemüvegén majd keresztül esett a szeme, annyira kidült. A keze is a lány felé reszketett, tán arra is akart nyulni, tán meg akarta ölelni, csak valami biztatást várt, de nem kapott.

De akkor a másik ajtóból már suhogott a ruha, Gelencsér Mihályné viruló piros selyempongyolában megjelent benne, feltornyosított frizurával, rizsporos arccal, mely, mihelyt megismerte, ijedten meredt Sámuel mesterre.

- Mondtad, hogy jőjjön el, - szólt Faláb Matyi - hát eljött.

- Isten hozta - szólt fahangon az asszony.

- Felejtsük a multat, lányom, - mondja Sámuel mester, mindkét kezét az asszony elébe nyujtva - hibáztam én is, hibáztatok ti is, de én már megbocsátottam, hát felejtsétek el ti is, ami rossz veletek történt.

- Nem lehet azt egyhamar felejteni, - szól Gelencsérné - magának könnyü volt, mert... de hagyjuk ezt, hanem nekünk... de hagyjuk ezt... elég az hozzá, hogy annyit szenvedtünk... de hagyjuk ezt... s a szégyen, ha megtudnák... de hagyjuk ezt...

S folytatta a szemrehányásokat s mindegyik után hozzátette a „de hagyjuk ezt...”

- Lányom, - szól Sámuel mester - minden haragnak vége szokott lenni s most, hála Istennek, vége minden bajnak is és én segítlek benneteket az új életben... nem adnád legalább a kezedet?

- Ha éppen kivánja.

- S a szived, nincs a szivedben semmi, ami apádhoz vonzana? Látod, én, elismerem, nem vagyok éppen lágy ember, nem is akarok lenni. Nem akartam, hogy valaki iránt különösebben érezzek, de mégis, akaratlanul is hányszor gondoltam gyermekemre s amikor idejöttem, hogy vártam, lestem ezt a szót: isten hozott, apám!

- No lám, - szól közbe Faláb Matyi - te még szavalni is tudsz? Ne vesztegesd a szót, após barátom, a szivünk megvan, de valahogy ott hagytuk a krumplis ebédnél.

- Isten hozott - szólt most az asszony és kezet nyujtott az öreg embernek.

- Hát te, kis lányom, hogy vagy? Mit csinálsz?

- Mért kérdi, nagyapa? - felel élesen a princessz. - Hát mért csinálnék én mást, mint más lány? Nem vagyok olyan, mint a többi?

- Sőt különb vagy, mint a többi, - szól Faláb Matyi - te tanulsz franciául, meg zongorázni, meg cipőt koptatni, de azonkivül már régen tudsz cipőt pucolni, ha van, krumplit hámozni, ha nem kell a héját is megenni s gyerekeket nádpálcával verni, ha nem szabad nekik visszaütni.

- Mindig szememre veti a szegénységet, - fakad ki a princessz - pedig nem az én hibám, hogy olyan szégyenbe kerültünk.

Szerencsére most lépett be a püspök. Takaros ruha volt rajta is, de a szeme épp oly pirosra gyulladt volt, mint régebben.

- A püspök! - kiáltott Faláb Matyi - No, fiú, ez itt a nagyapád, az édesanyád apja.

A fiú fehér arca kigyulladt, aztán oda lépett Sámuel mester elé s alázatosan mondta:

- Isten hozta, nagyapa, kezét csókolom.

És Sámuel mester fölkapta a fiút, melléhez szorította és össze-vissza csókolta.

- Ugy-e, ebből a fiúból nem lesz semmi? - szólt Faláb Matyi. - Ezt vennéd nevelésedbe após, ez a gyerek megfoghatatlan módon jobb szeretne ma is koldulni, mint gazdagságban élni s még a nagyapját is tiszteli s az apjának a hiányzó lábát is megbecsüli. Ebből a fiúból nem lesz semmi, erre hitet teszek.

- Magamhoz veszem, - szólt Sámuel mester - átadom üzletemet, mindenemet ráhagyom!

- Hohó, ez nem megy, mert minden elolvad a keze alatt. Ha valamit adni akarsz, csak add a hölgyeknek, azok nem fogják holmi szegényeknek odalökni.

Nagyapa leült s kezét a térdére fektette. A hölgyek leültek s az ölükbe bámultak. A püspök leült és nagyapját nézte. Faláb Matyi pedig topogott s végignézte valamennyit.

- Na, - szólt vigan - nem kináljátok meg egy pohár borral?

- Akkor az ebédlőbe kell menni, - szól Gelencsérné, lustán fölállva - majd csöngetek az inasnak.

- Majd csöngetek az inasnak - fordul magyarázóan Faláb Matyi az apósához. - Mi már így szoktuk meg. Ha előttünk a hordó bor, inkább szomjan veszünk, de magunk nem nyulunk hozzá.

Gelencsérné félig dühösen, félig megvetően nézett végig az urán s remegő dühvel, foghegyről szólt:

- Kérlek, ha nincs inyedre, én visszamehetek a konyhába, dolgozhatok és éhezhetek s még betegebbé tehetem magamat, mint vagyok.

- Nono! - csitítja Faláb Matyi.

- De igen. Miért veted mindig szemünkre, hogy most emberileg akarunk élni, mikor a te kedvedért szó nélkül éltünk, mint a barmok?

Faláb Matyi összehuzta magát.

- Igazad van, öreg, igazad van, komisz fráter vagyok, én vagyok ebben a házban az egyetlen komisz fráter. Csak türj meg továbbra is, míg megjavulok, vagy legalább a nyelvem megtanulja a hallgatást. No, iszunk egyet, öregapám?

- Köszönöm, nem, hanem a lakástokat mégis megnézem.

Fölkeltek s megnézték a lakást. Igazi gazdagok lakása volt. Az ebédlő csupa sulyos fafaragás, meg kitett ezüst, a hálószobák csupa selyem, meg bársony a legelevenebb változatosságu szinekben. Az ágyak fölött fekete bársonyra arannyal kihimzett ormótlan nagy háziáldás, mindegyik ágy fölött egy-egy. A princessznek természetesen külön szobája volt, égszinkék sárgával tarkítva. A sárga színt megfoghatatlan módon úriszínnek tette meg és alkalmazta mindenüvé. A vastag szőnyeg is csupa sárgaság volt.

Sámuel mester mindenről elismerően nyilatkozott, amivel a hölgyeket kedvezőbbre hangolta maga iránt. Sőt mikor azt mondta, hogy van neki egy szép óriási aranyhárfája, mely igen jól illenék a princessz szobájába s szivesen el fogja neki küldeni, akkor már nagypapának is szólította.

Mindent megtekintett s már vissza akart fordulni, amikor Faláb Matyi vállára tette a kezét.

- Még van valami, amit meg kell csodálnod.

S kinyitott egy alacsony kárpitot.

Sámuel mester kiváncsian kandikált be a derengő félhomályba, de csak visszahőkölt. Egy ablaktalan lyuk volt, tán éléskamrának szánva, a földre szalma hintve, s ott ült a madárorru asszony, ölében aranyhaju Rózsikával, akinek a haja világosította be a kis odut. Az asszony még soványabb, még feketébb, még kisértetiesebb és még inségesebb volt, de madárarcán boldog mosoly ült s a babát az ölében himbálta, ringatta s dúdolt neki édes dallamu altatónótákat. Előtte kis gyerekasztalon, apró tányérokon finom nyalánkságok álltak, kristályos üvegben édesbor, az asztalka alatt a szalmán pedig egy darab fekete kenyér, meg egy korsó víz.

A madárorru asszony föl sem tekintett, rájuk sem hederitett.

- Mit szól ehhez, após uram? - suttogja Faláb Matyi.

- Asszony ez, vagy boszorkány? - rémüldözik Sámuel mester.

- Nem asszony, sem boszorkány, hanem anya, aki eladta gyermekét - szól Faláb Matyi. - Meg van őrülve, az bizonyos. Látod a nyalánkságokat? Ezeket a gyerek számára tartogatja, ha föl találna ébredni. A kenyér, meg a víz az ő tápláléka. Hiába kínáltam neki tisztességes lakást, ő ezt a lyukat választotta magának, mert olyan, mint a régi odu, amelyből az én tanácsom folytán ment hozzád, hajat eladni. Azóta kóválygott, mint a keselyü, hónapszámra nem mutatkozott, most itt ül hétszámra és nem akar kimozdulni, mig gyermeke föl nem ébred.

- Soká várhat - szól komoran Sámuel mester.

Aranyhaju Rózsika helyre volt állítva. Arca megint ép volt, hála Imre hercegnek, aki az arcáról lehasitott darabokat megőrizte s visszaadta. A lába is helyén volt megint, éppen csak a kettéhasadt ajkat nem lehetett egészen nyomtalanul összeforrasztani. Vékony sárga vonal hasogatta ketté a finom piros gyermekszájat, melyen keresztül a fehér finom fogsor mosolygott elé, dermedten, mint babáknál szokás. De a cifra ruha, a haja gyöngydísze eltűnt, abba a régi koldusszoknyácskába volt ismét bujtatva, amelyben a boltoshoz indult. Sámuel mesternek volt esze: a gyöngyöt és ezüstöt magának tartotta, ez nem volt beleértve a kötésbe s Faláb Matyi bizony nem kereste rajta.

- Látod, - szól Faláb Matyi - ez a bolond asszony nem hagy engem nyugodni. Ez az asszony, aki tönkretette magát, elvesztette mindenét, még az eszét is, a gyermekéért s amit a gyermekének szánt, azt odalökte nekem. Mindenem, amim van, voltaképen az övé s ott fetreng szalmán, míg én pihék között nyujtózom. Hát igazság ez?

- Mindenütt így van, minden gazdagság mögött ilyesféle lappang.

- Ez az, öreg, ez az. De a többi nem látja s a többit átkozzák az áldozatok. Ez előttem ül s még csak nem is utál, még csak nem is jajgat, még csak le sem kenyerezhetem. S ez a gyerek, ez a baba. Rámereszti a szemét, mintha nem látna s mégis érzem a gondolatát: ez az ember az oka, hogy elvesztettem a lelkemet. Azt hittem, ha visszaadom az anyjának, nyugodtabb leszek. Pedig dehogy! Nem lesz nyugtom soha!

- Ne tartsd magadnál, amit nem látsz, az nincsen.

- Igazad lehet, öreg, neked több tapasztalatod van, de eddig nem sikerült semmi. Volt távol is, folyton rajta járt az eszem. Eh, most, hogy itt van, még jobb. Jó napot, szomszédasszony, hogy van?

- Csitt, - suttogta az asszony, fölnézve rá - csak akkor ébredjen föl, ha jól esik neki, fölkelteni nem engedem.

- Soká tart, öreg anyó,

- Nem vagyok én öreg anyó. Szép és fiatal vagyok, mert van gyermekem.

- Voltaképen hány esztendős?

- Nem tudom. Husz esztendős voltam, mikor férjhez mentem, a gyermekem meg hét esztendős mult. Szép és fiatal vagyok.

- Hagyjuk itt - sugja Sámuel mester.

És ott hagyták.

- Huszonnyolc esztendős legföllebb. Láttál már százesztendős banyát, aki öregebbnek látszanék? A koplalás, meg a pince teszi, meg a bánat, szóval az emberi gazság. Igyunk egy pohár bort, nekem muszáj innom.

Nagyapótól szivesebben búcsúztak, mint fogadták. Nagyapó egy kicsit nyomott lelkü volt, azt hitte, hogy vidáman fog innen elmenni, de hát nem lehetett. Mintha idegenektől távozott volna. Kint aztán megrázta magát s mondogatta magában:

- Jobb így, most már tudom, hogy nem vesztettem semmit.

S arca földerűlt s szeme angyali jósággal csillogott. Megtalálta önmagát, nem lesznek többé háborgásai, hogy nincs családja.

- Te, - szólt a püspök a princesszhez - nagyapa olyan különös ember.

- Csak el ne felejtse az aranyhárfát, most már nem akarok aranyhárfa nélkül maradni.

- Olyan szomorú és mégis olyan furcsa, - folytatta a püspök - a szomoru emberekről azt hittem, hogy nem furcsák.

- Mi közöm hozzá, hogy mit gondolsz?

- Tercsi, tudod, mit gondoltam még?

- No mit?

- Mikor még ott voltunk és sokszor apa lábszíjját rágtuk.

- Elhallgatsz mindjárt?

- Akkor jobban szerettük egymást.

- Bolond vagy!

- És a szüleinket is jobban szerettük. Nem sajnálod a vidám estéket, mikor apával ingerkedtünk s ő olyan tréfásan mókázott velünk, hogy elfelejtettük minden bajunkat?

- Most is tréfálhatna, ha akarna, nekem is jobban esnék, ha nem látnám mindig a mogorva arcát.

- Nem tud már tréfálni, - szól a fiú elgondolkodva - s érzem, ha mégis megtenné, akkor nagyon sírnék.

Elhallgattak. A lány a függönyökön babrált, a fiú egy karosszékbe roskadva, a földet bámulta. Tercsi egyszerre csak toppantott a lábával és megfordult.

- Mért nem engednek örülni az életnek? Gazdag vagyok és gazdag akarok lenni. Erről álmodtam ott lent is és ide akartam jutni akár nélkületek is. Mért bántanak, mért emlékeztetnek a multra? Ó, ha ezt a multat megkaparinthatnám, ha a lábammal összetaposhatnám, ha igaz sem volna! De nem is igaz, letagadom, hazudtok mind, én legalább mindig ilyen voltam. Érted?

- Neked jó, - sóhajtott a fiú - attól tartok, hogy én mindig ilyen leszek s ez nagyon szomorú.

A nappaliban, azaz a szalonban ugyanakkor Faláb Matyi ült a feleségével. Csüggedten nézte pipáját, mely meg volt tömve, meg is volt pörkölve, de pipáznia nem volt szabad, mert árt a függönyöknek.

- Bizony, - sóhajtott - odalent nem is sejtettem, hogy ilyesmi árt a függönynek s akkor meg nem volt dohányom.

- Mindig arról beszélsz, - dohog az asszony - mintha sajnálnád, hogy onnan kikerültünk.

Faláb Matyi a feleségéhez lépett s két kezét a vállára tette.

- Asszony, - szólt lágy, suttogó hangon - emlékszel még a multra? Arra a multra, amikor minden olyan szép volt. Az első esténkre egy kis hónapos szobában. Hogy örültél a kis

hónapos szobának, mikor a szegénység még új volt! És hogy sóhajtoztunk utána mind a ketten, mikor láttuk, hogy az a szegénység voltaképen milyen gazdagság volt! S hogy szerettük egymást akkor, hogy vigasztaltál engem, milyen erős voltál, mikor én kétségbeestem, hogy mutattad a gyermekünket, mikor kifakadtam: hát szabad volt-e tőled ezt az áldozatot elfogadnom? Asszony, észrevetted, hogy amióta itt vagyunk ebben a gazdag úri lakásban, még meg sem csókoltuk egymást?

Az asszony vállat vont és lehorgasztotta a fejét.

- Te vagy az oka - mormogott.

- Én?

- Te! Hát mért nem jutott eszedbe megcsókolni?

- Mért? Mert az ilyesmi sohasem juthat az egyiknek az eszébe. Azelőtt mind a kettőnknek jutott eszébe.

- Azelőtt, azelőtt! - fakadt ki idegesen az asszony. - Én most is az vagyok, aki azelőtt, de az embernek tenger dolga van. Azt hiszed, egy ilyen lakásnak a berendezése, meg a takarítása, meg a cselédekre ügyelni, hogy ne lopjanak, ki nem meríti az embert? És azelőtt sem panaszkodtam, mert minek is panaszkodtam volna? De most meg mért tűrjem, ha nem muszáj? Azt hiszed, én meg voltam szokva úgy élni, ahogy éltünk? Tönkre vagyok téve, beteg vagyok, minden tagom fáj, a mellem, a tüdőm, a gyomrom, meg az idegeim sajognak, szaggatnak. De persze, te csak pipáznál és boroznál és eszedbe sem jut a szegény feleségedre gondolni, aki annyit szenvedett te érted.

Most Faláb Matyi lógatta a fejét. Keze tétován babrált a pipán, aztán egy hosszú, szomorú pillantást vetett a feleségére.

- Bocsáss meg.

És sarkon fordult.

- Jaj! - sikoltott az asszony.

Faláb Matyi hirtelen visszafordult, hogy majd feldült s vágyva tárta ki a karját.

- Nem tudsz vigyázni a pipára? Most tele van a drága szőnyeg kapadohánnyal, Isten tudja mikor megy ki a szaga.

És Faláb Matyi kitárt karja lelohadt s alázatosan mormogta:

- Bocsáss meg.

4.

Egy délután sajátságos kis társaság csöngetett be egy finom úri lakásba. Az inas majd kirúgta az egyiket, mert az hosszú, vékony és rongyos volt, de a második, aki kicsi, krampuszarcu és szemtelen volt, a harmadikra mutatott, aki finom, szelíd és gazdagon öltözött volt:

- Akarod, hogy rögtön elcsapassalak? Rögtön jelentsd odabent, hogy itt van Imre herceg úrfi és a barátai.

Erre az inas azt mondta:

- Nono, nem kell úgy kiabálni, tessék besétálni a herceg urfinak.

És rohant befelé, ahol a nagyságos asszonyt hallotta:

- Itt van Imre herceg úrfi.

- Mindjárt, mindjárt, Julis, a kék selyempongyolámat, rendben van a szalon?

És rohant tovább Tercsi kisasszonyhoz:

- Itt van Imre herceg úrfi.

- Istenem, herceg? - sikoltott a princessz - Mariska, a rózsaszín ruhámat, a gyémántdíszt a hajamba. Látod, püspök, egy herceg keres már engem.

Nagysokára végül nyílt a szalónajtó és egy piros selyempongyola, meg egy rózsaszin ruhácska mélyen hajlongva emlegetett váratlan szerencsét, meg bocsánatot a várakoztatásért, meg tessék beljebb sétálni.

- Hát te mit keresel itt? - hökken meg a princessz Pribicskó Janón.

- A herceg úrfi - mormogja az.

- A herceg úrfi barátja, - szól szemtelenül Fajankó Gyuri - azért, mert az én barátom ő s a herceg úrfi az enyém. Csak gyerünk beljebb Janó, a nyájas noszogatás nekünk is szól.

- Viseld magad illedelmesen, Gyuri - inti őt Imre úrfi és meghajolva, kezet csókol a nagyságos asszonynak, kezet nyújt a kisasszonynak:

- Soha nem mertem volna ide tolakodni, ha...

- Ó, ó, ó, sohase mentse magát a herceg úrfi, részünkről a szerencse.

- Hanem, - folytatja elfogultan az úrfi - az én Gyuri barátom biztatott, hogy menjek vele, akkor szivesen meg fogják engedni.

- Nem ismerjük ugyan ezt a fiút, - szól most szertartásosan a princessz - de a herceg úrnak nem is lett volna szüksége az ő biztatására, mert mi tudjuk, mi az illem, mert ha nem vagyunk is hercegek, de azért nem vagyunk az utolsók.

- Köszönöm, kisasszony, - szól a herceg mélyen meghajolva. A princessz azt gondolta magában, hogy erre a hajlongásra meg fogja tanítani a püspököt.

- Akkor hát menjünk, - indítványozza hetykén Fajankó Gyuri. Merre is van?

- Kicsoda?

- Hát akihez megyünk. Aranyhajú Rózsika.

A kisasszonynak leesett az álla, a nagyságos asszony meg felfuvódott.

- Jól hallottam, - szólt élesen - a megtiszteltetés nem nekünk szólt.

- Ugyan, - pattog Fajankó Gyuri - sohse cifrázza a néni, mi nem jöttünk megtisztelni senkit, hanem azt mondtam a herceg úrfinak, hogy aranyhajú Rózsika most a mamájánál van, aki itt albérletben lakik.

A nagyságos asszony majd hanyatt vágódott e szóra, a kisasszony pedig csakugyan leroskadt egy karosszékbe.

- Rosszúl mondtad, hazudtál! - rikoltott a nagyságos asszony. - Hát úgy nézünk ki, mint akik hónapos szobát adogatnak ki? Micsoda szemtelen sértés ez, te rongyos? Herceg úrfi, - fordúlt most felindúlva a fiúhoz - ilyen szemtelen rágalomra ne hallgasson. Az a szegény asszony olyan koldús, hogy nem is tudna albérletbe menni, hanem tetszik ismerni az uram emberbaráti hírét, megkönyörűlt a koldús teremtésen s könyörületességből tartjuk a háznál, ez az igazság!

- Nagyon örülök, hogy a kis baba ilyen jó emberekhez került, - szólt illedelmesen a herceg úrfi - s ugyebár, megengedik, hogy meglátogassam?

- Azt a buta babát? Hiszen csak baba! Maradjon itt, jobban mulat majd a leányommal, már tanul zongorázni is és franciául tudja már kérdezni, hogyan érzi magát?

A herceg úrfi, aki igen félénk és engedelmes fiúcska volt, tanácstalanul nézett most Fajankó Gyurira, aki épenséggel nem volt sem félénk, sem engedelmes.

- Ugyan, - szólt hetykén - ha a herceg úrfi azért jött ide, hogy a babával mulasson, mért akarják maguk, hogy mással mulasson? Aztán zongorázni ő is tud és franciául - no franciául annyit tud, hogy bele sem fér annyi tudomány a kisasszony frizurájába.

- Ilyen arcátlan fiú! - sopánkodik a kisasszony. - Ha nem a herceg úrfihoz tartoznék, ki is dobnám.

- No látja, maga is mondja, hogy nem dobhat ki, hát mondok egyet, kettő lesz belőle, mert tudok én finom is lenni, mint a rumburgi vászon, vagy mint a kvargli, amit a fekete kutya fűszeres árul. Evett már a kisasszony abból a kvargliból?

- Majd nyakon ütlek, - kiált a kisasszony most dühösen - hát azt hiszed, a magad fajtájával van dolgod?

- Nono, ezt épenséggel nem hiszem, hanem hát jól van, a kisasszony nem evett kvarglit, pedig sajnálhatja. A herceg úrfinak adtam belőle és még kért. Ugy-e jó volt?

- Ne fecsegj annyit, - szól pirulva a herceg úrfi - inkább...

- No jó, azt akartam mondani, ha a kisasszony a herceg úrfival akar mulatni, a herceg úrfi pedig az aranyhaju babával, akkor jöjjön maga is velünk és játszanak együtt az aranyhaju babával.

A kisasszony savanyura húzta a száját, de a mamája megbökte és helyette mondta:

- Biz ez jó lesz, a lányom szivesen megtesz mindent, ami a herceg úrfinak kellemes.

- Köszönöm - szólt ez.

- Ide fogom hozatni a babát.

- Nem a, - szólt közbe Fajankó Gyuri - hanem menjünk hozzá. Tudják meg, hogy a herceg úrfi a menyasszonyának tekinti a babát s igy ez a világ első leánya, akit nem lehet hozatni, hanem akihez el kell menni.

- Az lehetetlen, - szól elszörnyedve a nagyságos asszony - az a baba egy koldusasszonyé s oda, a hol ezek vannak, nem teheti be a lábát egy herceg.

- Dehogy nem, - véli Gyuri - ó, a herceg úrfi látott különb dolgokat is, mert én mutogatom neki azokat a helyeket, miket a palotájában hiába keresne.

- De nem lehet, ha mondom, nagyon rongyos asszony s meg van őrülve.

- Annál jobb, őrült asszonyt még ugy sem mutathattam neki.

- Kérem szépen, - szólt közbe az úrfi - tegye meg nekem ezt a szivességet, én szeretem a szegénységet s olyan érdekes mindaz, ami nem olyan, mint minálunk.

A nagyságos asszony már érezte, hogy nem térhet ki a kérés elől s most csak azon röstelkedett: mit gondol majd a herceg az ő jószivüségéről, ha látja, milyen helyen tartják ők könyörületből a szegényt?

- Ha éppen kívánja, - mormogta - de ne tessék bennünket megitélni az után, amit látni fog. Az az asszony őrült s nem engedi, hogy jobb helyre tegyük, isten bizony, ha nem volna őrült s nem ő maga kívánná, máskép látnók el szegényt.

- Tudok én mindent - vigasztalja Fajankó Gyuri - és a herceg úrfi is tud mindent. Faláb Matyi akár pezsgőben fürösztené szegényt, ha engedné, mert ő neki köszönhetik maguk, hogy nem kell többé koldulniok.

A nagyságos asszony majd négyfelé pattant erre a beszédre. A princessz meg nekiugrott Fajankó Gyurinak:

- Ki hazudta neked ezeket a gyalázatosságokat?

- Nono, kisasszony, ne ijeszszen rám, hiszen nem szégyen az, hogy nem koldulnak többé, aztán a kedves papája maga mesélte, aki csak tudja a dolgokat!

- Ő is hazudik, - rikolt a kisasszony - ő is meg van őrülve, mint az az átkozott koldusasszony, akit még ma ki fogok dobatni.

- De lányom, a herceg... - csititaná a nagyságos asszony feldühödt leányát, de azt már nem lehetett csititani.

- Mit bánom én a herceget? Hát mi az, herceg? Éppen olyan vásott gyerek, mint az a másik, azért is barátkozik vele. Semmi kedvem abban a megtiszteltetésben részesülni, ami ezeknek a rongyosoknak és annak a koldusgyereknek kijár. Mulassanak csak egymással, én nem kérek belőle. Alászolgája!

És dühösen becsapta maga után az ajtót.

- No, ez finom volt - bólogat Fajankó Gyuri.

A nagyságos asszony egy pillanatig az ajtót nézte, aztán a herceget, aki szörnyen meg volt ijedve, aztán ő is dühbe gurult.

- Igaza van a leányomnak, a herceg beállít hozzánk s magával hozza ezt a kamaszt, hogy ez gorombáskodjék helyette. Mondhatom, szép dolog. A koldus ott van, nem itt, tessék csak odamenni mulatni.

S mérges pukkedlit csinálva, ő is faképnél hagyta vendégeit.

- A levegő tiszta, - kiált föl Gyuri - most menjünk arra, a merre mutatott.

Némi keresgélés után benyitottak abba a fülkébe, ahol a madárorru asszony tanyázott. Vezette őket a felbúgó altató dal, amit az asszony egyre dúdolt. Ahogy nyílt az ajtó, mind a hárman visszahőköltek, mert a madárorru asszony valóban ijesztőbb volt minden boszorkánynál s abban az oduban olyan volt a levegő, amilyet még Pribicskó Janó sem szítt, noha három hónapig élt fönt a padláson. A legerősebb közöttük a herceg úrfi volt, mert ő toppant be elsőnek, a szeme rátapadt aranyhajú Rózsikára.

- A vőlegényem, - gondolta ez - idáig is eljött utánam.

- Rózsika - rebegte a herceg úrfi és letérdelt a baba mellé. Nézte és a szeme könybe lábadt, aztán az anyját nézte és könnye elapadt.

- Hol a gyémántéked? - suttogta - Hol az ezüstös ruhád?

S aranyhajú Rózsika értette a kérdést és nem tudott rá felelni.

- Ott van a majsztramnál, - szólt Fajankó Gyuri - ámbátor az ezüstös ruha csupa cafat, nem ér az már semmit.

- Milyen ronda, Istenem, milyen ronda - sopánkodik a herceg úrfi.

- Nem baj az, ki lehet ismét öltöztetni.

A herceg csak nézett a babára és csóválta fejét:

- Igaz, de mégis, sohasem gondoltam, hogy ha rongyokat adnak rá, akkor rongyos is tud lenni.

A madárorru asszony eddig tudomást sem vett róluk. A rongyos szóra azonban felütötte a fejét:

- Mindig rongyos fog maradni - bugta - nem engedem többé boldogtalanná tenni. Ne félj, kicsi babám, sohasem viszlek többé gonosz emberekhez, akik ezüstruhába öltöztetnek s palotába visznek, ahol a nap is süt.

- Néni, - szólt Fajankó Gyuri - ez a herceg, aki feleségül veszi aranyhaju Rózsikát.

- Nem adom - szól nyugodtan az őrült asszony - van-e a hercegnek szalmája, száraz kenyere?

- Az nincs.

- Akkor ne merje szemét fölvetni egy koldusleányhoz.

Pribicskó Janó, aki eddig szokott fanyugalmával veszteg állt, most letérdel a madárorru asszony mellett.

- Nekem még szalmám és száraz kenyerem sincs, ha másoktól nem kapok.

- Neked sem adom, - búgja a madárorru asszony - hogy mersz a lányomra gondolni, ha semmid sincs?

Ekkor elébe állt Fajankó Gyuri, szétterpesztett lábbal, zsebre rakott kezekkel:

- De válogatós a néni! Nohát nézzen rám, nekem száraz kenyerem is van, ha akarom, szalmám is van, ha akarom. Nekem ideadja?

- Neked sem adom, - felel komolyan az őrült asszony - mert te gúnyolsz, te vagy a legrosszabb. Neked éppenséggel nem adom, mert ha neked kell, akkor el fogod lopni.

S ezzel a baba fölé hajolva, altatgatta, ébresztgette:

- Világító gyönyörüség, csak aludj. Anyád szereti az éjszakát, azért adott neked Isten világító hajat, hogy ne legyen éjszakája. Anyád érted adta a lelkét, azért lopatta ki belőled a lelkedet. Aludj, drágám, az éjszakában, ami nincs, ébredj sugaras fényözönben, ami nem lesz, hercegek és koldusok hadd epedjenek utánad, mert nem kellesz senkinek, csak madárorru vén anyádnak.

- Ébredj, kincsem, ébredj! Nem mozgathatod karjaidat? Be jó ez édesanyádnak, mert ha mozgathatnád, nem ölelnéd meg. Ébredj, drágám, ébredj. Mert nem mozgathatod lábacskáidat? Ha mozgathatnád lábacskádat, elszaladnál édesanyádtól, mert nem szereted a száraz kenyeret s nem szeretheted édesanyádat sem. Ébredj, ébredj, szemem világa, hű anyád áldóan terjeszti ki karjait s te rá fogsz ütni a kezére, ha mozgathatod a kezecskédet, lábacskádat.

S karján, ölében himbálgatta az élettelen babatestet, melynek ringó hajával ringott, rengett és lobogott a világosság is az oduban. És nézett, nézett az élettelen, nyilt babatekintetbe s mintha ő is értené a babanyelvet, megértette a gyereke gondolatát, noha ez nem tudhatta, hogy megértette gondolatát:

- Milyen badarságokat beszél össze-vissza. Az igaz, hogy a száraz kenyeret nem szeretem, de hogy nem mennék a herceghez, akinek fényes szobái vannak, mint a hercegnőnek, akinél olyan fényes ruhám volt, s ahol én voltam az első? Bizony, ha mozoghatnék, csakugyan elszaladnék, de egyenesen a herceghez, vagy vissza oda a hercegnőhöz, a kivont kardu huszárbabához. Még ez tetszik nekem a legjobban.

- Babus, drágám, babuskám, amit teszel, jó lesz neked, rossz lesz neked, édesanyád követ mint az árnyék, mert a gyermekem vagy, de eltünik, mint az árnyék és nem lesz utadban, mert az édesanyád néked.

Hirtelen letette a babát a szalmára és fölemelkedett. Még Fajankó Gyuri is megijedt a hórihorgas fekete alaktól, melynek vékony nyakán a boszorkányfej ingott, bólingatott, mint szélben a madárijesztő csóva.

- Elér az átkom, ha nem futtok előle. Mit tolakodtok a szegények odujába, ha van palotátok? Mit lopjátok a gyermekem álmát, ha már eladtam a lelkét? Menjetek innen, ti jó barátok, gonosz ellenségek, hiszen ugyis tudom, hogy romlása lesztek.

A három fiú riadtan huzódott ki az ajtón. Ott összeütköztek a negyedikkel, aki a falhoz lapult s szabad folyást engedett könyeinek.

- Ne féljen, néni, - kiáltott be a fülke ajtaján, itt vagyok én is magával, ha menni kell, mert én értem, hogy mi van a lelkében, én tudom, hogy a szegénység a mi drága kincsünk!

- Ez is bolond - morgott Fajankó Gyuri még reszketve a rémülettől, melyet röstelt, s megvetőleg nézte végig a fiút. De Imre herceg odalépett a püspökhöz s melegen megszoritotta a kezét. És Pribicskó Janó rámeresztette halszemét és kérdezte:

- Neked sem fáj, ha ütnek?

ÖTÖDIK RÉSZ.
VISSZAFELÉ.

1.

Faláb Matyi mostanában nagyon sokat tartózkodik a gyermektelepen, mert szörnyen felszaporodott a munkája. Jönnek a gyerekbérlők és hozzák a pénzt. Jönnek a szegény emberek, akik a gyereküket bérbe adnák, de Faláb Matyi csak visszautasítja őket:

- Nem lehet, szegény emberek, becsukom a boltot, azon is tuladok, ami már raktáron van.

S a szegény emberek között nagy volt a kétségbeesés és hangos lőn a káromkodás.

- Persze, a szívtelen, a szegény gyermekek istápolójának mondatja magát s tessék, alig hogy városatya lett, már nem vállalja a szegény gyerekeket. Ilyenek ezek mind, ezek a jótevők, hogy az isten verné meg őket.

A szomszédból pedig hallották a raktáron levő gyerekek sivalkodását, jajgatását, meg a Pribicskó Janó pálcájának pufogását, aki értelmetlenül merev nézéssel járt-kelt közöttük s ütötte, aki éppen soron volt.

És szombatonként, amint megtelt a kaszárnya sánta, béna, vak koldusokkal, pupos, nyomorék kintornásokkal, undok kiütésü boszorkákkal, csontig lesoványodott, aggodalmas nézésü ujságárus asszonyokkal, Faláb Matyi elszedte tőlük a gyerekeket s nem fogadott el tőlük új pénzt.

- Vége az üzletnek, - szólt nekik - nem győzöm a munkát s nincs belőle semmi hasznom.

S ismét sírás, jajgatás kelt a megijedt nyomorék-táborban.

- Mit csináljunk most? Honnan vegyünk új gyerekeket? Legalább várna, míg más nyit új üzletet, legalább keresne valakit, aki átvállalja!

S átkozták ők is Faláb Matyit, aki nem sokat törődött velök, csak egykedvüen átvette tőlük a gyerekeket s lökte be a kaszárnyába, ahol Pribicskó Janó suhogó pálcával fogadta őket.

Aztán jöttek a szülők, a gyámok, a heti bérért bérbe-adott gyerekeiért. De Faláb Matyi nekik is azt mondta:

- Vége az üzletnek, jó emberek, most nem kaptok bért, ellenben ki-ki vigye magával a gyerekét.

S lőn megint nagy óbégatás, jajgatás és káromkodás. Micsoda? Ők pénzt várnak, hogy maguk ehessenek s a porontyot vigyék magukkal, aki maga is enni akar? Ez gyalázat, ez szívtelenség.

Olyik szegény asszony, szegény ember csöndesen kikeresgélte a sok között a maga gyerekét, a szivéhez szoritotta és magával vitte. Olyik bősz arccal kikereste a maga gyerekét, durván az ölébe rántotta s magával hurcolta. A legtöbbje azonban könyörgött, hogy legalább még egy hetet várjon a tekintetes úr, amíg berendezkednek a gyerekhez, mert most nincs hova tegyék. Faláb Matyi egykedvü arccal fujta a szemükbe pipája füstjét:

- Az egy hetet megadom, noha tiszta károm, hanem pénzt nem adok, jó emberek, mert nem vagyok sem Dárius, sem bolond!

Ennyiben maradt is. És Sámuel mester idegesen kérdezte:

- Mi lesz? Mi lesz? Még meddig várjak az anyagra?

S Faláb Matyi a kezét dörzsölte s ravaszul hunyorgott:

- Csak egy hetet még s lesz anyag, több, mint kell. De csak készítsd készletnek, hogy legyen; minél nagyobb a forgalom, annál jobb s most kell az anyagot beszerezni mindvégigre, mert azontúl nem kapunk semmit.

S eltelt a hét s Faláb Matyi jól számított. Alig egy féltucat szegény ember jött a gyerekéért, a többi otthagyta. Nem bolond, hogy a nyakába vegye a terhet, hadd lógjon azon a falábú gazemberen, van neki elég pénze. S a falábú ember szidta a jelentkezők előtt a nem jelentkezőket, most mit csináljon ezzel a temérdek gyerekkel, akit a nyakán hagynak, ki nem lökheti, mert ehhez nincs szive, meg sem tarthatja, mert ennyi gyereket egyetlen ember nem képes eltartani. S a szegény emberek lógatták a fejüket s gondolták: elvégre, ők is megtehették volna, hogy nem jönnek a porontyukért, de most már késő.

- Most figyeljetek ide kölykök, - szónokolt Faláb Matyi a gyerekeknek - nektek sem apátok, sem anyátok, mert rútul cserben hagytak benneteket. De én még sem hagylak el benneteket, hanem egymásután szerzek számotokra valami jó sorsot, hogy egész életetekben el legyetek látva. S mivel most már nem kell az utcára mennetek, hát megszüntetem a nevelést. Pribicskó Janó, ezentúl ne üsd őket, különben kitépem a füledet.

Pribicskó Janó nem értette a dolgot, de bólogatott. A gyerekek csak azt tudták, hogy nem kapnak több verést s boldogok és szemtelenek lettek. Nyomban összeverekedtek egymással; úgy látszik, a szegény gyerek nem lehet el verés nélkül. S Faláb Matyi minden este kiválogatott közülök egyet-egyet, hol kisebbet, hol nagyobbat, hol fiút, hol leányt s kocsin magával vitte.

- Kitünő dolgotok lesz, - mondotta a többiek előtt - s aki jól viseli magát, annak is kitünő helyet szerzek.

És sötét este kigyulladt Sámuel mester műhelyében a lila, meg a sárga fény, máskor meg a piros és fehér fény. S a trónuson ült a gyerek és szürcsölte azt az isteni jóizü italt, mitől arca babaszerüen kiderült. S szállt, libegett a gyémántpillangó és táncoltak a babák és berregtek a masinák, meg a játékok. Faláb Matyi a sötétből komoran nézte, mint készülnek a gyerekekből a babák és Fajankó Gyuri a mester mellett állt és segített neki. S mikor a gyerekben megmerevült az élet, Sámuel mester megállította a gépeket, megtörölte verejtékes homlokát s a gyerekből lett babát odalökte a nagy ládára.

- Aztán szépen kell kistafirozni.

És Fajankó Gyuri, aki már legény volt, kistafirozta őket. Adott rájuk drága ruhákat, ellátta furfangos villamos készülékekkel, hogy tudjanak valamit. Az egyik papát mondott, a másik egy nyalka katonatiszt, szalutált és ezt mondta:

- Tschau!

Az egyik kisasszony mosolyra huzta a száját s ezt mondta:

- Én szégyellem magamat.

Készültek táncoló babák, készültek síró babák, kacagó babák. Ahány féle ember van, annyi féle baba készült. S a babaraktár szaporodott s a gyermekkaszárnya kiürült és senki sem kutatta, hova lesznek a gyerekek. Ezt Faláb Matyi nagyon ügyesen csinálta, de még ügyesebb volt tőle, hogy, noha ingyen kapta az anyagot, Sámuel mesternek mindegyikért külön száz forint válságdíjat számított fel.

És jöttek a gazdagok és vagyonokat fizettek egy-egy babáért. Az eleven gyermeket ingyen sem vállalták volna, de ha babát csináltak belőle, semmi árat sem sokallottak. Hogyne, hiszen a hercegnének volt ilyen babája! Az ujságokba azok az urak írtak ismertetéseket a babákról,

akik máskor a müvészeket szokták megbirálni s kisütötték, hogy Sámuel mester a világ legnagyobb művésze, mert babái nemcsak elmés babák, hanem érdekes egyéniségek.

Mikor az utolsó gyerek is elhagyta a kaszárnyát, Faláb Matyi Pribicskó Janó elé állt.

- Hát most veled mit csináljak?

A hosszú fiú rávetette szemét az emberre és érzéketlen hangján ennyit mondott:

- Babát.

Amire Faláb Matyi éktelen dühre fakadt s aztán elnevette magát.

- Babát? Belőled? Ezzel az alakkal és ezzel a pofával? Hiszen senki sem hinné el, hogy valamikor ember lehettél.

- Adjanak el fabábnak, vagy dobjanak a tüzre - kappantott Pribicskó Janó.

- Aztán mért akarsz baba lenni?

- Eddig vertek és nem éreztem és ez jó volt, - szólt a hosszú fiú - aztán vertem és nem éreztem és ez is jó volt. Most mit csináljak, ha már nem vernek és nem verek? Egyébhez nem értek és nem érezni nagyon jó.

- Nem érezni nagyon jó - sóhajtott Faláb Matyi és otthagyta a fiút. Ez bambán nézett utána, aztán gondolta:

- Felakasztom magamat.

A pénz csak úgy gyült, csak úgy dült. Ahány előkelő embere volt az országnak, mind eleven babát vásárolt. Tudós orvosprofesszorok állították ki mindegyikről a bizonyítványt, hogy nem csalás mesterséges babákkal, hanem valódi gyerek. S divatba jött, hogy a gyermekmulatságokon a babákat is összeültették s bámulták és produkáltatták őket. Pribicskó Janó összebújt Fajankó Gyurival, aki most már nagy úr volt, cipőt viselt és monoklit, amit Faláb Matyi becsülettel neki adott s örökösen cigaretta lógott a szájában.

- Ne akaszd föl magadat, - szólt Gyuri - még szükségem lesz rád. Nyitok magam is üzletet s ott te leszel a cégér. Nem kell semmit se csinálnod, csak huszárruhában ülni a kirakatban: ez a legcsodálatosabb baba, fogom föléd írni, megérti a szót s minden gépezet nélkül megcselekszi, amit parancsolnak neki. Meglátod, még te is viszed annyira, hogy megszokod a cigarettázást.

2.

- Kölyök, - szólt egy este Faláb Matyi Fajankó Gyurihoz - most már mi lesz? Elfelejtetted, hogy mit igértél? Vagy csak úgy hazudtad?

- Sürgős? - kérdezte viszont Fajankó Gyuri.

- Már a torkomig ér a dolog, ha még soká tart, megfuladok. S azzal a madárorru asszonynyal mégis tisztázni akarom a számadást.

- Akkor, Matyi bátyám, lássunk hozzá, hanem előbb magának kell cselekednie.

- Mit?

- Vagy agyonütni a gazdámat, vagy nekem berendeznie egy műhelyt.

- Teringettét, az előbbihez nagyobb kedvem volna, de az utóbbit mégis inkább teszem meg.

- Tehát rendelhetek, ami kell s maga fizetni fog?

- Rendelj és én fizetek, de hamar, hamar, hamar.

- Két hét mulva meglesz. De a műhely aztán az enyém lesz?

- A tied.

- Jól van. Akkor isten áldja, Matyi bácsi, a Sámuel mester boltjában nem lát többé. Igaz is, műhelynek odaadja nekem az üres gyerekkaszárnyát?

- Oda hát.

- Rendben van.

- És nem szól senkinek? Mert ha a rendőrség megtudja, hogy én egy babából, mely százezer forintot ért, eleven gyereket csinálok, aki nem ér semmit, akkor lefülel mint idegen vagyon rongálóját.

- Erre is gondoltál? Hát jó, hallgatni fogunk mind a ketten.

- Mind a hárman. A herceg úrfi is benne lesz a tervben, sőt még Pribicskó Janó is, de az ugyis hallgat, mert buta, mint az esze.

- Két hét, - sóhajtott Faláb Matyi - ha két héttel öregebb lennék! Ej, majd letelik ez az idő is.

Sámuel mester szörnyen nyugtalankodott. Hol marad a fiu? Mi lett a gézengúzzal? Megszökött vagy meghalt?

- Tehát mégis van valaki, akiért aggódol - incselkedik Faláb Matyi.

- A gazember, - sóhajtott Sámuel mester - haszontalan svihák, de úgy érti a mesterséget, hogy magam sem jobban. S mindent rá lehet bizni s most a kerek világon nem kapok legényt, aki a mesterséget úgy értené, mint ő.

- Mért nem tartottál két inast?

- Ha előre tudtam volna, hogy ez párává válik, nem sajnáltam volna a másiktól a kosztot, meg a kvártélyt. Persze, okosabb is lett volna. Hanem mi jut eszembe! Megigértem, hogy az unokámnak, a kis fiadnak átadom az üzletet. Ha azt beállitanók, hamar kitanulna.

- Az ugyan soha, különösen az eleven babacsinálást, mert annak szive van. Meglásd, abból csak koldus lesz, akárhány milliót dugunk a zsebébe.

Szerencse, hogy a raktár bőven el volt látva s így Sámuel mesternek éppen csak a szállítandó babák kipróbálásával és bepakolásával kellett bajlódnia. A bepakoláshoz egy napszámost fogadott s végül nagyon meg volt elégedve, hogy Fajankó Gyuri nincs, mert amióta a fiúból legény lett, majdnem kétannyi bért kellett neki fizetnie, mint most a napszámosnak.

Fajankó Gyuri pedig ezalatt nagyon szorgalmatoskodott. A vásott fiúból e munka folyamán szinte érett ember lett. Polgáriasan kiöltözködve, éppen csak a monoklijához ragaszkodva, nagy hetykén, de roppant avatottsággal tárgyalt, alkudozott, mint a cigány és ellenőrzött, kipróbált mindent, mint a finánc. Ezt az úriembert nem lehetett becsapni, de igaz, fizetett is nyomban, készpénzzel.

Pribicskó Janó meg ott ült a kaszárnyában őrnek, vagy madárijesztőnek. Részvétlenül nézegette, mi történik körülötte s még csak meg sem kérdezte: mi lesz itt? Faláb Matyi nagy titokban ki-kikocogott a készülő műhelybe, körülnézett a kopár falak között, melyek csak nem akartak megtarkulni, mert éppen csak az egyik szoba közepén emelkedett egy idomtalan vastömeg, szaladtak föl rudak, drótok és szíjak a plafondra, ahonnan kerekeken ismét visszaszaladtak a padlóra.

- Fiú, - aggódik Faláb Matyi - mi lesz ebből? Azt hittem, ide is olyan tarka zenebona készül, amilyen ott van.

- Dehogy, - szól Gyuri - hát van jó dolga? Egy eleven gyermekhez mért kellene akkora lárma, pompa és költség, mint egy baba megszületéséhez?

A két hét le sem telt, mikor Gyuri jelentette:

- A műhely kész, nincs ugyan még kicicomázva, de hát nem is hívunk publikumot. Mikor csináljuk?

- Akár mindjárt.

- Az nem megy. Ide kell hozni a babát, meg az anyját. Ez pedig csak éjfélkor lehetséges, mert az a boszorkány az istennek sem engedi magára sütni a napot.

- Akkor ma éjfélkor itt leszek.

- Előbb otthon lesz és éjszaka beereszt a lakásába. Aztán készen tart egy kocsit, amelyen utánunk loholhat. Mert én előre robogok a magam kocsiján.

- Ahogy kívánod.

- Azért kétfelé áll majd a füle, olyan komédia lesz. Igaz is, el ne felejtsen zsebre rakni egy karaj száraz kenyeret, meg egy flaskó tejet, a babuska éhes lesz, már régen nem evett s az első, amit érezni fog, természetesen az éhség.

- Nem kellene orvost is vinni?

- Minek? Az rögtön egy tucat betegséget csinál szegénynek. Legfölebb vigyen még egy korty pálinkát a boszorkány számára, hátha kedve szottyan berugni a nagy esemény örömére.

Faláb Matyi akkor este szokatlanul nyers volt. Máskor az asszony is, a princessz is taposhattak rajta, szeliden türte. De akkor este az asztalt csapta és rájok ordított:

- Lehozattam a padlásról a régi falábamat, azzal ütök szét köztetek, ha mukkanás nélkül el nem kotródtok s jaj annak, akit észre veszek, vagy beavatkozik a dolgomba.

- Otromba paraszt - dohogott a nagyságos asszony, az érzékeny princessz pedig sírva borult édesanyja nyakába, aki vigasztalva átfogta és magával vitte.

Faláb Matyi pedig, hogy egyedül volt, kiszedte az almáriomból régi falábát és nézte. Derék, keményfából készült faláb volt, a tövén feketére kopva. Nézte, nézte Faláb Matyi és mérte az utakat, miket ezen a nyomorult szerszámon megtett, mig sutba nem lökhette.

- Csak a szíjja rossz, - sóhajtott - tulságos sokat főztük levesnek. No majd csináltatok új szíjat.

Pontban tizenegykor csöngettek. Faláb Matyi maga nyitott ajtót. Fajankó Gyuri bejött, kemény kalappal a fején, szép uj felöltőben, de a lábán papucs csoszogott s a felöltő alatt a régi rongyos inasruha volt rajta.

- Bujjunk be hozzájuk. A familia alszik?

- Kicsuktam őket. Akarva sem zavarhatnak.

- Nagyon jó. Merre is van az az istenverte lyuk?

Benyitottak az istenverte lyukba. Sötét volt, aranyhaju Rózsika feje be volt takarva.

- Talán alszik - sugta Faláb Matyi.

- Igen, ő még mindig alszik - szól a madárorrú asszony - és nem engedem, hogy felköltsétek.

- Néni, - szól Fajankó Gyuri - gyujtson gyertyát, mert nem látom az orromat. Aztán meg akarom nézni, hogy az aranyos baba nem beteg-e?

- Jézus! - kiált az asszony s nyomban kivillant a baba aranyszőke haja. - Gondolod, hogy beteg?

Fajankó Gyuri komoly képpel a baba fölé hajolt, megtapogatta a karját, meg a gyomrát s a bal fülét lebbentgette.

- Biz ez éhes, - szólt aztán - nem beteg, hanem éhes. Aztán maga volna az édesanyja?

- Én vagyok az édesanyja, aki nem akar napvilágot látni.

- Úgy és maga azt hiszi, ennyi elég neki? Hogy jóllakik attól, hogy maga nem lát napvilágot? S maga pénzt kapott érte, sok pénzt, a gyereke miatt s most tűri, hogy a gyereke éhezzék! Tán mégsem maga az édesanyja?

A madárorru asszony fölegyenesedett s rettegő szemmel nézte a fiút:

- Én az édesanyja vagyok, - ismételte - és száz halált akarok érte halni. Ha éhes, a húsommal táplálom. Ha rosszat cselekedtem vele, verjen meg az isten.

- Enni kell neki adni, de itt nem lehet, mert kőgyomra van. Előbb meg kell puhítani a gyomrát.

- Ahhoz a sátánhoz nem engedem vinni.

- Nem is hozzá, hanem én hozzám. Én majd enni adok neki, hogy ne legyen éhes. Aztán világosságot adok a szemének, hogy tudjon látni, aztán... no de nem szólok többet.

- Aztán föl akarja költeni? - sikolt vadul az asszony. - Nem engedem felkölteni.

- Aztán mért ne, anyó? Megkérdezte már tőle, hogy nem szeretne-e fölébredni? Megsúgta magának a jó isten, hogy jó az, örökké így aludni s elszalasztani vele a mennybéli álmot?

- Milyen okos fiú ez, - gondolta Faláb Matyi - hogy tud a nyelvén beszélni.

S valóban a madárorru asszony meghökkent. Rámeredt a babára s motyogta:

- Akarsz-e fölébredni én aranyvilágom?

S aranyhaju Rózsika felelt neki s ő megértette. A másik kettő persze azt hitte, hogy csak őrületében beszélget a babával, de ő megértette, amit a baba mondott:

- Nagyon unalmas itt veled egyedül a sötétben. Nem bánom, ha ismét gyerek leszek, de aztán nem akarok koplalni és mezítláb járni.

- Nem akar koplalni és mezítláb járni és unatkozik - ismételte a madárorru asszony a többinek. - És unatkozik én velem, az édesanyjával.

- Ne féljen, - szólt most Faláb Matyi - nem fog a gyereke éhezni, nem fog mezítláb járni, gazdaggá fogom tenni, ha fölébred.

- Hallottad, mit mondott ez az ember?

- Hallottam, - szólt Rózsika - gyerek akarok lenni s nem akarok ide visszajönni.

- Menjünk - szólt csöndesen a madárorrú asszony. A kis asztalon veszteglő süteményeket, nyalánkságokat csomagba szedegette, aztán a babát fogta.

- Menjünk, aranyvilágom, fényesség lesz körülötted, melyet nem aranyhajad sugároz, jólét és vidámság lesz körülötted, melyet nem édesanyád ád. De én az édesanyja vagyok - fordult komolyan a két ember felé - aki el fogja veszteni gyermekét.

Ezzel megindultak. Fajankó Gyuri beült a kocsijába és előre vágtatott. Elfért volna a többivel is, de ő egymaga akart a saját kocsiján járni, mert az uraságát ki akarta élvezni. Pontban éjfélkor ott voltak a Gyuri új műhelyében.

Itt a fiú levetette úri felöltőjét, kalapját, sőt még a monoklit is. A műhelyben csak egyetlen lámpás pislogott, a középütt meredő gép, a belőle kiszaladó vezetékek feketén, lomhán és kisértetiesen forogtak. Faláb Matyi a gép közepébe egy széket állított, odaültette a madárorru asszonyt. Előtte, vaslapra ráhelyezte Rózsikát, ülőhelyzetben. Pribicskó Janó a lámpás tövében állt, egy csap mellett, melyet a kezében tartott s faarcával Gyuri felé bámult.

Fajankó Gyuri pedig feltürte inge ujját s egy vastag gyapotkendőt borított a babára. A madárorrú asszony felsikoltott:

- Mit csinálsz?

- Meg ne moccanj, - ordít rá Gyuri - mert én vagyok az úr.

Az asszony megjuhászkodva ült vissza, Faláb Matyi pedig lélegzeni sem igen mert azon a helyen, ahová őt Fajankó Gyuri állította.

- Most! - kiáltott ez Pribicskó Janó felé, aki megfordította a csapot.

Mintha a pokol feneke kiesett volna, akkora lárma, kattogás, csörömpölés kerekedett. A szíjjak szaladtak, a kerekek forogtak, a drótokból fehér lángnyelvek csapkodtak ki s a masinából, melyen a baba el volt helyezve, sűrű gőzök gomolyogtak elő, kékes lidérclángoktól széthasogatva. S a gőzök közepett állt Fajankó Gyuri s a vastag gyapotkendőn keresztül gyömöszölte a babát. A lábánál kezdte s így haladt lassan fölfelé a testén, az aranyhaj felé. Majd mellére fordította a babát s a hátán folytatta a gyömöszölést.

Ahova Gyuri keze ért, ott puhult a kemény anyag, ahol a kemény anyag puhult, égető, szaggató fájdalom kerekedett. Okos ember ez a Gyuri: ha a fején kezdi az elevenítést, a gyerek orditozásától megdermedt volna valamennyiök vére. De aranyhajú Rózsika még nem tudott kiáltani, nem tudott sírni, csak érezte a rettentő kínokat, míg egészen elhatárolódtak ott, ahova Gyuri keze még nem ért.

A hajnal már derengett, mikor dermesztő sikoltás hallatszott. A madárorru asszony arccal a gyerekére esett, Faláb Matyi megtántorodott s még Pribicskó Janó arcára is kiült a rémület. Fajankó Gyuri arcáról szakadt a verejték s ő is összerezzent. Ezzel a sikoltással aranyhajú Rózsika ujraelevenítése be volt fejezve s ezzel vesztette el öntudatát a gyerek akkor, mikor az emberek azt hitték, hogy visszanyerte.

- Elég! - kiáltott Gyuri és leroskadt. Pribicskó Janó visszacsavarta a csapot, a gépezet még néhányat fordult, aztán megállt, a gőzök eloszlottak s az ablakon kéken, ólmosan beszüremlett a hajnali világosság.

Fajankó Gyuri a gyerek fölé hajolt. Szeme be volt hunyva, az örökké nyílt babatekintetnek vége volt. S a kemény mellecske most lihegett, emelkedett s a finom orrocska nyilásain lassan kiszivárgott egy-egy csöpp vér. Faláb Matyi remegve közeledett s nézte a gyereket meg a ráborult anyját, akiből mintha kiköltözött volna az élet.

- Sikerült? - súgta.

- Sikerült, - felelt Fajankó Gyuri - még egyszer végigtapogatom, hátha maradt valahol valami hiba.

De nem maradt semmi hiba.

- Mi lesz most? - sugja Faláb Matyi.

- Most magához fog térni s azt sem tudja majd, hogy volt-e valaha baba. Járni még nem tud, sem pedig mozogni, ezt majd lassan kell megtanulnia. Aztán csak azt kell neki mondani, hogy beteg volt, nem szabad megtudnia a valót, legalább egyhamar nem.

Ezzel spongyát fogott, hideg vízbe mártotta s óvatosan megmosta vele Rózsika arcát. A gyerek összerezzent, fölvetette szemét. Édesanyja pillantásával találkozott.

- Éhes vagyok - ez volt az első szava.

Fajankó Gyuri egy pohár tejet nyujtott neki.

- Igyál.

A gyerek mohón nyult utána s lassan magába szürcsölte a tejet. Ekkor Fajankó Gyuri kivette a zsebéből a száraz kenyeret s odanyujtotta neki:

- Egyél.

Ám a gyerek félrehuzta a száját.

- Nem kell, anyánál sütemény van.

- Mit mondtál? - kérdi meghökkenve Gyuri.

- Magadnak akarod a süteményt? Azt mondtam, anyánál sütemény s más finom nyalánkság van s te nekem kenyérhajat mersz adni?

- Honnan tudod? - hebegi Gyuri.

- Van szemem, láttam.

- Láttad!

- Láttam hát, azért, hogy baba voltam, volt szemem, fülem és láttam, hallottam mindent.

- Rettenetes, - szörnyűködik Gyuri - s mi azt hittük, hogy nincs benne lélek.

- Még a fababában is van, - szól Rózsika - és én mindent tudok s nem hagyom magamat megcsalni. Adjátok ide a süteményt, nem is fogok többé kenyeret enni, mert én százezer forintos baba voltam, hercegi udvarban éltem s hercegfiú a vőlegényem.

- Azt lesheted, - morgott Gyuri - ide sem akart jönni. Azt mondja, hogy a babát szerette, de mióta olyan rongyosnak látta...

- Nem leszek többé rongyos, mert hallottam, hogy gazdag leszek.

- Rózsika, lányom, - hebegi a madárorru asszony - én az édesanyád vagyok és lesem a szavadat.

- Tudom, - felelt Rózsika s beleharapott egy finom süteménybe - nagyon jól tetted, hogy zsebre raktad. De máskor nem eszem a zsebedből, mert az piszkos.

- Rózsika, aranyom, az édesanyád vagyok és meghalok egy csókodért.

- Csókolj meg, de elébb törüld meg a szádat tiszta kendővel. Aztán mindig tiszta légy s nekem is mindig tiszta ruhát adj.

- Gyerek, - szól hozzá lépve Faláb Matyi - nem érzel vágyat az anyád ölébe bujni, aki annyit kesergett érted, lemondott a napvilágról érted s éjjel-nappal az ölébe hordott?

- Minálunk ez nem szokás. A hercegnő is szereti a hercegasszonyt s ha a hercegasszony sokszor csókolta a hercegnőt, de az sohasem akarta az édesanyját csókolni. Én jobban tudom, mint maga, hogy mint kell annak lenni.

- Rózsika, mindenségem, - hebegte a madárorru asszony - most megint az én gyermekem vagy, összebujunk, mint régen s az én keblemen nyugszol meg, az én mesémre figyelsz.

- Nem a, anyácska, most én sokkal többet tudok, mint te, most már én beszélek és ti hallgattok. Vagy voltatok ti már hercegi mulatságon?

- Rózsika, - szólt most Gyuri - most nem tudom, mi volna jobb: ha nyakon ütnélek, vagy azt mondanám: ez már mégis sok a jóból.

- Te egy közönséges rongyos inas vagy, - nyelvelt Rózsika - én értem meg százezer forintot adtak, hogy mersz velem így beszélni?

- Hallatlan! - szörnyűködik Faláb Matyi.

- Mi köze hozzá? - fakadt ki Rózsika mérgesen. - Maga egy közönséges falábu koldus, hát mit nyitja ki a száját?

A madárorru asszony komoly, mozdulatlan képpel nézte feleselő, csámcsogó gyerekét.

- Nem fáj semmid? - kérdi.

- Most már nem, - felel Rózsika - de elébb, a masinán szörnyen megkinzott ez a gonosz fiú. Nem is fogok vele többé szóba állani s megmondom a hercegnek, hogy ő se barátkozzék többet vele.

- Majd átadom az üzenetet, - bókol Fajankó Gyuri - hát ehhez a rongyoshoz mit szólsz, aki beverette érted a fejét?

- Majd adok neki borravalót.

- Meg tudsz-e mozdulni?

Rózsika próbálgatta a kezét-lábát emelgetni, de fel kellett sikoltania, annyira fájt csak a kisérlet is.

- Nem birok, - zokogott - segítsetek rajtam, hogy egészséges legyek.

- Segítenék majd, - szól Gyuri - mert én vagyok az orvosod, de nem akarsz ilyen rongyos fiút a közeledbe engedni.

- Dehogy nem, dehogy nem, csak tréfáltam az imént, aranyos Gyuri, ne engedd, hogy örökké fájjanak a tagjaim.

Faláb Matyi pedig a madárorru asszonyhoz fordult:

- Már hazudni is tud, hát kell ennél jobb egészség?

A madárorru asszony azonban ezuttal mérgesen ráröffent:

- Ne bántsa a gyerekemet!

Aztán alázatosan lehajtotta fejét:

- Ti akartátok, én tudtam, hogy szegénynek jobb volt úgy.

Faláb Matyi két keze közé fogta a fejét.

- Ki hitte volna! Ki hitte volna! Olyan érzelmes gyerek, csupa lélek, csupa jóság. S még dermedtségében is megfogta a pénz átka!

Gyuri pedig Pribicskó Janó felé fordult s gúnyosan rászólt:

- No hát most köszönd meg neki, hogy olyan jó szívvel van irántad.

Rózsika figyelmesen nézett végig Janón, aztán az édesanyjához szólt:

- Ezt a fiút megtartom magamnak. Én is művelt akarok lenni, mint a hercegnő s akarom, hogy úgy neveljenek, mint őt. Ha majd rosszul viselem magamat, meg kell őt verni helyettem.

- Bravó! - kiáltott föl Gyuri, neked szerencséd van, Janó, te el vagy látva.

S Pribicskó Janó valóban Rózsikához hajolt s megcsókolta a kezét. Boldog volt, hogy ismét hivatásának élhetett.

Már fényes nappal volt, mikor aranyhaju Rózsikát az édesanyja karja a kocsiba emelte. Faláb Matyi egy előkelő gyógyintézetbe szállásolta be őket, hadd térjen magához a gyerek. Az oduba, a sötétségbe természetesen aranyhaju Rózsika nem való. A madárorru asszony is lemondott róla. Szomoruan, engedelmesen ült gyereke mellett s kutatott benne egy csöpp szeretet után. Aranyhaju Rózsika azonban csak a tükörbe nézett s mihelyt a karját mozgatni birta, egyre fésülte, így meg amúgy, aztán fésülőnőt hozatott magának s azzal csináltatott szeszélyes frizurákat. Tizféle ételben finyásan turkált az inyes falatok után s ezer kivánsága volt, miket nyomban teljesíteni kellett. Többek között az édesanyjának ki kellett öltözködnie szépen, gazdagon. Itt azonban még az engedelmes anya is megcsökönyösödött. Nem akart mást, csak fekete ruhát. S bármint akaratoskodott is a gyerek, nem feleselt vele, békén tűrte kifakadásait, gorombaságait, de még sem engedett.

Az intézetben látta viszont régi társait a princesszt és a püspököt. Gyanakodva nézett rájuk, de megnyugodott, mikor a princessz divatos ruházatát látta. A kisasszony nagynyájasan sietett a gyerek ágyához s át akarta ölelni.

- Ne, - kiáltotta - még fájdalmat okozhatnál.

- Be örülök, hogy így talállak, - sipog az - aranyos Rózsika, mennyire sajnáltalak, mikor nálunk láttalak.

- Arról nem tehetek, - szól Rózsika - az az anyámnak az ostobasága volt csak. De láttál volna a hercegi udvarban! Jaj, hogy körülcsodáltak ott valamennyien, a francia grófnők, meg a huszár fővezér, meg egy nagy hegedüművész: a közönséges gazdag gyerekekről, amilyenek ti is vagytok most, nem is érdemes megemlékezni.

A princesszt bosszantotta ez a hencegés.

- De hallottam, szegény Rózsikám, hogy csúful összevissza kaszaboltak. Nini, az ajkad most is ketté van hasadva, de nem baj, talán később nem fog annyira meglátszani.

- De meg fog látszani - pattog Rózsika, - mert akarom, én ezt sokkal szebbnek tartom, mert nem közönséges.

- Én sem szeretem a közönségest, - véli a princessz, aki ezen a szón kapott. Meg kell vallani, aranyhaju Rózsika hercegi multja imponált neki s azért jó barátságot akart vele tartani.

- A püspök is itt van - szólt most Rózsika leereszkedően. - Hogy van Sándor? Örülök, hogy nem vagy már olyan piszkos. Mindig gondoltam, kár, hogy olyan piszkos vagy. Ugy-e örülsz most, hogy gazdagok vagytok?

A fiú szelíden nézett a fekvő gyermekre, de csak nem tudott felelni.

- Még mindig olyan vad, - szólt boszusan a nénje - azt hiszem, belőle nem lehet intelligens embert faragni.

- Mi az: intelligens? - kérdi Rózsika.

- Hát te nem tudsz franciául? Nekem francia nyelvmesterem van.

- Nekem is lesz, kettő is. Mihelyt meggyógyulok s beköltözünk a palotánkba.

- Micsoda? Nektek palotátok van?

- Hogyne, ugy akarok élni, mint a hercegi udvarban.

- No annyi pénzetek tán még sem lesz.

- Annyi lesz, amennyi kell. Mert ugy akarom. Ugy-e mama?

- Igen - felel tompán a madárorru asszony.

- Hallottad? Nem is szabad, hogy most szegényebbé tegyenek, mint voltam. Mert értem százezer forintot adtak.

3.

- Mégegyszer nézze át, - szólt Faláb Matyi a közjegyzőhöz - hogy nincs-e valami hiba.

A közjegyző mégegyszer átnézte. Nem volt benne semmiféle hiba. Gelencsér Mátyás budapesti lakos minden ingóbingó vagyonának felét a családjának, másik felét a madárorru asszony aranyhaju Rózsika nevü leányának ajándékozta s az osztályt a közjegyző előtt meg is cselekedte. Kikötötte, hogy Sándor nevü fia püspöki pályára nevelődjék, Teréz nevü leánya pedig lehetőleg egy herceghez, de legalább is egy grófhoz menjen feleségül, bármilyen pici lenne is. S minden esztendőben, valahányszor az apjuk jelentkezik náluk, sajátkezüleg adjanak neki egy-egy rézkrajcárt. Ellenkező esetben a nekik juttatott felerész is aranyhaju Rózsika tulajdona lesz.

- Sajátságos, sajátságos, - dörmögött a közjegyző úr és Faláb Matyi elé tette a költségszámlát.

- Ezt már az övékből tessék levonni, mert nekem már nincs egy fityingem sem.

- S mikor adjam át az érdekelteknek az ajándékot?

- Majd néhány nap mulva, ha befejeztem dolgomat.

- Sajátságos, sajátságos, - dörmögött a közjegyző s kikisérte kliensét. Az ügylet elég jövedelmező volt.

A rákövetkező nap aztán még sajátságosabb eset történt, jobban mondva botrány. Mikor a városatyák a városháza felé mentek a rendes közgyülésre, a városháza kapujában egy féllábu koldus állt, aki alázatosan a kezében tartotta kalapját. A városatyák siettek, ügyet sem vetettek rá, mert odabent a szegényügy rendezése volt napirenden. Csak egyik-másik hökkent meg a koldus láttára, aki teljesen rongyokba volt burkolva.

- Ejnye, de hasonlít a gazdag Gelencsér Mátyáshoz!

Mikor a főpolgármester megrázta a csengőt, hogy a gyűlést megnyissa, az ajtó közelében riadalom támadt. A szolga nem akarta beereszteni a koldust, de a koldus azt mondta, neki joga van bemenni, mert ő bizottsági tag. A városatyák, akik közel voltak, közrefogták a koldust.

- Valóban, Gelencsér Mátyás, - konstatálták - bizottsági tag, de mirevaló ez a maskara?

- Ahá, értjük! - kiáltott egy pocakos ügyvéd - Gelencsér Mátyás, a nagy jótevő, a szegényügy tárgyalására öltözködött fel így, hogy szemünk elé tárja a nyomort, melyről szó van.

- Nagyszerü! Klasszikus! Ilyen ötlet! Ekkora lelkesség!

Gelencsér Mátyás áttopogott az urakon s a padra ülve, mondotta:

- Az urak tévednek, ez nem maskara, ez koldusság. Én a mai naptól fogva ismét a régi mesterségemhez szegődtem s mivel tudom, hogy a legtöbb jó ember itt van ebben a gyülekezetben, hát a városháza kapuja előtt fogok posztolni. De azért minden gyülésen pontosan részt fogok venni, úgy mint eddig.

- Kitünő tréfa, hehehe - kacag a hosszu tanácsnok.

- Izetlen tréfa, - szólt Sámuel mester, aki mint após szörnyen röstelte a dolgot.

- Hohó, - kiáltott rá Faláb Matyi - nem tréfa ez, apóska, ezt te tudod legjobban, te tudod, hogy koldus voltam, azt is tudod, hogyan szereztem a vagyonomat, de most tudd meg, hogy csak a családom számára kellett, én magam visszatérek oda, ahol voltam.

A hangulat kezdett kellemetlen lenni. Még haboztak, tréfa-e a dolog, de már látták, hogy nem tréfa. A szegénypártiak elnöke, az, aki, az inditványt tette meg a szegényügy rendezéséről, kedvetlenül odalépett Faláb Matyihoz:

- Vessünk véget a komédiának, - szólt - ha kegyed vissza akar térni oda, ahol volt, hát minek jött ide?

- Nem egészen ugy van ez koma - felelt Faláb Matyi - te megteheted, hogy magázod az embert, mivel nincs pénze, de eddigelé nem hallottam és nem olvastam róla sehol, hogy a bizottsági tagnak csak a pénze alapján van itt helye. Megválasztottak, itt vagyok és itt akarok maradni. Van itt mindenféle ember, ügyvéd, kereskedő, gyáros, himpellér, embernyuzó, komédiás és gyilkos, hát miért hiányozzék éppen a koldus?

A polgármester ur most közbevetette magát:

- Az ön megjelenése ebben az állapotban sérti a közgyülés méltóságát.

- Hát a kabátomtól függ a közgyülés méltósága? Ej, hagyják ezt a bolondságot, városatya vagyok, itt vagyok, itt maradok és beszélni akarok a szegényügyhöz.

A kavarodás általános lett. Annál is inkább, mivel jelen volt a közjegyző is, aki Faláb Matyi ügyét lebonyolította, s az megerősítette Faláb Matyi állítását, hogy most nincs semmije.

- Kilökni! - hangzott innen is, onnan is és a padból, melyben Faláb Matyi letelepedett, mindenki elhuzódott.

- Ejha! - kiáltott rájok. - Hát ezt jelenti maguknál a polgári egyenlőség? Nem vagyok-e ugyanaz az ember, aki tegnap voltam? Lejárt már a megbizatásom? Megváltozott az alkotmány? Nem cselekedtem-e nagylelküen, ahogy maguk mondják, mikor vagyonomat másoknak adtam? Hát itt az embernek csak akkor van tisztessége, amikor magának rabol, s akkor nincs, mikor másoknak ad?

A társaság zúgott, zsongott, zajongott. A főpolgármester ő méltósága bambán rázta a csengőt s nem tudott mihez fogni. A távolabbi padokban az ellenzékiek ordítottak:

- Ki kell lökni! Amíg itt van, nem lehet tárgyalni! Rendőrt!

A közelben levők kapacitálni akarták Faláb Matyit, hogy ne csináljon botrányt, menjen haza, vegyen föl tisztességes ruhát, úgy jöjjön vissza.

- Tisztességes ruhát? A koldusnak? Hát csalónak néztek? Ha tisztességes ruhám volna nem jöttem volna el így.

- Ej, hát minek adott oda mindent, ha még mindig uraskodni akar?

- Uraskodni? Én? Hát a nép ügyeivel foglalkozni uraskodás? Az ördögbe, hányszor hallottam magukat szavalni, hogy terhes kötelességeket teljesítenek a közérdek javára. No hát, ha koldus vagyok is, a kötelességemet én sem akarom megszegni.

Odafönt a pulpituson a nagyfejüek összebujtak, hogy kisüssenek valamit. Ki is sütöttek valamit.

A főpolgármester megnyitotta az ülést s napirend előtt átadta a szót a szegénypártiak vezérének, nagyméltóságu Kengyel Farkas gróf volt kereskedelemügyi miniszternek.

A kegyelmes úr önérzetesen végigsimogatta dus szakállát s ünnepi krákogás után körülbelül a következőket mondta:

A tisztelt közgyülés tudja legjobban, hogy ő, a kegyelmes úr, mennyire nem ismer különbséget polgár és polgár között. (Éljenzés.) Viszont ő is alig ismer valakit a közgyülési teremben, aki különbséget ismerne polgártárs és polgártárs között. (Úgy van!) Abban azonban ugyancsak egyetértenek, hogy a polgári társadalomban, abban a társadalomban, amelyben a polgárok társak is, a tisztesség cenzusa fönnáll és fönn kell állania. (Zajos helyeslés.) Már most: körükbe tolakodik egy egyén, akit eddig mindenki tisztességes embernek ismert. Mondja meg ez az egyén, tapasztalt-e személyére nézve valami különbségtételt másokkal szemben, amig tisztességesnek ismerték? Ez az egyén most azzal rágalmazza a demokratikus közgyülést, hogy a megbotránkozást, melyet mai megjelenése okozott, a szegénységével hozza kapcsolatba. Pedig nagyon jól tudhatná, hogy itt nem ismernek különbséget szegény és gazdag között, mert a mi jelszavunk az egyenlőség! (Zajos helyeslés.) De vajjon a szegénységhez tartozik-e a szemtelenkedés? Vajjon a szegénységhez tartozik-e, hogy a koldusok itt a közgyülési teremben üljenek? (Úgy van! Ez az!) Legyen valaki szegény, legyen valaki koldus, a szónok nem fogja azért megvetni, de maradjon meg ott, ahová a szegénység utalja! (Igaz! Igaz!)

Mit csinál Gelencsér Mátyás? Betolakszik mint koldus oda, ahová mint tisztességes embert küldték. Nem megcsalása, kijátszása ez a népakaratnak? Kérdem: a koldust küldték-e ide a szavazó polgárok, vagy pedig a jótevő, tehetős úriembert? S mit gondolnának felőlünk polgártársaink, ha hamis demokratizmusból, együgyü álszeméremből segédkezet nyujtanánk e csaláshoz azzal, hogy az úriember helyett elfogadjuk a koldust is? Ezt nekünk nem szabad megtennünk, minekünk itt őrködnünk kell távollevő polgártársaink érdekei felett. Ha Gelencsér Mátyás mint koldus került volna ide, tisztelettel fogadtuk és türtük volna. De nem mint koldust választották meg, neki tehát itt helye nincs. (Ki vele! Ki kell dobni!) Ezért javasolja a tisztelt közgyülésnek, hogy Gelencsér Mátyást, mint összeférhetetlent, egyelőre zárja ki a tanácskozásból, azután pedig semmisítsék meg a mandátumot. (Tomboló lelkesedés, a szónokot számosan üdvözlik, köztük Sámuel mester is.)

Ekkor felállt Gelencsér Mátyás. Nem akarták meghallgatni. Ekkor lecsatolta a falábát s ezzel kopogott a padon. A városatyák megdöbbentek s a hirtelen beálló csöndet fölhasználta, hogy elmondja a mondókáját.

- Ha most meghallgatnak, önként megyek s többé vissza sem jövök. Nem is szándékoztam helyemet megtartani, éppen csak meg akartam győződni arról, hogy itt sem tévedek, ahogy azoknál sem tévedtem, akik hozzám legközelebb állanak. Én, urak, épp oly tisztelt és gazdag lehetnék most is, mint önök, ha olyan komisz volnék, mint önök. (Gunyos röhej.) Nono, kérdezzék meg Sámuel mestert, az önök mintaképét, hogy nem addig tiszteltek és becsültek-e, amig kompanistája voltam a becstelenségben. Kérdezzék meg saját magukat, hogy minden jót, amit embertársaikkal szemben elkövettek, nem a becstelenség számitása diktálta-e. Nem szemrehányás ez, magam is így voltam vele s áldom az önök komiszságát, az egyetlen tulajdonságukat, mely még jóra sarkalja magukat.

- Ide jöttem mint gazdag ember. Gyerekekkel kereskedtem akkor. A szegények könnye tapadt minden garashoz, melyet a szegényeknek juttattam, hogy vele népszerűséget és városatyaságot vásároljak magamnak. Önök ezt tudták s nem bánták, valamint én is tudtam, mi hajtja önöket a városintéző munkához, melyért fizetés nem jár s szintén nem bántam. A mélységből, a feketeségből, az éhhalálbirodalmából másztam ki egyetlenegy becstelenséggel s a világ nem riadt meg a kisértettől, mert aranyláncot és fekete kabátot viselt. S most lemondtam minden földi javakról, egyetlen, óriási jótettel egy vagyont adtam egy idegen asszonynak s gyerekének s maguk most a pokol fenekére küldenek, mert rongyos darócot viselek s az aranyláncot is elvitte az ördög.

- Úgy nézzenek rám, mintha a maguk mindennapos élete fekete pocsolyájából egy kisértet felütné fejét, egyet vakkant s ismét lebukik. Abban a pocsolyában lélek van, melyet maguk nem ismernek. Taposnak rajta, lubickolnak benne, aranyat mosnak belőle, gyöngyöket halásznak a feleségeik nyakára s fogalmuk sincs róla, mi az, amiben halásznak, amiben hempergőznek. A szegénység ügyét akarják rendezni? No hát tudják meg legalább, mi az a szegénység. A szegénység az egyetlen gazdagság és a legnagyobb gazság a földön. Ebből szűrik le maguk a milliókat s nem hagynak neki mást, csak az éhséget. No hát én mondom maguknak: ne vegyék el a szegénységtől az éhséget is. Hagyják meg nekik az ábrándot, hogy nincs nagyobb boldogság, mint jóllakni. Az éhség és a jóllakás ábrándja ennek a világnak épp oly éltető alapja, mint maguknak a pökhendiség és kapzsiság. Az éhség a szegénység lelke, ez ad érzést az apába gyermeke iránt, a gyermekbe apja iránt. Az éhség teszi a szegényt emberré s a mindennapi jóllakás ojtja beléje a becstelen vágyat, hogy magukhoz hasonlítson. Boldog és becsületes voltam, volt asszonyom, voltak gyermekeim, mert nem volt mit ennem. Tegnap még aranyláncos koldus voltam, mert volt pénzem, mely elrabolta családomat, ma legalább aranyláncom sincs és rongyosan és éhesen vághatom a szemükbe: ne bántsák a szegénységet, mert jaj maguknak, ha a társadalmi létnek ezt a gránitalapját is felrobbantják. S most ne törjék a fejüket, miként szabaduljanak tőlem: lemondok és megyek.

Szólt, felcsatolta a lábát s indult kifelé. Az ajtó közelében lapult Sámuel mester, aki félrefordította arcát. Annak még a vállára csapott s kacagva mondta:

- No öreg, most már szabad a vásár, senkisem lesz többé, aki a szemed közé röhög, ha tisztelt polgártársnak neveznek.

A városatyák bambán néztek utána s mikor kitette lábát a közgyűlés teréből, egyszerre csak kitört belőlük a méltatlankodás:

- Le kell fogni! Be kell csukatni! Ilyen szemtelenség! Rablóknak mondani bennünket!

A főpolgármester azonban hatalmasan megrázta a csengőt s elégtételt szolgáltatott a megsértett polgári önérzetnek:

- Azt hiszem, a közgyűlés méltósága ellen vétenénk, ha az imént elhangzott méltatlan támadásokra szót vesztegetnénk. Szolgáljon nekünk ez eszelős koldus vádjaival szemben elégtételül polgártársaink bizalma és a magas kormány támogatása.

És fölkelt Sámuel mester és krisztusi jósággal kijelentette, hogy neki különösen kinos ez az incidens, mert az ő szivét nemcsak mint a város polgáráét marcangolta, hanem mint apáét, akinek leánya ennek az embernek ki volt szolgáltatva. Nehogy azonban a polgártársak ezt a rokoni viszonyt félremagyarázzák, kijelenti, hogy már tegnap megtörténtek a döntő lépések a törvényes frigy felbontására, ezt az embert pedig most már egyáltalán nem ismeri.

És Polgár Sámuel mesternek nagy ovációk közepette jegyzőkönyvi bizalmat szavaztak.

Odakint pedig rendőrnek kellett Faláb Matyit védelmébe venni, mert a feldühödt karzat utána vetette magát s meg akarta lincselni.

4.

A szalonban ültek együtt: a nagyságos asszony, a princessz, aranyhaju Rózsika és a madárorru asszony. Aranyhaju Rózsika vitte a szót. Magyarázta a hercegi etikett szokásait, jellemezte az egyes méltóságokat és különösen sokat beszélt egy fiatal huszárról, aki kivont karddal szokott neki udvarolni s két francia udvarhölgyről, akik majd megpukkadtak a féltékenységtől. Álma hercegnő is féltékeny lett rá, mert a huszártiszt előbb neki udvarolt.

- No össze is verekedtünk csunyán és ott is hagytam az egész bált, amit tiszteletemre adtak.

- Hát te tudtál mozogni? - kérdezte a princessz. - Hiszen baba voltál.

- Ki mondta ezt neked? Hogy hihettél akkora ostobaságot? Baba, én? No ilyet sem hallottam. Olyan gyerek voltam ott, mint itt és mindenkinek imponáltam aranyhajammal.

A princessz nem szólt semmit. De gondolta magában: ne lenne neki palotája, amelyben hercegi ünnepeket fog tartani s ahol én is ott akarok lenni, majd megmondanám a véleményemet!

Hangosan csak ezt mondta:

- Én is mindjárt gondoltam, hogy csupa ráfogás az egész. Aztán, ha meglesz a palotád, szakasztott olyan udvart fogsz tartani, mint a hercegi?

- Ó, sokkal különbet. Kétszer annyi szolga lesz s a vendégeket jobban meg fogom válogatni. Nem jár majd oda mindenféle népség. Csupa herceg, csupa gróf, te leszel az egyetlen polgári, akit beeresztek, mert én nem vagyok büszke.

- Aranyos vagy, - szólt a nagyságos asszony - s látod, ezért nem is panaszkodom, hogy amiből a palotát építeni akarod, voltaképen a mi pénzünk.

- Ez nem igaz - rikácsolta aranyhaju Rózsika - mert éppen forditva van. Hol lennének maguk, ha én nem lettem volna s az anyám nem adott volna pénzt annak az embernek!

- No jól van, ne vesszünk össze rajta, - csitítja a nagyságos asszony - hanem nem gondolod, hogy nincs annyi pénzetek, amiből palotára telik? Hiszen nekünk ugyanannyi van, de mi mégsem tehetjük ezt.

- Ti nem, de én igen, mert én nekem aranyhajam van s nekem csak szólanom kell és az összes hercegek uj pénzt adnak nekem, azonkívül ha nagy leszek, felesége leszek Imre hercegnek.

Ekkor az inas elképedve nyitott be:

- A nagyságos ur!

- Miféle nagyságos ur?

Az inas zavartan hebegett valamit, de akkor már az ajtóban megjelent Faláb Matyi rongyosan, a szakálla is kócos volt ismét, zsiros kalapját a kezében tartotta:

- Én vagyok, ez a szamár azt hitte, hogy mivel tegnap még ur voltam itt, hát ma sem dobhat ki. Különben ma nem is dobhat ki. Csak azért jöttem, hogy a szerződésszerű krajcárokat inkasszálhassam. Szabad alázattal kérnem?

S a felesége elé tartotta a kalapját.

- Mátyás, - hebegte ez - meddig akarsz még visszaélni idegeimmel?

- Semeddig, - szólt ez tompán - egy krajcárt kérek, egy alamizsna krajcárt a koldusnak, az egyetlen krajcárt, melyhez jussa van. Sajnálod tőlem e krajcárt?

- A tulajdon férjemnek! - zokogja a nagyságos asszony.

Faláb Matyi megrázkódott.

- Bánt még, hogy krajcárt vess a férjednek? Látod, ez szép tőled. Ezt akartam éppen tudni, ezért kötöttem ki magamnak ezt a krajcárt. Annyira elszakadtunk egymástól, nem is hittem volna, hogy az én koldustenyeremet megkülönbözteted más koldus tenyerétől.

- Ez a szégyen, ez a szégyen, mit szólnak majd a cselédek! Mátyás, adok neked annyit, amennyit csak akarsz, de ne gyere így ide, ne mérgezd meg az életünket, ne tedd tönkre szegény gyermekedet.

- Vagy úgy! - sóhajtott Faláb Matyi és keményen az asszony elé toppant. - A krajcáromat követelem.

- No hát, ha akarod, itt van! - kiáltott ez most vadul. - Itt van, koldus, itt van, annak születtél, hát maradj is meg annak, ez volt az utolsó eset, hogy még jó szivvel néztem rád.

S a kalapba dobta a krajcárt, fölkelt, megragadta a princessz kezét s magával vonszolta:

- Gyere, hagyjuk itt.

- Tercsike, - szólt Faláb Matyi - nézz az édesapádra - utoljára.

És Tercsike ránézett édesapjára, könyekben úszott a szeme, reszketett minden vonása, úgy mondta neki:

- Isten bocsássa meg neked, hogy ilyen alávaló vagy gyermekedhez.

S ezzel ment.

S Faláb Matyi most a madárorru asszony elé tartotta a kalapját:

- Tőletek is jár krajcárom.

A madárorru asszony rábámult, aztán szenvtelen hangon mondta:

- Koldus vagyok, mint maga, nekem sincs krajcárom.

- Koldus? Maga? Hát nem tettem gazdaggá?

- Engem nem lehet gazdaggá tenni. Ha végigöntenek arannyal, lepereg rólam, mint a hattyu tolláról a víz. Nekem nem lehet aranyat adni, tőlem csak el lehetett venni gyermekem szívét.

Ekkor közbeszólt aranyhaju Rózsika:

- Anyám igazat mondott, neki nincs semmije, mert én vagyok a gazdag. Ha majd kész lesz a palotám, akkor meghagyom a portásnak, hogy magának mindig adjon krajcárt, de ne eressze be a palotába.

- Aranyos gyermek vagy, - mosolyog Faláb Matyi - még aranyosabb, mint az enyém.

- Ne nevezzen engem aranyos gyermeknek és ne tegezzen. Én úrihölgy vagyok s ha kicsi is, mégis kegyelmes kisasszonynak szólitson. Értette?

Faláb Matyi fejcsóválva nézegette a csipkékbe burkolt pattogó kislányt, majd a madárorru asszonynyal nézett össze.

- Ezt jól csináltuk, - mormogta - mi lesz belőle, mire nagyra nő?

- A herceg felesége lesz, - felelte tompán a madárorru asszony. Aztán a lányához közeledett:

- Aranyvirágom, édesem, engedd meg, hogy még egyszer megcsókoljalak.

- Minek? - kérdi kedvetlenül a kislány.

- És mondd nekem még egyszer: mama.

- Mama - szólt a gyerek gépiesen és elfordította az arcát.

- Milyen epedve mondta ezt, amig gépezettel mondta - morgott Faláb Matyi.

S a madárorru asszony föléje hajolt s meg akarta csókolni a száját. A gyerek elfintoritotta az arcát:

- Jaj de rossz szagu, - nyögte s elháritotta a csókot, mely csak az orcáját érte.

A madárorru asszony pedig kifejtette füléből az aranyfüggőt, lehuzta ujjairól az aranygyürüket s egyszerüen szólt Faláb Matyinak:

- Akarja, hogy együtt menjünk?

Faláb Matyi megrendült. A melle hörgött, majd éles jajkiáltás szabadult ki a kebléből.

- Maga is, maga is!

Majd hirtelen megnyugodva szólt:

- Menjünk és tartsunk ki együtt.

Amint a lépcsőn lebotorkáltak, lelkendezve utánuk futott a püspök.

- Édesapám, vigyen magával!

Faláb Matyi magához ölelte a fiút, aztán áldóan fejére tette a kezét:

- Jutalmazzon Isten a jóságodért, aranyos gyermekem. Jól tudom, hogy neked szörnyű szenvedés lesz az élet, mely itt rád vár. Te is odavaló vagy, ahova én indulok, de szenvedned kell, itt kell maradnod, ki kell nőnöd a mélységek világából, mert tisztelned kell anyádat, aki valamikor rád fog szorulni s gyámolítanod testvéredet, hogy a sulyos bajok, miket magának okoz, ne érjék támasz nélkül. Nekem el kell tőlük válnom, mert én a te anyádnak idegen ember voltam a kezdetén s idegen ember lett belőlem ismét. De te az ő véréből való vagy, te nem lehetsz hozzá soha idegen. Maradj és szenvedj, szenvedj és türj és tanulj és iparkodjál belenőni abba a világba, amelybe kerültél. Mert nem a vagyon teszi az embert úrrá, hanem a lelkület. Pénzzel is koldus maradsz, ha a lelked nem idomult hozzá, hogy gazdag ember létedre ne legyenek koldus gondolataid és érzelmeid. Itt maradsz és megtanulod a nagy tudományt, mint lehessen jólétben úszni s nem gondolni az éhezők tömegére. És látjuk egymást, sokszor látjuk egymást s ha rám szorulsz majd, meg fogsz engem találni.

*

Hull, hull a fehér hó, omlik a fehér fény ablaksorokból, fényes kapualjából. A telefondróton a veréb egyet sipog:

- Nem birom tovább.

És megfagyva hull a kövezetre. Ott terem egy éhes macska és nyomban bekapja. A jó Isten gondoskodik az éhes macskákról is.

Szemben a fényes kapuval egy sötét kapu. Annak az odvában huzódik meg két fekete alak. Egy ember, meg egy asszony.

Az asszony: Esik a hó.

Az ember: Omlik a fény.

Az asszony: Fényes árnyak keringenek a fehér függönyökön.

Az ember: Táncolnak a fényes palotában.

Az asszony: Az a kis árnyék az én gyermekemé volt.

Az ember: Az a nagyobb árnyék talán az enyémé.

Az asszony: Hercegek és grófnők között vannak.

Az ember: Innen két koldus nézi őket.

Az asszony: Várunk.

Az ember: Soká várunk. A palota most készült el.

Az asszony: Nem soká várunk. A palota nemsokára bedől.

Az ember: Ott a pénz és itt a szeretet.

Az asszony: Ki kell térni az utjából, hogy belénk ne botoljon, itt kell lenni a keze ügyében, hogy rám találjon.

Az ember: Hiszed, hogy hívni fog?

Az asszony: Tudom, hogy hivni fog. Ha mindenki megcsalta, ha elaludt a fény, akkor a sötétség kitárja karjait: jer, gyermekem, az édesanyád vár.

Az ember: Az édesapátok, aki nem tud kenyeret adni, a sötétség, melynek réme sincs, az odu, melyben szalma zörög, a világ, ahol még boldogok lesznek. S ha még sem jönnek, asszony, mi lesz belőlünk?

Az asszony: Várni fogunk. Majd nő a hó és eltemet bennünket, majd jön az emlék és feltámaszt.

Az ember: Jönni fognak. Sírva, hogy fölviduljanak.

Az asszony: S az ölembe fog bujni s világít a hajával.

Az ember: Várjunk asszony s bizzál benne. Minden út visszafelé vezet.